

ФОЛЬКЕР КУЧЕР

НИМА СМЕРТЬ

Фолькер Кучер
Німа смерть

© Volker Kutscher, 2008

© Видавництво Ферлаг Кіпенхаймер унд Вітч ГмбХ та Ко. КГ, Кельн
/ Німеччина, 2007, 2008, 2018

© В. Б. Чайковський, переклад українською, 2020

© М. С. Мендор, художнє оформлення, 2020

© Видавництво «Фоліо», марка серії, 2019

П'ятниця. 28 лютого 1930 року

1

Промінь світла танцює в темряві ще неспокійніше, ніж зазвичай – так йому здається. Аж ось мерехтіння вщухає й виникає образ.

Світло окреслює на білому полотні тендітні обриси обличчя.

Її обличчя.

Її очі розплющуються.

І дивляться на нього.

Навічно вирізьблена зі світла, на всі часи збережена від забуття. Будь-якої миті і так часто, як забажає, він може спроектувати її в цю темну кімнату, у це темне життя.

У своє життя, у жалюгідній темряві якого є тільки один промінчик світла: неспокійний потік від кінопроектора на полотні екрану.

Він бачить, як вона широко розплющує очі. Він бачить, і він знає. Він точно знає, що вона відчуває. Щось таке їй чуже і таке йому знайоме. Він почувається надзвичайно близьким до неї. Майже як в ту мить, яка увічнилась на целулоїдній плівці.

Вона *дивиться* на нього і розуміє, чи вважає, що зрозуміла.

Вона хапається руками за горло, наче боячись захлинутися.

Вона не відчуває сильного болю, просто помічає, що щось не так.

Їй чогось бракує.

Голосу.

Зараз вона збагне, що його більше немає.

Того нестерпного їй неналежного фальшивого голосу. Він звільнив її від того голосу, що раптом був пойняв її, як чужа зловісна сила.

Вона намагається щось сказати.

В її очах більше здивування, ніж жаху, вона нічого не розуміє.

Вона не розуміє, що він її кохає, що він так вчинив тільки з любові до неї, до її справжньої янгольської природи.

Зрештою, річ не в її розумінні.

Вона розтуляє уста – все, як раніше. Нарешті він знову чує. Він знову чує її голос! Її справжній голос, вічний, який ніхто не може

забрати, який стоїть поза часом і не має нічого спільного з брудом і вульгарністю сьогодення.

Її голос, який зачарував, коли він почув його вперше. Її голос, що промовляв до нього – тільки до нього самого, попри масу тих усіх, що сиділи поруч і довкола.

Нестерпно, як вона дивиться на нього. Вона зазирнула через край, вона побачила все, і ось зараз вона вже втратить рівновагу.

Мить, коли вона опускається додолу.

Її погляд, що вмить зробився таким незнайомим.

Передчуття смерті в її очах.

Усвідомлення смерті.

Упевненість – вона зараз помре.

Безповоротність.

Смерть.

У її очах.

І це прийшло.

2

Чоловік у смокінгу спокійно всміхнувся жінці у зеленій шовковій сукні. Одну руку він встромив у кишеню, у другій тримав келишок з коньяком. Він ледве встиг кліпнути очима, як вона зупинилася у лічених сантиметрах перед ним.

Зелений шовк тремтів від її збудженого дихання.

– Я правильно почула? – прошипіла жінка.

Він відсьорбнув з келишка.

– Дивлячись на ці чарівні вушка, я ледве можу уявити, що вони недочувають!

Його сміх так само, як широка посмішка, показував, що чоловік відверто кпинить із неї.

– Ви справді вважаєте, що можете так мене третирувати?!

Її гнів явно тішив його: що більше вона розпалювалася, то нахабнішою робилась його посмішка. Він зробив паузу, ніби серйозно обмірковуючи відповідь.

– Насправді, так, – поважно кивнув він. – Якщо не помиляюся, саме так ви дозволяєте ставитися до вас пану фон Кесслеру?

– Не думаю, що це має обходити вас, мій любий графе Торвальде!

Він єхидно спостерігав, як вона зупинилась, уперши руки в боки. За вікном сяйнула блискавка.

– Це не відповідь, – зауважив він, дивлячись у келишок.

– А це вам буде за відповідь?

Вона змахнула рукою, навіть перш ніж закінчити. Він заплющив очі в очікуванні дзвінкого ляпаса. Але ляпас не пролунав. Гучний вигук, долинувши, здавалося, з потойбіччя, враз змусив їх заціпеніти.

– Знято!

На частку секунди обоє закам'яніли на місці, непорушні, як постаті на світлині. Потім вона опустила руку, він розплющив очі, і обоє одночасно повернули голови і подивилися в один бік, у темряву – туди, де паркет, на якому вони стояли, переходив у брудну цементну

долівку. Долаючи межу світла і темряви, її погляд розрізняв постать чоловіка у складаному кріслі, який зупинив усе одним владним словом. Тепер, підвівшись, він повісив навушники на бильце крісла і ступив у світло – жилавий чолов'яга: вузол краватки ослаблений, рукава сорочки закасані. Попри те, яким громом щойно розляглася команда, його голос зараз лунав оксамитово м'яко.

– Бетті, янголе мій, ти вимовила останні слова не в той бік, – звернувся він до неї, – повз мікрофон.

– Мікрофон, мікрофон! Джо, мені набридло це слухати! Це не має нічого спільного з кіно.

Вона скинула оком у бік звукорежисера, що морочився над апаратурою, і той збентежено почервонів.

– Кіно, – вела вона далі, – кіно це гра світла і тіней... Навряд чи я маю це пояснювати великому Йозефові Дреслеру! Моє обличчя на целулоїді, Джо! Мій образ не промовляє через... мікрофони!

Вона вимовила останнє слово так, ніби йшлося що про нещодавно виявлений і особливо огидний вид комах.

Перш ніж відповісти, Дреслер глибоко зітхнув.

– Я знаю, Бетті, що раніше ти не потребувала голосу, – сказав він, – але це в минулому. Цим фільмом починається твоє майбутнє! І майбутнє має голос!

– Казна-що! Маса людей, які ще не втратили здоровий глузд, і далі знімають пристойне кіно без жодних мікрофонів. По-твоєму, що, великий Чаплін не тямить у своїй справі? Хто може заперечити, що звукові фільми – це данина моді, за якою всі намагаються встигнути, і про яку забудуть, щойно з'явиться щось новіше?

Дреслер вирячився на неї так, ніби це казала не вона, а хтось інший.

– Я можу, – ствердив він. – Будь-хто з нас. Ти, зокрема. Звукове кіно створене для тебе так само, як ти створена для звукового кіно. Звукові фільми зроблять тебе славетною. Все, що тобі треба – це пам'ятати, що маєш промовляти в правильному напрямі.

– «Пам'ятати»? Коли я граю роль, я маю жити нею!

– Згода. То живи своєю роллю. Але говори в напрямку Віктора, і не змахуй рукою, доки не закінчиш репліку.

Бетті кивнула.

– І не бий із такою силою, як на репетиціях. Тобі треба тільки торкнутися його. Передбачається, що буде чути не ляпас, а тільки грім.

Усі розреготалися, включаючи Бетті. Напруження враз минуло, і атмосфера знову зробилася дружньою. Так умів тільки Джо Дреслер. І Бетті любила його за це.

– Всі по місцях. Знімаємо сцену від початку!

Режисер повернувся до свого крісла і знову надів навушники. Бетті стала в дверях, а Віктор залишився біля каміна і відтворив потрібний вираз обличчя і поставу. За лаштунками тривали гамірні приготування, але Бетті зосередилась на ролі. Вона працівниця готелю, і зараз намагається дати раду наслідкам того, що, була, зображала на дочку мільйонера заради свого шефа. Вона обурюється інсинуаціями, які висуває цей шахрай. Шахрай, якого вона таки має поцілувати в кінці сцени і який, зрештою, виявляється геть не таким зарозумілим хитруном, а втіленням скромності.

Звук і камера знову ожили, у студії запала тиша, як у церкві перед благословенням.

Клацання хлопавки розітнуло тишу.

– «Буря кохання», сцена п'ятдесят три, дубль два!

– І-і-і... Мотор! – скомандував Дреслер.

Віктор вимовив свою репліку, і Бетті занурилася в кіноакторський екстаз. Вона, як завжди, точно знала, де камера, але діяла так, ніби не усвідомлювала, що скляне око фіксує кожен її рух.

Вона рушила до каміна і знов напосілася на Віктора. У того над головою висів масивний мікрофон, який вона ігнорувала так само, як ігнорувала камеру. Вона просто мала промовляти до Віктора, і це справді було так просто, як запевняв Джо. Вона знала: грає блискуче. Якщо тільки Віктор не переплутає свої репліки (ймовірність чого завжди лишалася високою), сцена в них у жмені. Бетті зауважила, що блискавка за вікном спалахнула в потрібну мить. Сцена

досконало розгорталася за її власним ритмом; відраховуючи подумки, Бетті вчасно вимовила останні слова сцени:

– А це вам буде за відповідь?

Зараз!..

Дати йому ляпаса.

Вона відчула, як її долоня обпекла його шоку. Таки заміцно приклалася! Що ж, Віктор виживе. Це тільки додасть їхній сцені більшого реалізму.

Аж тепер вона зрозуміла: щось не так.

Не було грому.

Натомість високий, металевий звук, легенький дзвін. Напевне, якась невелика металева деталька впала позаду неї на підлогу.

Вона заплющила очі. Ні, тільки не це!

Не якась дурна технічна зачіпка! Не тоді, коли вона так добре зіграла!

– Холера, – вилаявся Дреслер. – Знято!

Хоча очі її були заплющені, вона помітила зміну освітлення. Потім наче велетенський молоток вдарив її по плечу, по руці, по шиї з несамовитою силою, а коли Бетті знову розплющила очі, то зрозуміла, що лежить на підлозі. Що сталося? Вона почула тріск і зрозуміла, що він іде з її тіла. Вона, мабуть, щось зламала. Біль охопив так раптово, так жорстоко, що на мить в очах потьмарилося. Над собою вона побачила полотнища і сталеві ферми студійного даху, і спотворене жахом обличчя Віктора, що, подивившись, зникло з поля зору.

Вона намагалася підвестись, але не могла – щось пекло її обличчя, вогнем палило волосся, весь лівий бік, пекло нестерпно. Вона нездатна була навіть повернути голову, щось притискало її до підлоги, наче окропом ошпарюючи тіло. Їй хотілося тікати від болю, але ноги не слухалися – вони більше не рухалися, жодна її частина більше не слухалася, наче армія заколотників, відмовляючись виконувати її команди. Вона відчувала запах смаленого волосся і присмаленої шкіри, чула, як хтось кричить. То мав бути її власний

голос, однак здавалося, то волає хтось інший, не вона. Той, хто кричав, і корчився, і відмовлявся рухатись, уже був не її частиною, а окремою сутністю, яка тепер нічого не могла вдіяти – могла тільки кричати, кричати, кричати...

Знову над нею обличчя Віктора – не обличчя, а суцільна гримаса, з якої вирячились на неї його широко розплющені очі. Рот у нього дивно перекривлений – не як у його екранних героїв, але таки рішуче. Тільки коли вона побачила воду, яка наближалась до неї безформною медузою, яка, здавалося, навічно повисла в повітрі, перш ніж опуститися на неї – тільки тоді, у цю нескінченну мить, вона зрозуміла, що він робить.

І усвідомила, що це останнє, що вона бачить.

Далі було тільки світло. Тільки сяйво, що цілковито огорнуло її. Вона сама була світлом: на часточку секунди вона стала частиною яскравого світіння, відчувши його так виразно, як ніколи досі. А наступної миті вона зрозуміла, що саме це світіння занурить її у морок, назавжди і безповоротно.

3

Ш. пручалася відчайдушно. «Баумґарт», однак, повалив її на спину і намагався стягнути з неї панталони. У відповідь на погрозу Ш. закричати, якщо він її не відпустить, «Баумґарт» саркастично зауважив, що вона може кричати, скільки їй заманеться – ніхто не почує. У подальшій боротьбі Ш. заявила, що скоріше помре, ніж поступиться його волі, на що «Баумґарт» відказав: «Тоді ти помреш...».

- Щось іще пан бажає?
- Тоді ти помреш, – пробурмотів він.
- Перепрошую?

Рат відірвав погляд від журналу. Коло його столика стояв кельнер, тримаючи в руці тацю з брудним посудом.

- А... пuste, – сказав Рат. – Нічого такого.
- Подати панові щось іще?
- Наразі ні, дякую. Я на декого чекаю.
- Як пан бажає.

Кельнер забрав зі столу Рата порожню чашку з-під кави і рушив геть із виглядом ображеного пінгвіна. Рат подивився йому услід – як той балансує з тацею між рядами столиків. У кав'ярні потроху робилося дедалі людніше. Невдовзі він змушений буде обороняти вільний стілець за своїм столиком.

Вона запізнювалася. Зазвичай вона не запізнюється. Може, вона не зрозуміла, про що йдеться? Хоча, може, зрозуміла, і саме тому вирішила знехтувати побаченням?

Їй не слід було телефонувати йому в відділок. Вона цього не зрозуміла. Вона намагалася зробити йому приємність, у такий спосіб, як вона завжди намагається зробити йому приємність, про яку він ніколи не просить. Це була єдина причина, з якої вона хотіла піти з ним до «Резі»^[1]. Звісно, як вихідцю з порейня, йому має бути приємно, заявила вона, показуючи два квитки на костюмований бал.

«Фашінг»!

Саме тільки слово чого варте!

Саме так називають Карнавал у Берліні – «Фашінг». Рат здогадувався, що там на нього чекає: обов'язковий костюм, обов'язкове вино, обов'язковий гарний настрій, обов'язкове «я-тебе-кохаю», обов'язкове «ми-навіки-разом-ніщо-не-розлучить-нас».

Цей недоречний телефонний дзвінок став жорстоким нагадуванням про те, якими насправді були їхні з Каті стосунки: випадкове знайомство на Сильвестра, яке надміру довго перетривало новорічні свята.

Він познайомився з нею за кілька хвилин до півночі – вони разом посмакували прийдешній рік, і обоє були вже добряче напідпитку, коли враз, цілком спонтанно, поцілувалися. Далі вони разом подалися до чаші з пуншем, де якийсь розумник розбив усі їхні сподівання щодо нового десятиліття. Він стверджував, що насправді воно почнеться з 1931 року, оскільки, математично висловлюючись, 1930 рік насправді є лише завершенням двадцятих.

Рат похитав головою і наповнив келихи, доки Каті слухала математика, зачарована його місіонерським завзяттям. Рат змушений був мало не силоміць тягнути її назад, у сад на даху, в темний закуток, де знову її поцілував. Навколо них усі сміялися і щось вигукували, а в нічному небі над Шарлоттенбургом свистіли і вибухали феєрверки. Він цілував її так завзято, що вона, зрештою, аж зойкнула з болю: губа в неї закривавилася, і Каті подивилася на нього так ошелешено, що він почав вибачатися. Та згодом вона засміялася і знову пригорнула його до себе.

Вона сприйняла це як вияв пристрасти, а насправді то була лютя, невимовна агресія, що виривалася назовні власним шляхом, атакуючи невинну особу – так само згодом, коли вона привела його до своєї маленької кімнатки на мансарді, і він накинувся на неї так жадібно, ніби не був із жінкою впродовж ста років.

Вона назвала це «кохатися».

А його лютя вона назвала пристрастю.

Так само вона помилялася щодо всього, що відбувалося згодом – щодо їхнього «кохання», як вона це називала, і на що він не знаходив належного визначення, що почалося феєрверками і побажаннями на майбутнє і від самісінького початку не мало жодного майбутнього. Він це відчув вже під час перших поцілунків, попри те, що алкоголь і гормони змивали геть будь-які застереження. Він це знав напевне новорічного ранку, коли вона принесла йому каву в ліжку і закохано всміхалася до нього.

Спершу його приємно схвилювали пахощі свіжої кави. Але потім він побачив її закохане обличчя.

Він випив каву і втомлено посміхнувся їй.

То була перша брехня. Перша з багатьох, яким судилося прийти слідом за нею. Іноді він брехав, не маючи наміру, не вбачаючи сенсу в брехні, а іноді навіть не усвідомлював, що бреше. Щодня брехня розросталася, щодня ставала нестерпнішою. Він давно вже мав би серйозно з нею поговорити.

І ось тепер, її голос у слухавці, її позірно весела балаканина про «Фашінг», про побачення, про танці й розваги, про карнавальні костюми й інші недоречності розкрили йому очі. Настав час покласти цьому край – але не по телефону.

І, звісно, не по робочому телефону. Рат зиркнув на детектива Ґрефа, який пильно переглядав якесь досьє, а тоді навпростець запропонував Каті зустрітися в кафе «Уланд Ек». Задля розмови.

– Чого тебе тягне на Кудамм^[2]? Нам треба їхати до Шенеберґа, – озвався Ґреф, не підносячи голови.

– У Шенеберґ поїдеш ти.

Рат віддав детективові ключі від машини, а сам подався до «Уланд Ек». Каті працювала неподалік.

Попри те, вона досі не показалася.

Рат знову розгорнув часопис «Місячник Криміналіста», який читав до того, як підійшов кельнер. Радник кримінальної поліції Ґеннат, його начальник в Інспекції А на Алексі^[3], доповідав про вражаюче розслідування серії нерозв'язаних справ про жахливі вбивства в

Дюссельдорфі – він із кількома обраними берлінськими колегами надавали послідовну допомогу місцевій кримінальній поліції. Рат відмовився від нагоди поїхати з ними, попри те, що його відмова розчарувала Будду і, ймовірно, загальмує подальшу кар'єру: стати обранцем радника Генната було честю, якої не можна так просто зректися. Проте батько радив Ратові не повертатися до Рейнської області, хоч би навіть ішлося про Дюссельдорф, а не Кельн. Надто небезпечно, твердив начальник поліції Енгельберт Рат: Леклерк і його газети можуть рознюхати, що Ґереон Рат досі працює в поліції, і всі зусилля, докладені рік тому, підуть намарно.

Прикро! Дюссельдорфська справа роками залишається найбільш вражаючою в усій Пруссії: дев'ять доконаних убивств, пов'язаних з цілою низкою замахів на вбивства, що коїлися впродовж кількох місяців. Дюссельдорфська поліція, припустивши, що їх вчиняє той самий злочинець, спричинила некеровану істерику в цілому місті. Геннат, не схильний приймати поспішні висновки колег, виокремив особливі риси в кожній справі з серії дюссельдорфських убивств і замахів.

Така ситуація досконало вдовольняла «Місячник Криміналіста»: у кожному черговому випуску Геннат повідомляв про стан розслідування, яке, попри гучно розрекламовану допомогу його берлінської команди, геть не посувалося. Не маючи конкретних результатів, він ретельно змальовував історії потерпілих – дев'ятох загиблих, а також чотирьох осіб із серйозними травмами і п'ятох з легкими: усі жертви в Дюссельдорфі, впродовж останніх кількох місяців. Двадцятишестилітня покоївка Ш., долю якої Геннат так яскраво змалював, вижила – вона відбулася тяжкими травмами, завдяки тому, що злочинцеві перешкодили.

Рат уважно вивчав кожен з описуваних епізодів, полишений на господарстві на Алексі і змушений вести дріб'язкові справи, які йому нишком підсовував старший комісар Бьом. З усіх людей саме бульдогу Бьому, на час своєї відсутности, довірив Геннат керівництво Інспекції А на Алексі. Для Ґереона Рата це означало виконання

виснажливих нудних доручень або, у кращому разі, розслідування справ, до яких ніхто більше не бажав братися. Як справа Ізольди Геєр, яка два дні тому ввімкнула свою газову плиту в Шенеберзі, не запаливши вогонь: суїциди, розслідування яких завжди вимагає купи клопоту, але ніколи не додає слави й шани слідчому. Наразі таких випадків не бракувало – цієї зими спостерігався справжній бум самогубств. Здебільшого давали собі раду місцеві відділки, але, раз у раз, деякі з цих справ мандрували до Управління поліції на Алексі, а потрапивши туди, гарантовано приземлялися на столі Ґереона Рата.

Він погортав часопис, шукаючи місця, на якому був перервав читання. Ось.

Після цього, Ш. раптово відчула, як лезо ножа ковзає по горлу і стала голосно гукати по допомогу. Їй здалося, що на її крики хтось негайно відгукнувся. «Баумґарт» завдав їй кілька ударів ножом навмання, серйозно поранивши в спину. Як уже згадувалося, у цей момент кінчик ножа зламався і застряг у хребті...

– Комісара Рата до телефону!

Хлопчик ішов між рядами столів, високо підносячи картонну табличку, на якій великими літерами виведено було «До телефону».

– Комісара Рата до телефону!

Рату знадобилося кілька секунд, щоб збагнути, кого мав на увазі хлопчик і піднести руку. Достоту як школяр на уроці. Кілька клієнтів обернулися в бік Рата, коли хлопчик підійшов до його столу.

– Якщо ваша ласка, прошу за мною...

Рат поклав журнал на стіл, першою сторінкою обкладинки додолу, щоб зберегти своє місце. Напевне, Каті вирішила скасувати побачення по телефону, думав він, ідучи за картонним вказівником до телефонної будки. Що ж, коли вона обирає такий стиль... Вони змушені будуть з'ясувати все по телефону.

– Друга кабіна, – сказав хлопчик.

Рат ураз опинився перед двома громадськими телефонами за зашкленними дверима темного дерева. Над правою кабіною світила

лампа. Хлопчик показав на блискучу латунну табличку з цифрою «2» поруч із лампою.

– Вам треба просто підняти слухавку, – сказав він. – Ваш абонент уже чекає.

Рат зачинив за собою двері. Гамір із зали кафе зараз було ледь чути. Він підняв слухавку, глибоко вдихнув і назвався.

– Рате? Це ви? Ну, нарешті!

– Пане старший комісар? – перепитав Рат.

Суто риторично. Лише одна людина мала звичку так несамовито волати в телефон.

Старший комісар Вільгельм Бьом.

Бульдог мав неабиякий хист підловлювати підлеглих на порушенні дисципліни.

– Що ви там робите, чоловіче? Вам слід докладніше інформувати своїх колег щодо ваших планів. Фройляйн Фосс навіть не змогла мені сказати, чого вас занесло в західний район!

– Ізольда Геєр, – промимрив Рат. – Її самогубство підтверджено. Звіт практично готовий. Завтра лежатиме на вашому столі.

– Ви зробилися божемним літератором? Чи є інше пояснення, чому ви складаєте свої звіти в кафе?

– Свідок працює тут, неподалік, тож запропонував нам зустрітися у...

– Гаразд, байдуже. Облиште все це лайно – хай лежить, де лежить. Натомість, беріть свого помічника...

– Ви маєте на увазі детектива...

– ...і притьмом на Марієнфельде. Кіноательє «Терра». Нещасний випадок зі смертельним наслідком. Наші колеги з двісті другого попросили допомоги. Здається, справа складніша, ніж вони собі уявляли.

«Або колеги з двісті другого не такі прості – не хочуть, щоб робочий день затягнувся», – подумав Рат.

– Нещасний випадок, – повторив він за Бульдогом вголос. – Це інтригує. Як, кажете, називається ательє?

– «Терра». Кіноательє. Хтось там зірвався з риштовань, чи на кшталт того. Я надіслав машину, колеги знають куди їхати.

– Не знаю, навіть, чим я зможу вам віддячити.

Бьом удав, що не помічає сарказму Рата.

– Так, стривайте, пане комісарє! – похопився Бульдог. – Іще одне. Холера! Ніколи не слід дрочити начальство.

– Так?

– Завтра о п'ятій ховатимуть того... Весселя. Я хотів би, щоб ви простежили, як усе минатиме. Таємно, ясна річ.

Ясна річ! Щоб Бульдог та не знайшов способу зіпсувати йому вихідні! Безпрограшна комбінація – невдячне завдання, ідеально приурочене до суботнього пополудня з гарантовано малоцінним для подальшого розслідування значенням.

– Що саме я маю вистежувати, пане старший комісарє?

Рат не бачив жодного сенсу товктися на кладовищі заради політично мотивованої справи, послідовність подій у якій давно встановлено. Можливо, там щось могла б накопати політична поліція, але аж ніяк не відділ із розслідування вбивств.

– Не думаю, що маю пояснювати вам, як працює кримінальна поліція, – відрубав Бьом. – Це рутина! Не ловить там ґав, і край!

– Так, є, пане старший комісарє.

Останнє було зайвим – Бульдог уже поклав слухавку.

Відвідування похоронів жертв убивства справді було рутинним елементом у роботі Інспекції А, однак цього разу здавалося очевидним, що суботній похорон більше нагадуватиме політичну акцію, і в жоден спосіб не проллє нового світла на справу, в якій і без того все було ясно як божий день. Кілька тижнів тому сутенер всадив кулю в пельку молодому командирові штурмовиків, який визволив із секс-ярма одну з його «конячок». Сутенер перебував під вартою шість тижнів і вже зізнався, посилаючись на самооборону, хоча, насправді, саме він зі своїми комуністичними друзками вломився до квартири жертви. У неділю штурмовик помер, а газета Геббельса «Дер Ангріф» піднесла молодика, який закохався у

хвойду та сплатив за це своїм життям, в сонм святих. «Дер Ангріфф» зробили з нього мученика за рух, або «блутцойґе», як це називають нацисти. Громадський настрій розпалився. Поліція, передбачаючи сутички між нацистами і комуністами, тримала наготові кілька сотень своїх людей. Саме в цей киплячий казан і посилав його Бьом. Імовірно, оберкомісар сподівався, що якийсь «ґеноссе» чи «товариш» випадково випре з Рата дух.

Рат залишився на лінії і, зателефонувавши до Шенеберґа, відшукав Ґрефа в квартирі Ізольди Геєр. А п'ять хвилин по тому вже чекав на тротуарі перед «Уланд Ек». Каті так і не показалася. Втім, зараз починати серйозну розмову було вже запізно.

Бьом не надіслав йому фургон відділу вбивств: у другому ряду Кудамма припаркувався зелений «Опель» з загального автопарку. Детектив Червінські випхав своє опасисте тіло з пасажирського місця спереду і відчинив задні двері. За кермом сидів помічник детектива Геннінг.

Рат зітхнув. Нероздільний дует, відомий в Управлінні як Пліш і Плюм^[4], напевно, можна було назвати парою найбільш амбітних слідчих – імовірно, саме тому Бьом так уперто нав'язував їм Рату. Геннінг злегка підніс капелюха, доки Рат влаштовувався на задньому сидінні. Довжелезна дерев'яна тринога і чималий ящик не залишали для нього аж надто багато простору.

– Що це за чортівня?

– Фотоапарат, – пояснив Геннінг. – У сраному «Опелі» багажник для нього замалий!

– У фургоні вбивчого вмістився б!

Геннінг винувато стелав плечима.

– Бьом сказав, фургон потрібен саме йому.

– Нащо? До «Ашинґера»^[5] їздити?

Геннінг реготнув голосно і щиро, як належить підлеглому, коли жартує начальник. Червінські насилу спромігся увіпхатися назад, на пасажирське сидіння, після чого його партнер натиснув на газ. «Опель» розвернувся посеред бульвару і виїхав на зустрічну смугу,

струснувшись так, що Рат стукнувся головою об металеву завісу. Коли авто повернуло на Йоахімшталерштрассе, Ратові здалося, що в дзеркалі заднього огляду він побачив червоне зимове пальто Каті.

4

Кіноательє розташовувалося біля іподрому. Геннінг припаркував машину в дворі, поруч із «Б'юїком» піщаного кольору. Греф квапився, підбадьорений перспективою працювати над чимось цікавішим за самогубство Ізольди Геєр. Смерть у кіностудії. Може, їм пощастить натрапити на Гені Портен.

Територію відгороджувала довга цегляна стіна. Студія як така височіла скляною горою трохи далі від шосе, подібна до величезної оранжереї, геть чужої посеред прусської промислової забудови довкола. При вході вартував «шупо» – шуцполіцай з 202-ї дільниці, тримаючись так делікатно, що вони не одразу помітили з дороги його синю уніформу.

– Прошу сюди, панове, – сказав він, показуючи на великі сталеві двері, коли Рат продемонстрував свій жетон. – Ваш колега вже всередині.

– Що там трапилося? – поцікавився Рат. – Ми тільки знаємо, що стався нещасний випадок.

– Актрису грець ударив. Просто посеред зйомки. Це все, що я знаю.

У Рата за спиною кркнув Геннінг, якому випало перти від машини важезне фотоприладдя. Шупо відчинив йому сталеві двері, і щуплий помічник детектива, маневруючи довжелезним штативом і ящиком з камерою, вступив у приміщення. Рат і Червінські увійшли за ним.

Величезні вікна і скляна стеля, що знадвору надавали будівлі вигляду оранжереї, всередині виявилися цілковито запнутими довгими полотнищами цупкої тканини, тож Геннінг, зі своїм вантажем, мусив пильнувати, щоб не перечепитись у темряві – по всій підлозі в різні боки тягнулися якісь дроти й кабелі.

Обережно переступаючи через штучні «ліани», Рат роззирався по цих технічних джунглях: ліс приладів – прожектори на штативах, між яких заклена шафа, подібна до сповідальні. За товстою, але

бездоганно чистою скляною перегородкою Рат упізнав силует кінокамери. Інша камера стояла на візку зі штативом, уміщена в масивний металевий корпус, з якого визирав самий тільки об'єктив. Поруч – футуристична на вигляд консоль із вимикачами, рурками й дрібними миготливими вогниками, на якій лежала пара навушників. Грубезний кабель тягнувся від консолі вглиб приміщення, де набір тонших кабелів з'єднував його з чимось на кшталт шибениці, з якої звисали два сріблясто-чорні мікрофони. Дорогий паркет, меблі з темного вишневого дерева і, на додачу, камін – все це мало вигляд елегантного готельного номеру, що заблукав у просторі і випадково приземлився в геть недоречному середовищі. На паркеті кабелів не було.

Скупчення людей здавалося так само невідповідним елегантного інтер'єру: техніки й робітники у сірих і білих комбінезонах поверх простих сорочок з закасаними рукавами. Єдиний респектабельно вбраний чоловік, блондин у смокінгу, сидів у розкладному кріслі між прожекторами на штативах і джгутами кабелів і голосно ридав, затуливши обличчя долонями. Молодиця в сірому англійському костюмі схилилася над чоловіком, пригортаючи до себе його голову. Юрма на паркетному майданчику тихесенько гомоніла – ніби вперто дотримуючись вимоги мерехтливого застереження «ТИША!» над дверима. Мовчання, мовляв, триває зйомка.

Позаду Геннінга на знімальний майданчик повз масивний прожектор на штативі протиснувся Рат. Помічник детектива на підлогу скинув важку підставку для фотоапарата камери – гупнувши нею так, що всі озирнулися. Натовп розступився, коли Рат побачив Ґрефа в компанії двох «шупо». Він зрозумів, чому ніхто не наважується порушувати тишу чимось гучнішим за шепіт. Темно-зелений шовк у ногах у Ґрефа блищав елегантними, майже художньо – ніби для портрету – укладеними згортками, але насправді вишукана тканина огортала неприродно скорчене тіло жінки. Половина її обличчя була вкрита пухирями та спотворена глибоким опіком, що оголив підшкірну плоть. Інша половина

лишалась у тіні, але дозволяла здогадатися, яким вродливим це обличчя мало бути до катастрофи. Рат не зміг уникнути мимовільних асоціацій із дволиким Янусом, а тоді – з історією доктора Джекіла і містера Гайда. Світле волосся, ідеально укладене в зачіску з правого боку, майже повністю згоріло з лівого. Голова і верхня частина тіла волого блищали, мокрий шовк темними плямами прилипнув до грудей і живота. Важкий прожектор притискав до підлоги ліве плече і частину руки.

Ґреф обійшов тіло і рушив назустріч Рату.

– Привіт, Ґереоне, – сказав він і прочистив горло. – Кепська історія. То там лежить Вінтер.

– Хто?

Ґреф недовіжливо подивився на нього.

– Бетті Вінтер. Не кажи, буцім ти не знаєш, хто вона.

Рат знизав плечима.

– Мені треба побачити її обличчя.

– Краще не треба, – Ґреф ковтнув. – Це сталося під час зйомки. Прожектор упав на неї зі стелі. Звідтіля-оно, бачиш? – детектив змахнув рукою, показуючи вгору. – Добрячих десять метрів, а вага чимала. До того ж, він був увімкнений. Розжарений, як пекло.

Рат закинув голову і подивився вгору. Під стелею над подіумом, на мережі сталевих риштовань були прикріплені рядами різного розміру прилади направленої світла, розділені темними полотнищами, подібними до похмурих, монотонних прапорів. У деяких місцях важка тканина провисала, опускаючись навіть нижче прожекторів, частково затіняючи їх. Безпосередньо над тілом у щільному ряду світильників була прогалина – тільки обірваний чорний кабель, імовірно, досі підімкнений до електромережі, свідчив, що на цьому місці теж щось висіло.

– Навіщо їм стільки прожекторів? – здивувався Рат. – Чому не скористатися з природного освітлення? Хіба не заради зовнішнього світла павільйони зводять зі скла?

– Звук, – мовив Ґреф таким тоном, наче це слово все пояснювало. – Скло має погані акустичні властивості. Тому вони все тут позавішували. Найшвидший спосіб перетворити ательє німого кіно на студію звукового фільму.

– Ти досконало поінформований!

– Я щойно говорив з оператором.

Прожектор, який упав на актрису, був набагато більшим, ніж ті, що криміналісти застосовували вночі для освітлення місць злочину. Сталевий циліндр за розміром був не менший, ніж басовий барабан в оркестрі. Електричний кабель ледве затримав би падіння приладу, не кажучи вже про те, щоб запобігти йому. Тільки ізоляційний кожух міг його уповільнити – це було видно з оголеного в кількох місцях дроту.

– Отже, смерть нещасної на совісті цього сталевого монстра? – запитав Рат.

Ґраф похитав головою:

– І так, і ні.

– Як це?

– Вона померла не відразу. Прожектор практично спалив її, дивно, що з'єднання не розірвалося і світло горіло. А її партнер стояв поруч...

– Нещасне створіння в смокінгу?

– Так, Віктор Майснер.

– Думаю, я його знаю.

Ґреф підняв брову:

– То ти таки буваєш у кіно?

– Я бачив його раз у кримінальному фільмі. Він цілу годину грізно вимахував пістолетом, рятуючи якихось жінок.

– Він, імовірно, цього разу теж уявив себе рятувальником. Тільки, замість пістолета, скористався з відра води. Відра з водою тут скрізь, через підвищену небезпеку пожежі. У будь-якому разі, скидається, що він завдав нещасній Вінтер удару електричним струмом.

Принаймні, вона одразу перестала кричати, усі запобіжники спрацювали і світло згасло.

– Вона могла вижити після падіння на неї розпеченого прожектора?

Ґреф стенив плечима:

– Побачимо, що скаже медексперт. Так чи йнак, її акторська кар'єра урвалася тієї миті, як на неї впав прожектор. Навіть якби вижила, вона б навряд чи грала в романтичних комедіях.

– Схоже, наш горе-Едіп усвідомлює, що він накоїв, – кивнув Рат на заплаканого Майснера.

– Здається, що так.

– З ним уже розмовляли?

– Наші колеги намагалися... Безнадійна справа.

– Не відповідає?

– Нічого, що могло б якось придатися...

Гучний тріск змусив Ґрефа замертти на місці. Він озирнувся на Червінські й Геннінга, які почали доволі незграбно встановлювати штатив для фотоапарата.

– Гадаю, до фотографування варто взятися мені, – зауважив він, – доки ці двоє не розтрощили обладнання.

Рат кивнув.

– Так і зроби. А тим двом накажи зібрати і записати свідчення. Напевне хто-небудь що-небудь встиг побачити.

Ґреф знизав плечима:

– Оператор усе бачив. Режисер, звісно, теж. Це частина їхньої роботи, – детектив показав рукою на жилавого чоловіка, який тихо, однак доволі емоційно розмовляв із лисуватим, гарно вбраним паном років п'ятдесяти з хвостиком.

Рат кивнув.

– Я побалакаю з ними за мить. Де технік, відповідальний за прожектори?

– Жодного уявлення. Я не можу подбати про все одночасно.

– Скажіть Геннінгу, щоб його знайшов і привів до мене.

Ґреф відвернувся і пішов до Пліша з Плюмом, а Рат рушив у бік розчавленого горем Майснера. Коли Ґереон став просто перед ним, актор перервав ридання і звів очі на комісара. Жінка в мишачо-сірому заспокійливо погладила чоловіка по плечах. Коли Рат показав йому жетон, Майснер спершу благально подивився на нього, а тоді раптом вибухнув розпачем.

– Я вбив її! – істерично волав він. – Я вбив Бетті! Господи, що я накоїв!

Його руки судомно вчепилися в холоші Ратових штанів. Схоже, розмовляти з Майснером зараз не було сенсу.

– Ви нікого не вбивали, – переконував його Рат, – стався нещасний випадок.

Він марно намагався вирвати свої штани з чіпких пальців актора. Сіра мишка взялася допомогти йому, втихомирюючи Майснера.

– Все гаразд, Вікторе, – тихо примовляла вона, погладжуючи стрункі руки актора і змушуючи його відхилитися на спинку крісла. Він слухняно відкинувся і сховав обличчя в її сірій спідниці.

– Ви бачите, мабуть, що він не здатний зараз говорити, – звернулась вона до комісара. – Він у шоці! Сподіваюся, лікар скоро приїде.

Рат знав, що доктор Шварц уже в дорозі, але сумнівався, чи патологоанатом є саме тією особою, що зуміє погамувати ніжну душу Віктора Майснера. Він дав жінці свою візитну картку.

– Панові Майснеру немає потреби давати свідчення саме цієї миті. Він зможе прийти у відділок, коли почуватиметься ліпше. Але найпізніше – у понеділок.

У Рата було відчуття, що жінка дивиться крізь нього. Він записав на картці дату, а також час. Одинадцята ранку. Попри все своє бажання, він не міг дати бідоласі поблажки, більшої за цю.

– Догляньте його наразі, – сказав він сірій миші. – А найліпше було б таки завезти його до лікарні.

– Коро, зробіть, як пан комісар каже, – пролунав у Рата за спиною глибокий чоловічий голос. – Вікторові не варто лишатися тут більше

часу, ніж необхідно.

Рат обернувся до лисуватого пана, що перед тим, був, спілкувався з режисером. Кора повела Віктора Майснера до виходу.

– Белман, – представився елегантний пан, – «Ля Бель Фільм Продюкційон». Я продюсер «Бурі кохання».

– «Ля Бель?» – потиснув Рат простягнуту руку. – Я думав, це «Терра Фільм»?

– Приміщення, але не виробництво. Не так багато кінокомпаній можуть дозволити собі власну студію. Ми не УФА^[6], як ви розумієте, – ніби виправдовуючись, пояснив Белман, і показав на режисера, що саме підійшов до них. – Джо Дреслер, мій режисер.

– Джо?

– Йозеф звучить якось старомодно, – сказав режисер і простягнув руку. – Добрий день, пане комісарі.

– Просто в голову не увібгати все це! – бідкався Белман. – Просто на зйомці! Стрілянина!

Він видавався по-справжньому близьким до розпачу.

– «Буря кохання» мала вийти в прокат за два тижні.

– Так скоро?

– Час – це гроші, – відказав Белман.

– У нас було заплановано ще два дні зйомок, – уточнив Дреслер. – Сьогодні й завтра.

– То фільм уже майже закінчений?

Дреслер кивнув.

– Така трагедія... – проказав Белман, а тоді знервовано засміявся. – Я маю на увазі нещасний випадок. Те, що сталося – справжня трагедія. А фільм, звісно, комедія. Божественна романтична комедія, цілковито оновлений жанр. Божественна в буквальному сенсі цього слова.

Рат кивнув, попри те, що нічого не зрозумів.

– Ви бачили, як усе сталося?

Белман заперечно похитав головою.

– На момент мого приїзду вона вже нерухомо лежала на підлозі. Але, Джо... ти можеш розповісти панові комісару...

Режисер прочистив горло.

– Отож, як я вже казав вашим колегам... це сталося в кінці сцени. Ми її знімали вдруге, і все йшло добре. Вона мала дати йому ляпаса, одночасно гримів грім – і це кінець сцени...

– Грім?

– «Буря кохання» – це історія про те, як норвезький бог бурі й грому, Тор, закохується в дівчину з Берліна і залицяється до неї в образі графа Торвальда. Щоразу, коли вони контактують, розлягається грім.

Нічого не скажеш, хвацько закручений сюжет, подумав Рат. І цей фільм мав звеличити Бетті Вінтер у звуковому кіно?

– Отож, – вів далі Дреслер, – зі стелі раптом зірвався юпітер.

– Ще один, інший бог?

– Прожектор, що вразив Бетті. Він звалив її на підлогу й придушив своєю вагою. Господи! Вона лежала під цим залізяччям, кричала, і ніхто не міг їй допомогти! Це було просто жахливо...

– То чому їй ніхто не допоміг?

– Ви собі уявляєте, який розпечений прожектор по кількох годинах роботи? До нього не торкнутися – не те, щоб відтягти...

– Але одна людина намагалася щось зробити...

– Ви маєте на увазі Віктора? – знизав плечима Дреслер. – Не знаю, що його поійняло. Вони вдвох грали цю сцену, і він стояв просто поруч із нею. Зрештою, хто може знати, що в людини робиться в голові? Поруч із тобою інша людина, ти відчуваєш запах її спаленої шкіри, чуєш, як вона кричить – звісно, ти хочеш якось допомогти... А те, як розпачливо вона кричала... – Він потрусив головою так, ніби хотів цим рухом звільнити пам'ять від болісного спогаду. – Ми всі стояли, немов спаралізовані. Ніхто не усвідомив, що відбувається, аж доки Віктор уже перекинув над нею відро з водою.

Дреслер прочистив горло, тоді заговорив знову:

– Вона враз перестала кричати, і почала... все її тіло почало смикатися... ніби протестуючи... а тоді гахнуло. Спрацювали всі запобіжники, і світло згасло.

– А потім?

– Перше ніж ми знову щось побачили, минуло кілька секунд. Я кинувся до неї. Одразу після Віктора, я маю на увазі. Бетті була мертва.

– Як ви це визначили?

– Ну, я... помацав її сонну артерію. Пульсу не було. Вона була мертва.

– Не хочеться в це вірити, – озвався Белман. – Непоправна втрата для німецької кіноіндустрії.

Рат перевів погляд на продюсера.

– Часто трапляються такі речі?

– Які саме?

– Коли світильники падають зі стелі? Кріплення там наче не видаються хисткими.

Рат, мабуть, зачепив за живе, бо Белману вирвало клепку:

– Послухайте, пане комісарє, всі ці конструкції можуть мати вигляд тимчасових, але, повірте, все ретельно перевірено і схвалено. Запитайте своїх колег із Департаменту будівельних норм! – розпалюючись, продюсер дедалі підвищував тон. – Це скляне ательє ідеальне для зйомки німого фільму, але не для запису звуку. Оце причина деяких реконструкцій – так, ми їх ще не завершили остаточно. Звукоізоляція... ну, ви розумієте: для звукового кіно це так само важливо, як денне світло для німого, і на жаль, ми змушені перебути без останнього. Але що стосується освітлення, у нас завжди було найкраще обладнання. Наші прожектори є одними з найсучасніших у галузі кіно. На сьогодні, лампами «Нітрафот»...

Белман урвав свою фразу на пів слові, відчувши, як недоречно вона пролунала – звісно, беручи до уваги загибель актриси під таким надійним і сучасним прожектором. Він збентежено прикусив язика.

Рат нічого не робив, щоб допомогти продюсерові викараскатися зі скрутного становища. Хтось на місці Белмана геть би знітився, але він одразу опанував себе – здатність, напевне, дуже корисна в його професії. Режисер, натомість, тримався менш упевнено, переминався з ноги на ногу, ніби йому треба в туалет. Він був розтулив рота, проте, перш ніж Дреслер устиг якось продовжити розмову, з'явився Геннінг у супроводі кучерявого чоловічка легкої статури, якого він представив як Ганса Люденбаха.

Рат зміряв поглядом техніка – той у своєму сірому робочому комбінезоні мав вигляд погано оплачуваного консьєржа.

– Ви освітлювач? – запитав у нього Рат.

– Старший інженер з освітлення.

– У такому разі, за прожектор, який вирішив діяти на власний розсуд, несе відповідальність ви?

Чоловічок розтулив рота, щоб відповісти, але Белман випередив його.

– Пане комісарє! Зрозуміло, що відповідальність за все, що відбувається на зйомках, лежить цілковито на мені.

Це пролунало, як заява чинного міністра, який намагається запобігти вимогам опозиції щодо його відставки.

– Я мав на увазі відповідальність безпосередню, – заперечив Рат. – Якщо хтось напартачив з освітлювальним обладнанням, і якщо це не виробник, то, мабуть, хтось із ваших людей, пане старший інженере з освітлення?

– Виключено, – відрізав рішуче Люденбах.

– Ви ж, мабуть, проводите регулярні перевірки, щоб упевнитися, що там, нагорі, усе гаразд і все надійно закріплено?

– Звісно, що так! Доки не налаштовано світло, жодна зйомка не починається.

– Отже, із прожектором усе було гаразд?

– Оптимальні налаштування. Світло було ідеальним. Я не можу вам зараз сказати, чому світильник міг упасти. Для цього мені треба оглянути все там, нагорі.

– Хочете сказати, що ви цього досі не зробили?

Люденбах заперечно похитав головою.

– Яким чином? Ваші люди нам заборонили. Ми не повинні були нічого торкатися – це найперше, що вони нам сказали.

– Авжеж, – кивнув Рат. – То огляньмо разом місце, де висів прожектор.

Люденбах приніс вузьку сталеву драбину, що, здавалося, вела просто в небо. Рат, глянувши на тоненькі щаблі, спитав себе, чи не слід кожному, хто видиратиметься ними, мати таку ж делікатну статуру, як у Ганса Люденбаха.

Висоти в десять метрів цілком вистачило, аби Ґереон вкрився холодним потом. Щоб не дивитися вниз, піднімаючись драбиною, він не спускав ока з сірого комбінезону в себе над головою, і так само намагався не дивитися долі, пересуваючись слідом за техніком по сталевих риштованнях, які гриміли і пищали, коливаючись у відповідь на кожен крок. Витягаючи руки вперед, він чітко хапався за сталеві рейки, але не міг утриматися від того, щоб глянути на носок свого черевика, коли робив черговий крок. Підлога студії крізь залізну решітку в нього під ногами здавалася нереально далекою.

Згори чітко вимальовувався план павільйонів студії: поруч із камінною залою, де лежало тіло загиблої актриси, розташувались хол готелю зі стійкою реєстрації і службове приміщення обслуги, далі – кафе просто неба. Правда, двері камінної зали вели просто в відділок поліції з камерами для затриманих. Імовірно, це й був комплекс майданчиків для зйомок «Бурі кохання». Внизу спалахнув магній – Ґреф почав робити фотознімки. Рат змусив себе піднести голову. Старший інженер з освітлення зник.

– Агов! – гукнув Рат. – Куди ви поділися?

Лабіринт сталевих риштовань виявився набагато плутанішим, ніж видавався знизу – через довжелезні полотнища тканини, які затуляли більшу частину стельових конструкцій.

– Осьде воно! – приглушено, звідкись однак зблизька долинув голос техника. – Де там ви забарилися?

Продибавши ще кілька метрів, Рат знову побачив Люденбаха – той присів навпочіпки над решіткою, десь за три метри від нього.

– Я вже йду! Нічого без мене не займайте! – застеріг він старшого інженера з освітлення.

Долоні щеміли від панічного чіплення за металеві рейки, чоло зрошував піт, але Ґереон намагався не показати страху, наближаючись до Люденбаха.

– Ось, – він тицьнув пальцем, коли Рат присів поряд, – погляньте сюди. Тут нічого немає!

– Тобто?

– Тут має бути різьбовий болт. Якимсь чином він мав розгвинтитися. Але, насправді, це неможливо, бо гайки на всіх болтах додатково закріплюються шплінтами.

Рат придивився до монтажної конструкції.

– Болт міг просто зламатися.

Люденбах безпорадно стенив плечима.

– З іншого боку має бути такий самий.

З іншого боку – та ж таки історія – жодного різьбового болта...

Люденбах похитав головою.

– Повірити не можу, – скрушно проказав він. – Я просто не можу в таке повірити!

Обоє підвелися. Рат відчув, як коливається під ним платформа, і його спітнілі руки знову вчепитися в ребристі рейки. Йому починало паморочитися в голові, але сам Ґанс Люденбах стояв коло перил упевнено, як шкіпер коло штурвала в бурхливому морі.

– Такі речі не повинні траплятися, – заявив Люденбах. – І тому прожектори закріплені подвійно.

– Можливо, хтось регулював прожектор і забув закрутити болт?

– Але ж не посеред зйомки!

– Однаково, кріплення мало бути ослаблене в той чи інший спосіб. Подвійна втома металу мені здається набагато менш імовірною, ніж імовірність чиєїсь недбалості...

– Мої люди не допускаються недбалості! – обурився Люденбах. – А Глазер понад усе! Він знає свою справу!

– Хто?

– Петер Глазер. Мій помічник з освітлення. Він відповідає за прожектори.

Рата починала дратувати впертість інженера.

– То чому, – запитав він крижаним голосом, – я досі не бачив цього працівника?

– Тому, що ви забажали видертися сюди зі мною! Ви гадаєте, я б із ним давно вже не поговорив, як сам знав, де він є?

– Тобто?

– Він був тут сьогодні зранку, і все налаштував.

– А зараз він де?

Люденбах знизав плечима.

– Зараз він десь пішов.

– Коли саме він пішов?

– Не знаю. Я не бачив його сьогодні від полудня, якщо не довше. Можливо, він захворів.

– Свою відсутність він пояснив саме так?

– Не мені, принаймні.

Ратові урвався терпець.

– Слухайте, чоловіче, – буркнув він. – Якщо хочете зробити сьогодні бодай щось корисне, покажіть мені, як звідси спуститися!

Пошуки Петера Глазера відбувалися не надто успішно: переконавшись, що зниклого безвісти помічника інженера ніде в студії немає, Рат вирядив Геннінга і Червінські за його домашньою адресою, яку охоче надав Белман. Однак той же Белман підкреслив, що Петер Глазер, на його переконання, винятково надійний співробітник. Криміналісти, що прибули разом із медекспертом, уже повзали навкарачки по підлозі в пошуках двох зламаних різьбових болтів, а доктор Шварц тим часом схилювся над тілом загиблої, оглядаючи опіки на її голові й плечах. Люди Кронберґа вели пошук так системно, як уміють лише спеціально навчені криміналісти, проте

один із різьбових болтів зрештою знайшов-таки Ґреф – непомітний шматок чорного металу в мастилі закотився під штатив юпітера.

Люденбах підтвердив, що то болт із кронштейна прожектора. Болт не був зламаним, не мав ушкоджень і перекочував у жерстяну коробку для подальшого дослідження в лабораторії.

Однак другого болта виявити не пощастило, так само як цілого чи пошкодженого шплінта.

– Це ми що, марно своїми колінами всю підлогу кіношникам витерли? – бурчали криміналісти.

– Принаймні, маємо хоч один болт, – зауважив Ґреф.

Рат кивнув.

– Імовірно, у Глазера знайдеться інший, – докинув він. – Якщо той хотів знищити докази і просто не знайшов другого болта, перше ніж утекти з робочого місця.

– Ти справді думаєш, він навмисне влаштував аварію з прожектором? – запитав Ґреф. – Можливо, він лише допустився недбальства, а тоді побоявся визнати свою провину і тому втік?

– Припущення нам не допоможуть, – скривився Рат. – Хтось тут напартачив, це очевидно, а...

– Пане комісарє?

Рат обернувся і побачив молодика, який помахав жерстяною коробкою з кіноплівкою.

– Оператор, – представив його Ґреф, – Гаральд Вінклер.

– Пане комісарє, – знову озвався Вінклер, волосся якого, попри молодий вік, уже робилося ріденьким, і показав коробку з плівкою, – я подумав, вас це зацікавить.

– Що саме?

– Нещасний випадок. Якщо забажаєте, ви зможете самі побачити, як усе сталося, – знову помахав він коробкою. – Тут геть усе.

– Ви зафільмували нещасний випадок?

– Я знімав сцену. Камера не припиняла працювати. Я... Це щось на кшталт професійного інстинкту, я думаю. Я просто лишив камеру знімати. Аж доки світло згасло. Можливо, це вам якось допоможе. У

будь-якому разі, немає кращого очевидця, ніж моя камера. Непідкупна!

Рат кивнув.

– Коли можна буде переглянути?

– Не раніше понеділка. Спершу треба проявити плівку. Я можу зарезервувати зал для перегляду, якщо хочете.

Вінклер подав Рату візитку.

– Зателефонуйте мені...

Раптом погляд оператор перемістився з очей Рата кудись за його плече. Греф теж витріщився в той бік. Рат обернувся, і йому в очі блиснули півдюжини лінз. Ціла зграя репортерів якимсь чином зуміла обійти вартового. Перш ніж будь-хто з поліційних офіцерів спромігся заперечити, спалахнули блищики. На щастя, тіло загиблої вже було накрите.

– Хто пустив сюди цю банду? – прошипів Рат до помічника.

Греф зреагував негайно.

– Панове, тут місце злочину, а не прес-клуб, – насварив він непроханих гостей, чітким рухом голови показуючи одному з шупо, щоб ужив заходів, але той уже й без наказу штовхав журналістів до дверей. Почулися перші протести.

– Гей! Ви не маєте права нас виганяти!

Належний момент, щоб додати кілька ввічливих слів. Рат підвівся.

– Панове, я просив би вас залишити приміщення, щоб не перешкоджати діям слідства, – почав він. – І, будь ласка, утримуйтесь від фотографування!

Він ніжно посміхнувся до змушеної відступати юрми, яка проти синіх мундирів не мала жодного шансу.

Однак найвпертіші, відступаючи, сипали запитаннями.

– Стався нещасний випадок, чи це вбивство?

– На чиєму сумлінні смерть Бетті Вінтер?

Вони зиркали навсібіч дикими поглядами, тим часом як їх безжально відтісняли до виходу. Сині мундири працювали злагоджено.

– Панове, – напучував Рат пресу наздогін, – дякую за розуміння. Ми своєчасно повідомлятимемо про перебіг розслідування.

– Це означає, на пресконференції? – запитав репортер, якого вже виштовхували в двері.

Останній спалах магнію засліпив Рата на кілька секунд, але він чув, як грюкнули сталеві двері, і метушня припинилася.

– Як ці люди потрапили сюди? – запитав Рат. – Я думав, двері під охороною!

– Вони теж так подумали, – запевнив його Ґреф. – І, мабуть, прокралися через аварійний хід.

– А там чому нікого немає?

– Вибачте, пане комісарє, – втрутився Белман, підійшовши ближче. – Ваші колеги про це нічого не знали. Я забув повідомити їм про запасний вхід.

– А звідки про нього знали репортери? Хто повідомив їм?

Белман розвів руками.

– Берлінські репортери винахідливі. Такі історії від них утримати в таємниці нереально. Тому, власне, я запланував пресконференцію. Просто тут, близесенько. Я був би радий, якби ви й ваш колега взяли в ній участь...

– Ви в здоровому глузді? – Рат не йняв віри власним вухам. – Тут загинула людина, а ви це використовуєте як нагоду потрапити в газети?

Белман видавався дещо ображеним.

– Дозвольте, пане комісарє! Ви маєте уявлення, що сьогодні сталося? Велика Бетті Вінтер мертва! Її поклонники мають право знати.

Рат суворо глянув продюсерові в очі.

– Ще одна така вихватка, любий друже, і ви матимете серйозні прикросі!

– Як, коли, і чи повідомляти пресу щодо справ студії – це, мабуть, вирішувати мені, – зауважив Белман.

– Безперечно, – посміхнувся у відповідь Рат. – А вже я вирішуватиму, як і коли, і чи завдавати вам клопоту!

5

Він кличе кельнера і замовляє ще чергову порцію крижаного вина^[7]. Йому потрібно більше вина. Власне, він мав би давно почати їсти – його тіло вимагає цукру.

– Можу я запропонувати панові меню?

– Зачекаймо ще трохи, – хитає він головою, хоча починає підозрювати, що сьогодні залишиться на самоті.

Вона запізнюється вже більше, ніж на годину.

Він не знає, з якої причини вона знехтувала побаченням, але впевнений, це має бути щось важливе. Вона б не могла отак просто передумати – він знає, що вона вже проковтнула наживку. Йому не варто змінювати плани – вона прийде заради завтрашньої зйомки.

Де там забарився кельнер? Йому треба випити більше вина!

Чи звикне він коли-небудь до того, що цукор може врятувати йому життя?

Ти звикнеш до цього.

Усмішка матері.

Мусиш звикнути.

Він недовірливо дивиться на келих.

Чи я зможу?

Ти мусиш.

Я мушу.

Він зосереджено надпиває, смакує солодкість, відчуває, як вона біжить горлом.

Айсвайн. Солодке крижане вино.

Сон, що снівся йому роками. Тепер насправді.

Вони з матір'ю сидять у ресторані, вдвох. Щоб відзначити подію. Перший самотійний укол. Першу ін'єкцію, що він зробив собі сам, першу по кількох днях у клініці. Після всіх випробувань інсуліном.

Знову живий. По всіх роках очікування. Очікування смерті.

Його друге народження.

Кельнер із закусками. Також він ставить кришталеві келихи на білу скатертину.

Усмішка матері.

Їж, мій хлопчику.

Він не може їсти, сльози течуть, він починає нестримно ридати, бачить її розгублене обличчя крізь пелену сліз.

Вона пестить його долоню, і він забирає руку – він не приймає її дотику, він не довіряє її любові, він не розуміє цієї любові, він любові не вірить.

Уже ж по всьому, скінчилося. Я все відшкодую. Ти мій славний хлопчик.

Він витирає сльози, бере виделку й ретельно береться до куштування. Його язик смакує свіжого краба, кріп, солодкі помідори. Солодкість переповнює його, розбігається його тілом.

Мати всміхається, тицяє виделкою в свою страву й не їсть. Вона тільки, знай, усміхається і тицяє в тарілку, і не зводить із нього очей, дивитися, як він підносить виделку до рота – вдруге, утретє. Їй не слід витріщатися на нього, він не ярмаркове видовисько, не слон, не потвора, не диво світу.

Ти зможеш жити, як усі. Жити з усіма іншими.

Нарешті вона теж береться до їжі.

Вони їдять мовчки, кельнер наповнює їхні келихи. Вона витирає рот серветкою і підносить свій келих.

За життя!

За життя.

Вони п'ють крижане вино, солодке крижане вино.

Що ти тепер робитимеш?

Я вчитимуся.

Це добре.

Вивчатиму медицину.

Знову вона хоче взяти його долоню в свою, але в останню мить рух її руки зупиняється, вона забирає свою руку. Смуток у її очах.

Мій хлопчику, мій славний хлопчику!

Кельнери приходять із переміною страв. Одночасно знімають срібні накривки тарелей.

Він досі не може повірити. Перший справжній обід. Його перший справжній обід по стількох роках нескінченного голоду.

Тепер по всьому. Тепер усе буде добре.

Він справді вірив у це.

Тоді.

Як він помилявся тоді, як глибоко помилявся...

Він дивиться на годинник. Ні, вона вже, звісно, не прийде. Він не може нічого їй закинути, він не може їй дорікати – така ціна таємности їхніх зустрічей. У разі, коли щось не складається, вона не має можливості повідомити йому. Насправді, це пусте.

Головне, щоб ніхто не дізнавався про їхні плани.

Головне, щоб вона прийшла завтра на зйомку.

Головне, щоб їхнє призначення здійснилося.

Нарешті кельнер приносить вино.

6

На ту годину на Берлінерштрассе машин було небагато, і Рат, безперешкодно розігнавши «Б'юїк», на шаленій швидкості помчав по просоченому дощем асфальту, через Темпельгоф, на північ. Греф на пасажирському сидінні непомітно вчепився в бильце – він, либонь, уже пошкодував, що не поїхав із Плішем і Плюмом.

За інших обставин Рат, можливо, керував би уважніше, але не зараз – швидкість його заспокоювала. Та й для чого, зрештою, будують спортивні машини, як не для швидкості?

– Ґереоне, я не поспішаю, – обережно озвався детектив.

– Такому автомобілю, як цей, треба часом дозволяти побігати.

– Слухай, мене цей засранець дійняв не менше, ніж тебе! Але це не підстава спускати весь свій гнів на педаль акселератора так, щоб, боронь Боже, наскочити на якийсь ліхтарний стовп!

Насправді, Рат саме сповільнився – світлофор на Флюґгафенштрассе засвітився червоним.

– Він щойно втратив свою найкращу актрису, і вже бачить у цьому нагоду пожитися, – прогарчав він. – А на додачу, оцей його театральний розпач! Як би я хотів запроторити бісового Белмана!

Гнів його мав конкретну причину – імпровізовану пресконференцію Белмана. Щоб тримати справу під контролем, вони змушені були взяти в ній участь, якомога ухильніше відповідали на запитання щодо обставин смерті актриси і тримали на оці Белмана. Журналісти не приховували свого обурення тим, як поліція витурила їх зі студії. Тим охочіше вони ловили кожне слово з вуст Белмана, який, до того ж, розщедрився на каву й печиво. Продюсер на всі спусти й заставки вихваляв акторську майстерність великої і незрівнянної Бетті Вінтер, передчасна смерть якої позбавила німецьке кіномистецтво одного з найбільших і найнадійніших його талантів.

– Ми зробимо все можливе, щоб передати в прокат «Бурю кохання», нехай навіть у фрагментарному вигляді, – завершив він, з очами повними сліз. – Це наш борг перед великою Бетті Вінтер. Ви можете так і написати! Цей фільм – її неоціненна спадщина! Він показує, яким могло б стати майбутнє німецьке звукове кіно, якби не...

Коли Белман перервав свою мову посередині речення і відвернувся, підносячи хусточку до своєї пики, Ратові хотілося grimнути на всю залу: «Х...ня!». Який паскудний фарс! А слідчі кримінальної поліції Рат і Греф виступили в ньому в ролі коміків-аматорів на розігріві публіки. Рат запрягся тоді, що не дозволить кіношним паскудам удруге так із нього позбиткуватися.

Світлофор перемкнувся на зелене, і Рат знову натиснув на газ. Шини «Б'юїка» завищали по асфальту, і машина кулею вистрілила вперед.

– Який же виродок, – лаявся Рат.

– Белман стерво, поза сумнівом, – погодився Греф миролюбно й знову вчепився в бильце, – однак це не злочин. Так само, як його діловий цинізм. Ми не можемо нікого арештовувати за намагання розжитися на чийсь смерті.

– За винятком випадків, коли хтось цій смерті посприяв.

– Якщо хтось посприяв навмисне, так. Наскільки я бачу, смерть нещасної жінки лишається на сумлінні двох горе-персонажів – Глазера і Майснера. Трагічний збіг обставин. Останній розчавлений нещастям, а перший утік від відповідальності. Навіть якщо Бетті Вінтер загинула від удару електричним струмом, фактичним винуватцем її смерті є технік з освітлення, і він, мабуть, про це теж здогадується. Чолов'язі не позаздриш.

– Він утік із місця події – це одразу робить особу підозрюваною.

– Він раптом опинився в ситуації, коли на його сумлінні чиясь смерть, – розмірковував Греф. – Не кожен здатен дати собі раду з такою відповідальністю. От ти зміг би?

Рат мовчки дивився на дорогу перед собою. Попереду вигулькнуло таксі, і він відпустив педаль газу. Що далі на північ вони просувалися, то щільнішим робився рух. Хочеш не хочеш, треба скидати швидкість.

– Ще одне пиво в «Мокрому трикутнику?» – обережно запропонував Ґреф, коли вони від Галешен Тор повернули на Шкаліцерштрассе.

Рат похитав головою:

– Не сьогодні. Але до Шорша я тебе можу завезти, якщо бажаєш.

– Я не готовий пити сам, – відказав Ґреф. – Тоді краще відвези мене додому.

Детектив мешкав у мебльованій кімнаті біля Сілезьких воріт. Для Рата це був не надто великий гак. Він попрощався з Ґрефом, торкнувши край свого капелюха, і повернувся до Луїзенуфера. Перетинаючи задній двір, він помітив, що у вікнах його квартири на першому поверсі світиться.

Упродовж кількох останніх годин він не думав про Каті, а тепер згадав її червоне пальто в дзеркалі заднього огляду, згадав своє очікування в кафе. Він зробив хвилинну паузу перед дверима квартири і глибоко вдихнув, ніби готуючись до тривалого занурення.

Поруч із червоним пальто Каті на вішаку прилаштувалося інше, темне чоловіче пальто. З вітальні линула музика, приглушена зачиненими дверима. Одна з жахливих Катіних платівок. Зазвичай він знав, як зробити так, щоб вона не ставила оту популярну музику, але не тоді, коли вона була вдома сама.

Щоправда, зараз вона була явно не самотня. З вітальні долинав гучний регіт і хихикання – голосок Каті і глибокий чоловічий бас. Кого ще вона, в біса, притягла додому?

Рат, не скидаючи капелюха і пальта, подумки піднісши кулака, розчахнув двері й ступив у вітальню. Зрештою, вона сама цього домоглася: тепер він був у належному гуморі, аби дати їй відставку, готовий до жорсткої сцени.

Проте вигляд гостя одразу спрямував його гнів у геть інший бік.

Каті, сидячи спиною до Ґереона, досі реготала з якогось дотепу літнього пана з випещеними сивими вусами, що влаштувався навпроти неї з келишком коньяку. Старий, якого він не бачив уже замало рік, і який зараз очікувально звів на нього здивовані очі.

– Ґереоне, – озвався першим сивий чоловік. – Осьде й ти!

Не відповідаючи на привітання, Рат підійшов до програвача і вимкнув його.

– Ґереоне... – й собі озвалася Каті.

Більше ні слова. Вона, здається, почувалася винною щодо програвача – зазвичай він їй не дозволяв до нього наближатися.

Він так само нічого не відповів, а натомість поставив іншу платівку. «Біг Бой» із партією корнета у виконанні Байдербеке – подарунок Северина. Після перших кількох тактів зробив голосніше.

Каті відразу відчула, що в повітрі пахне бурею. Вона поспіхом підвелася.

– Я вимию посуд, – сказала вона і прослизнула на кухню. Ідеальна домогосподарка.

Рат зачекав, доки зачиняться двері вітальні, потім сів у крісло, яке ще тримало тепло Каті, і подивився на сивочолого чоловіґу.

– Добрий вечір, тату, – мовив він нарешті. – Почувайся, як удома.

Енгельберт Рат прочистив горло, перше, ніж заговорити.

– Може, для початку, трохи музику притишимо? – запропонував він, підводячись. – Власних слів не чути за цим гуготінням!

– Це я так відпочиваю після роботи.

Енгельберт Рат підійшов до програвача. Йому знадобився час, перше ніж він спромігся знайти потрібний важілець і обернути його, що зробилося тихше. Настільки тихо, що стало чути плюскіт води з кухні. Батьків погляд натрапив на колекцію платівок на долішній полиці, і він похитав головою:

– Досі слухаєш оту неґритянську музику?

– Ти проїхав сюди, щоб це з'ясувати?

– Платівки з Америки?

– А, то ти, насправді, про Америку хочеш поговорити?

Енґельберт Рат пропустив повз вуха синів сарказм.

– У тебе нова справа? Фройляйн Пройснер мені сказала.

Напевне, кельнер з «Уланд Ек» їй повідомив.

– Смерть актриси, – сказав Ґереон. – Під час зйомок у павільйоні.

– Шкода, що ти не можеш приїхати в Дюссельдорф. Твоя мама переказує тобі вітання. І ще вона просила передати тобі... Ось... – він видобув пакуночок у барвистому обгортковому папері, перев'язаний кольоровими стрічками. – На твій день народження.

– Дякую, – сказав Ґереон, відклавши пакет убік. – Це ще за кілька днів.

– Мати сказала, щоб я віддав тобі подарунок заздалегідь. Так надійніше, ніж відправляти поштою.

– Отже, ти не приїдеш до мене?

Енґельберт Рат знизав плечима:

– Мама хотіла б до тебе приїхати, але ти сам знаєш, вона сама поїздом не зможе. – Він прочистив горло. – А я... Ну, з усіх днів року, саме на Попільну Середу, мені з Кельна вибратися нереально. Після вранішньої відправи, у мерії прийом, а ввечері – рибний стіл у казино^[8]... Я справді не можу...

– Все гаразд. Тобі немає потреби переповідати мені свій графік.

Енґельберт Рат показав на пакет:

– Принаймні, ти отримаєш тоді наш подарунок.

Він знову сів на диван. Обидва мовчали.

З кухні долидало булькання й дзеленькання порцеляни. Все, що робила Каті, вона робила дуже голосно.

– Приємна дівчина твоя наречена, – сказав нарешті Енґельберт Рат.

– Ми не заручені.

Енґельберт Рат на якусь мить видався здивованим.

– Я, мабуть, ніколи не звикну до сучасних звичаїв, – визнав він. – Та хоч би там як, славна дівчина. Ти міг би бодай щось сказати! Я подумав, що помилився квартирою. Але фройляйн Пройснер одразу зрозуміла, хто я!

– Мабуть, тому, що знає тебе з фото, що стоїть в мене коло ліжка, на тумбочці.

Він таки дійняв його: Енгельберт Рат нарешті скривився ображено.

– Я не розумію, що відбувається, – поскаржився він. – Я в гості до сина, а він мене отак приймає!

– А чого ти очікував? Я майже рік живу в цьому місті, і ніхто з вас навіть ні разу не відвідав мене... Аж раптом ти, ні сіло ні впало, з'являєшся без попередження, і вважаєш, я маю вистелити тобі червону доріжку?

– Тому, хто мешкає в скляному будинку, не варто жбурляти камінці, – відказав Енгельберт Рат: слова його пролунали достатньо виразно, хоч він нітрохи не підвищував голос. – Чи ти сам колись гостював у нас, відколи живеш у Берліні? Ти навіть на Різдво не навідався до Кельна! Якби ти знав, скільки радості подарував би матері! Натомість ти зголошуєшся на чергування на всі свята, хоча Карл залюбки відпустив би тебе.

– Звідки тобі все це відомо? Ти шпигував за мною?

– Мені немає потреби шпигувати, щоб такі речі знати. Я таки в поліції служу.

– Чому я завжди про це забуваю?

Енгельберт Рат мав стомлений вигляд зараз, коли дивився на сина.

– Ми так рідко бачимося, Гереоне, – мовив він. – Нам не слід щоразу сперечатися. Ти залишився моїм єдиним сином.

«Так, тому що ти відмовляєшся дати шанс Северину», – подумав Гереон.

– Навіщо ти тут? – запитав він вголос.

Енгельберт Рат учергове прочистив горло, перш, ніж говорити.

– У нас зустріч, – сказав він. – Другу потрібна твоя допомога.

– Я не пам'ятаю про жодну зустріч.

– Я вже розмовляв із фройляйн Пройснер, – кивнув Енгельберт Рат у бік кухні, де Каті, знай грюкала посудом. – Вона погодилася, щоб я тебе на пару годин викрав. Зрештою, багато часу це не забере.

Ти повернешся на дев'яту тридцять. Шапку й пальто можеш лишити вдома. Нам треба у «Кайзергоф».

Саме це він так ненавидів у батькові – Енгельберт Рат мав геть усе тримати під контролем, смикати за всі нитки, знову і знову врегульовувати речі, про які його не просили. А себе Рат ненавидів іще більше за те, що проти батьківського авторитаризму завжди виявлявся настільки беззахисним. Та хоч би там як, щось у ньому блокувало будь-які спроби опору.

– Я знав, Ґереоне, що ти не підведеш мене, – сказав Енгельберт Рат, підводячись. – Якщо поквапимося, ми встигнемо вчасно.

Права рука батька підштовхнула його до дверей.

Він не здатний був опиратися. Він, як завжди, підкорився.

Коли вони вийшли в передпокій, батько і син, Каті стояла в кухонних дверях, з кухонним рушником у руці – пам'ятник німецькій домогосподарці – і всміхалася. Ґереон, прощаючись, глянув їй в очі.

Її погляд сказав йому все, що слід було знати.

Вона знала, що на них чекає, але не бажала цього визнавати.

На Моріцплац утворилася «тягучка» через постраждалу в аварії вантажівку, що перекрила майже всю смугу руху, і регулювальник пропускав кожну машину окремо, одну по одній, дуже повільно.

– Американська машина? – запитав Енгельберт Рат, щойно всівся на пасажирське сидіння «Б'юїка».

На його обличчі відбилася явне невдоволення, і Ґереон проігнорував батькову репліку суто зі стримуваного роздратування.

Тепер, коли вони застрягли на Моріцплац, батько знов порушив тишу:

– Треба було взяти таксі.

Ґереон сприйняв цю заувагу, як докір.

– Їхали б так само повільно, – сердито відказав він.

Нарешті надійшла їхня черга, регулювальник махнув рукою, даючи дозвіл, і «Б'юїк» проповз повз місце аварії на Оранієнштрассе. Щоб перетнути Ляйпціґерштрассе, вони мусили знову зачекати на світлофорі, однак далі їхня подорож поживавішала. Принаймні,

Ґереон робив усе від нього залежне. Втім, цього, очевидно, було недостатньо.

– Запізно, – нарікав Енґельберт Рат, виходячи з машини на Вільгельмплац. – Ми запізналися майже на десять хвилин!

Ґереон, замикаючи машину, подумки послав батька під три чорти. А той уже прямував до входу в готель.

Готель «Кайзергоф» і його ресторан зажили популярности серед політиків і високих посадовців поближньої Вільгельмштрасе,^[9] а отже відповідали смакам Енґельберта Рата, який впевнено повів сина в ресторан на першому поверсі. У декорованій дубовими панелями залі гомін голосів лунав цивілізованіше ніж деінде, келихи дзвеніли делікатніше, відвідувачі розмовляли, випивали і їли, наче на ручному гальмі.

Ґереон ішов за батьком. Енґельберт Рат, здавалося, добре знає шлях. Вони одразу попрямували просто до столу, за яким сиділи вдягнені в темне чоловіки, що виглядали так ніби прийшли сюди безпосередньо з засідання в Райхстаґу. І, звісна річ, одразу можна було визначити, хто тут керує. Чоловік, що сидів спиною до стіни, мав обличчя індійського вождя: високі вилиці, непроникний вираз, гострий погляд, який негайно впіймав обох Ратів. Вираз обличчя вождя залишився нерухомим, коли він щось проказав до решти товариства і підвівся.

Енґельберт Рат кинувся до вождя.

– Просимо пробачення за затримку, Конраде, – почав він, – але поліційна служба... Також у Берліні... мій син...

– Все га-азд, Енґельба-ате, все га-азд! Мій потяг, однаково ще аж за дві години, – демонструючи кельнський акцент, заспокоїв його чоловік у фракі, непроникні індіанські очі якого дивилися майже привітно. – То що? Як, молодший Рате? Нормально влаштувався в столиці райху?

Ґереон потиснув руку вождеві індіанців.

– Дякую за турботу, пане бурмістре!

– Забудьмо про посади. Жодного бурмістра чи президента Держради, будь ласка! Ми зустрічаємося суто приватно. Троє земляків-кельнців у Берліні.

Ґереон ввічливо посміхнувся.

– Ходімо до бару, – запросив вождь. – Я забронював.

Кельнер підвів їх до невеличкого столу, на якому на них уже чекала пляшка колекційного «Зельтінґер Кірхенпфада» у відерці з льодом поруч із табличкою «Зарезервовано». Бурмістр Аденауер нічого не полишав на волю випадку. Можливо, саме тому начальник кримінальної поліції Енгельберт Рат так добре ладнав із бурмістром (окрім того, що вони були членами однієї партії). Зрештою, батько завжди добре ладнав із будь-ким, хто міг допомогти його кар'єрі. Успішній, треба зазначити: свого часу наймолодший за віком старший комісар кельнської поліції, а нині начальник кримінальної поліції міста.

– Що ж! Тут ми можемо безперешкодно розмовляти, – жестом припросив їх сідати вождь індіанців.

Він зачекав, доки кельнер наповнить два келихи, а тоді заговорив знову.

– Приємно, Енгельба-ате, що твій син знайшов час на цю зустріч. Ти вже розповів йому, про що йдеться?

– У такій делікатній справі? Ні! – похитав головою Енгельберт Рат. – Я подумав, найкраще було б, якби ти сам...

– Ну, то спершу випиймо по келишку! – підніс індіанець склянку з водою.

Батько й син Рати піднесли свої келихи й випили. Вино, як на смак Ґереона, було аж надміру солодким, а батько, задоволено витягнувши губи, кивнув на знак поцінування:

– Розкішне вино, Конраде.

– Я знаю, що тобі до смаку, Енгельберте!

Аденауер поставив склянку на стіл і прочистив горло.

– Отже, я хотів би перейти до справи... – почав він. – Насправді, йдеться про неприємні... про досить неприємні речі...

– Пусте. Поліція займається майже винятково неприємними речами!

– Прошу, мій любий молодший Рате! Забудьмо наразі про поліцейний апарат! Як я зазначив, у нас приватна зустріч.

– Ґереоне, нехай пан бурмістр спочатку все пояснить!

Батькові не знадобилося багато часу, щоб повернути його до давніх часів. Ґереон, дурний, зухвалий хлопчисько, якому варто тримати язик за зубами, коли дорослі обговорюють важливі речі.

– Ваш батько, любий пане Рат, допомагає мені в надзвичайно делікатній ситуації, і, маю зазначити, ті обставини, що сім'я Рат представлена також у Берліні, виявилися дуже доречними...

Тож кельнська кліка не забарилася вчепитися в нього посеред імперської столиці!

– Щоб не розводитися довго, – вів далі Аденауер, – скажу: мене шантажують.

– Наш пан бурмістр отримує анонімні листи, – пояснив Енгельберт Рат.

Бурмістр кивнув:

– Хтось погрожує мені... як би це сформулювати... зробити публічною певну інформацію, яка не надто сподобається публіці. А в результаті, добре ім'я Аденауера викачають у багні.

– Яка це інформація?

– Інформація, яка здатна покласти край моєму політичному існуванню, якщо потрапить у руки нацистам або комуністам.

– Я маю знати щось конкретніше. Якщо ви хочете, щоб я вам допоміг, розкажіть, у чому суть погрози.

Аденауер прочистив горло.

– Акції «Ґланцштоф», – сказав він.

– Акції американського «Ґланцштоф», виробника віскози, – уточнив Енгельберт Рат.

Аденауер кивнув:

– У мене їх багато. На дуже великі суми. На мільйони... Я маю на увазі, що, коли я купував їх два роки тому, вони саме коштували

мільйони. Усі мої маєтності вкладені в ці акції. І не тільки. Кредит від «Дойче Банку»...

– Розумію, – кивнув Ґереон Рат. – Акції від жовтня впали нижче плінтуса.

– Акції падали вже давно. Але я ніколи не уявляв собі, що вони настільки знеціняться. Натомість, я сподівався, що вони знову почнуть рости. Однак останні кілька місяців... Коротко кажучи, мої борги перед банком зараз вищі за ринкову вартість моїх акцій. Значно вищі...

– Іншими словами, ви розорені, – підбив підсумок Рат, собі на втіху упіймавши гнівний погляд батька. – То як вас шантажуватимуть, коли це вже сталося?

– Дарма! Я ще не розорений! Усе буде врегульовано! У мене в банку є друзі, ладні допомогти, – заперечив бурмістр. – Я тільки не хочу, щоб про це дзвонили в усі дзвони.

– І саме цим погрожують вам в анонімних листах...

– І саме на щось подібне чекають мої вороги, як ліворуч, так праворуч. То був би для них бенкет. Момент для них просто ідеальний!

– Чому б вам офіційно не звернутися до поліції?

– Ви самі знаєте, що, на жаль, не всім офіцерам поліції випадає довіряти. З такою справою може впоратися тільки досвідчений працівник поліції, але не поліція як така.

Рат кивнув:

– Я, однак, досі не збагнув одного: чому ви хочете, щоб саме я вам допомагав? У мого батька набагато більше досвіду поліційної роботи.

– Листи приходять із Берліна, я впевнений у цьому. Не тільки тому, що їх досі надсилали тільки до мого берлінського офісу. Шантажист сидить десь у цьому місті. Подивіться самі... Ось.

Він витягнув невелику пачку паперів із внутрішньої кишені фрака і подав їх Рату.

Червоний олівець. Великі друковані літери. Літери кривулясті, але розбірливі. Чимось скидається на маленький саморобний плакат:

«Форд залишається в Берліні, або Аденауер іде до в'язниці!»

– Що це має означати? – запитав Рат.

– Це ціна, – пояснив мер. – Шантажист не хоче грошей, він не хоче нічого іншого. Він хоче врятувати виробництво Форда на Вестгафен.

– Автозавод?

Аденауер кивнув:

– На жаль, його дні вже злічені. Нічого не вдієш.

– Я нічого про це не знаю, ви маєте мені пояснити.

– Форд перебирається до Кельна, – сказав Аденауер. – Підписано всі папери. Ще цього року ми закладаємо підвалини в Рілі. Найсучасніший автомобільний завод у Європі. Берлінське виробництво виглядатиме застарілим, у порівнянні з ним. І тоді у Вестгафені згаснуть вогні.

– А шантажист хоче цьому запобігти.

Аденауер кивнув:

– Схоже на те. Однак він натрапив не на таку людину. Аденауера не можна шантажувати!.. Втім, навіть якби захотів, я б нічого не зміг вдіяти! Так само, як не може бурмістр Берліна.

– У пана Бьома наразі свої клопоти, – зауважив Ґереон.

– Хто б сумнівався! Єдиний, хто міг би щось зробити, має ім'я Генрі Форд. Але, щойно в Рілі буде завершено всі приготування, він не дозволить жодному автомобілю скотитися з конвеєра у Берліні, щодо цього можете не сумніватися.

– У Берліні стане ще більше безробітних.

Аденауер стенив плечима.

– Що я маю на це сказати? Натомість будуть створені сотні робочих місць у Кельні. Так повелося в цьому світі! Так він влаштований! І шантажем цього аж ніяк не зміниш!

– А попри це – а може, саме через це – шантажист може завдати шкоди, і я маю запобігти цьому.

Аденауер кивнув:

– Твій хлопець швидко схоплює, – кинув він Енгельберту Рату.

Ґереон відчував щось подібне, коли мати хвалила шкільні успіхи сина перед гостями за кавою.

– Звідки вам відомо, – запитав він, – що шантажист справді має інформацію, яка становить реальну загрозу?

– Читай, – Аденауер подав йому інший аркуш. – То була перша сторінка, з вимогою, а це – друга з того ж листа.

Цей лист не був схожий на плакат, тут було набагато більше тексту – до того ж, друкованого на машинці, але теж червоним, як олівець на першому аркуші.

«Чи не прикро було б комусь, якби світ дізнався, що обговорювали під час засідання Наглядової ради «Дойче Банку» між собою члени цієї наглядової ради Аденауер і Блютґен, разом із директором банку Брюнінґом?».

– Що це має означати?

– Перш за все, це означає, що хтось точно знає, що і де відбувається, – відповів Аденауер. – Дізнайтеся, хто це, і дайте йому зрозуміти, що не я, а саме він піде до в'язниці, якщо бодай слово з будь-якої конфіденційної розмови просочиться в публічний простір!

– Як ви собі це уявляєте? Я служу у поліції, я...

– Точно. Саме тому ви знаєте найкращі способи, як це облаштувати! І вам не випаде про це шкодувати, любий друже. У мене досі добрі стосунки з вашим начальником поліції. Моє слово щось таки важить для Цьорґібеля^[10], повірте мені! Ваш батько у вашому віці був уже старшим комісаром. Пора наслідувати його.

– Це складно. Міністерство внутрішніх справ наклало мораторій на промоції...

– Авжеж! Бо Пруссія змушена заощаджувати! Але повірте, завжди є винятки! Навіть у ці важкі часи за справжні заслуги треба винагороджувати. І гідні отримають свої винагороди.

Енгельберт Рат кивнув на знак згоди.

– Старший комісар Ґереон Рат – це звучить гідно, – підніс він свій келих. – За наступного старшого комісара в родині Ратів!

Ґереон підняв келих і посміхнувся, але тільки пригубив солодке вино. Старший комісар – це справді непогана перспектива. Хоча б уже й тому, що більше не муситиме слухати накази такої мавпи, як Бьом. Ніхто вже не попихатиме Ратом.

– Комісар Рат?

Голос кельнера нагадував йому його чинний статус. Простеживши погляди двох старших панів, спрямовані на молодшого, кельнер звернувся безпосередньо до Ґереона:

– Пане Рате, вас до телефону.

Телефонував Червінські. Вони нарешті упіймали Глазера. Помічник інженера з освітлення увечері таки прийшов додому, і їм залишилося просто затримати його.

– У будь-якому разі, чоловігa сидить упакований на Алексі й чекає на тебе, – доповів детектив. – Я подумав, ти, може, захочеш побалакати з ним іще сьогодні. Сподіваюсь, ми нічого тобі не перервали. Твоя подруга була настільки доброю, що сказала нам, де ти гаєш свої вечори.

Рат мало не зірвався на товстунові за його фамільярний тон, але стримався. Зрештою, Червінські зробив щось путнє. Таке траплялося нечасто.

– Я зараз буду, – сказав він коротко і поклав слухавку.

– Служба, – вибачився він, повернувшись до столу в капелюсі й пальто. – На жаль, справа невідкладна.

Він потиснув руку вождеві індіанців у фраку.

– Дякую за частування, пане Аденауере, – сказав він, хоча, був, ледь торкнувся солодкого вина.

– Зачекайте! Візьміть листи!

Аденауер простягнув над столом пачку паперів, і Рат поклав їх у внутрішню кишеню.

– Що ж, мій хлопчику, – підвівся Енґельберт Рат, щоб попрощатися з сином. Начальник кримінальної поліції зробив невдалу спробу

обійняти його, але, не спромігшись зі свого місця, незграбно потиснув синові руку. – Бережи себе. Ти сам даси собі раду, правда? Я маю щось іще обговорити з бурмістром.

– Все гаразд, батьку. – Ґереон прокашлявся. – Ми завтра побачимося?

У батька обличчя закам'яніло.

– Мати... ми... – затнувся він. – То я... я пообіцяв твоїй матері не залишати її довго на самоті. Я поїду нічним потягом.

– У Берліні – ні на секунду довше, ніж необхідно, правильно, панове, га?

Іронія мала приховати його розчарування, але посміхнутися він не спромігся. Хоч як його був роздратував несподіваний візит батька, ще більше допекло Ґереонові усвідомлення того, що Енґельберт Рат – посеред Масляної – приїхав до Берліна тільки для того, щоб зробити послугу своєму старому другові Конраду. Але він знав свого батька – чи й варто було очікувати чогось іншого?

– У такому разі, гарної тобі дороги додому! – кинув він і, не озираючись, вийшов із зали ресторану і збіг сходами просто під дощ.

На вулиці, перш ніж сісти в машину, він глибоко вдихнув і повільно видихнув. Потім, уже за кермом, деякий час дивився на нічний Вільгельмплац. За винятком кількох перехожих, які щойно вийшли з метро, і двох чоловіків у мундирах перед імператорським подвір'ям, площа Вільгельма була безлюдною – нічне життя відбувалося в інших місцях.

Рат не міг пригадати, що давав Аденауеру якусь обіцянку, але відчув вагу паку листів проти грудей, у внутрішній кишені, і знав, що отримав замовлення. Замовлення, що може піднести його на посаду старшого комісара.

Тоді, повернувшись думками до Каті, яка чекала на Луїзенуфер, він зрадів, що має привід поїхати на Александерплац. Можливо, коли він повернеться додому, вона вже спатиме... Це було б

найкраще. Він запустив мотор і рушив. Йому тільки на користь буде на якийсь час зосередитися на чийсь чужому житті.

Якою людиною може бути той Глазер? Людина, що має на своїй совісті чийсь смерть і просто тікає. Тепер, чекаючи на допит у Замку, чоловік уже мав зрозуміти, що це не розв'язання. Неможливо здихатися такої провини, хоч би як швидко і далеко ти від неї тікав – ніхто не знає цього ліпше, ніж Ґереон Рат. Цей тягар ти несеш на собі все життя.

За парканами на Александерплац на тлі нічного неба темним громадям височіла будівля Управління поліції, відома серед берлінців як Червоний Замок. Ця могутня споруда з червоної цегли, більша навіть за ратушу, на відміну від останньої, досі мала чітко окреслені функції. Колеги називали своє робоче місце просто Замком, і ця назва цілком задовольняла Рата, як цілком доречна, попри те, що його попереднє місце роботи на Кребсґассе в Кельні – замок, башта якого підносилася над Ноймарктом, – мав набагато більш середньовічний вигляд, ніж Червоний Замок Берліна, фасад якого насправді відображав безперечний вплив флорентійської доби Відродження з її палацами. Але прусакам якось таки вдалося з філігранних ренесансних мотивів скласти фортецю середньовічного типу.

Рат припаркував «Б'юїк» в освітленому дворі, де в машині сидів тільки рейдовий загін. На сходах Рат не зустрів жодної живої душі. У нескінченних коридорах другого поверху теж було безлюдно, лише зрідка звідкись долинали кроки, окремі голоси, грюкання дверей. У відділі вбивств чергувала тільки нічна зміна в складі комісара і детектива – відповідно, Бреннера, одного з підлабузників Бьома, і Ланґе, що перевівся з Ганновера лічені тижні тому.

– Добрий вечір, – привітала Рат колег. – Де Червінські й Геннінг?

– Я відправив їх додому, – заявив Бреннер.

Гарний початок!

– Якого лисого ти наказуєш моїм людям, що їм робити?

– Що означає «твої люди»? Я керую нічною зміною. І наскільки мені відомо, ті двоє не мають нічного чергування. «Уникати зайвих понаднормових робіт». Така інструкція.

– Ті двоє в моїй слідчій групі! І привезли сюди підозрюваного! Я сподіваюся, його ще не відправили додому!

– Спокій, колего Рат, – зухвало посміхнувся Бреннер йому в обличчя, – твій затриманий сидить, надійно упакований.

– То на що ти чекаєш, колего Бреннер? – тихо і ввічливо запитав Рат.

– А що?

– Підніми свою сраку – і до телефону! – просичав він раптом із такою люттю, що в Бреннера посмішка вмить зійшла з обличчя. – Щоб я мав свого підозрюваного за п'ять хвилин!

Бреннер покійно зняв слухавку.

Уже в дверях Рат обернувся.

– І ще одне, шановний колего, – сказав він, знову привітно, – якщо ти ще раз, через мою голову, втрутишся в роботу моїх людей, я тобі таких прикрощів завдам, що тобі навіть старший комісар Бьом не допоможе. Затямив?

– На твоєму місці я б не корчив із себе велике цабе, – пробурмотів Бреннер, але його вже з'єднали з арештантським крилом.

Щоб дістатися свого кабінету, Рат мав пройти трохи далі коридором, оскільки, коли він прийшов на службу в відділ А, то було єдине вільне приміщення, трохи віддалене від решти кабінетів «убивчого» відділу. Тут було доволі прохолодно через слабе опалення, тож він ніколи не скидав пальта. Рат сів у приймальні за стіл своєї секретарки й переглянув особове досьє Глазера, що Червінські залишив там із рештою паперів техніка. Дані досьє збігалися з даними паспорта.

Не минуло десяти хвилин, як у двері постукали.

На порозі з'явився конвойний, який завів до кабінету сором'язливого на вигляд блілого чоловіка.

– Ось він, пане комісарє.

Рат наказав конвойному чекати за дверима, і придивився до чоловіка, що до нього привели. Глазер стояв коло дверей і невпевнено роззирався. Для допиту він цілком дозрів. Тим краще, що йому випало якийсь час помаринуватися під вартою.

– Сідайте, – запропонував Рат, гортаючи папери. Чолов'яга ступив уперед і сів. Рат змусив його чекати якусь хвилину, тоді мовив раптово, не піднімаючи очей від паперів:

– Вас звати Петер Глазер...

– Так.

– Дата народження 25 вересня 1902 року.

– Так.

– Мешкаєте на Рентгенштрассе, 10, у Шарлоттенбурзі.

– Так.

– З 1 листопада 1929 року ви працюєте освітлювачем у «Ля Бель Фільмпродукцйон» у Марієн...

– Що?

Чоловік, що досі сидів камінцем, раптом аж підскочив.

– У вашій справі немає ні слова про втрату слуху.

– Бо в мене все гаразд зі слухом.

– Я запитав вас, де ви працюєте.

– Дарма, – голос його пролунав так, ніби він щойно прокинувся. – Ви прочитали мені, де я нібито працюю. Щось із фільмом. Але це неправда.

– То звідки ваше ім'я в особовій справі відділу кадрів?

Глазер знизав плечима і, сердито зиркнувши Ратові в очі, огризнувся:

– Про це треба спитати в того, хто оформив цю справу. Моя особова справа лежить у відділі кадрів компанії «Сіменс і Гальске». Я електрик в «Ельмоверк».

– Що?

– Повторити, щоб ви записали? – Глазер потроху бадьорішав, він, попри холоднечу, навіть перестав тремтіти. – Я працюю в «Сіменс»!

На заводі електромоторів. Я саме повертався зі своєї зміни, коли ваші колеги вхопили мене. Просто перед дверима квартири: з наручниками, пістолетом і рештою ваших прибамбасів. Сподіваюсь, сусіди не встигли сповна навітшатися виставою. Пані Кнауф, із квартири навпроти, цікава, як стерво.

Рат зазирнув у паспорт Глазера. Чоловік на фото в документі й людина перед ним були однією особою поза будь-яким сумнівом.

– Що, не того злапали? – уїдливо поспівчував Глазер.

Рат згорнув папери.

– Це ми за мить з'ясуємо.

Мить затяглася на дещо триваліший проміжок часу: Рат почастував гарячим чаєм дедалі більш непосидючого Глазера. І аж по нескінченних трьох чвертях години охоронець нарешті проштовхнув у двері Гайнріха Белмана, який мав дещо розкуйовджений вигляд. Навіть раніше, по телефону, Белман не справляв враження тверезої людини, а тепер наповнив кабінет густим алкогольним духом.

– Добрий вечір, пане комісарє, – проценькав кінопродюсер, марно намагаючись триматися рівно. – Не знав, що ви теж... працюєте н-ночами.

– Сідайте, будь ласка! – запросив його Рат, підсунувши стілець до свого столу.

Белман сів.

– Вибачте мій стан. Я трохи перебрав... Взагалі, це не мій стиль... Але смерть Бетті... Я ж таки жива людина!

– Все гаразд, – зупинив його Рат. – Ви не хочете привітати мого гостя?

Здається, Белман тільки зараз помітив Глазера.

– Дуже приємно, – сказав він, простягаючи через стіл свою правицю, – Белман.

– Глазер, – відрекомендувався інший, потиснувши йому руку.

– Хіба ви не знайомі з ним? – запитав Рат Белмана.

– Ні, – роздратовано відказав той. – А маю бути?

– Це Петер Глазер.

– Як?

– Ваш освітлювач.

– Казна-що! Я знаю своїх людей!

– Ви принесли фото, про яке я просив?

– Авжеж, – Белман сягнув рукою в кишеню піджака. – Хоч це було не так просто... – Ось... Це з різдвяної вечірки, – сказав він, якимось винувато потискаючи своїми масивними плечима.

На світлині показаний красень із келихом пуншу в руці щасливо всміхався на камеру, іншою рукою обіймаючи жінку. Рат ніколи раніше не бачив цього чоловіка, але впізнав жінку – то була Бетті Вінтер! Тривожний дзвіночок тихо, але наполегливо задзвонив у нього в голові.

– Ось, – сказав Белман, розгладжуючи світлину, – оце Глазер. Він добре ладнав із Бетті. Особливо того вечора, – додав він, похитавши головою. – Досі не можу повірити... Я маю на увазі, повірити, що її більше немає...

Петер Глазер, який весь цей час придивлявся до фотографії, зараз витягнув шию і вибалушив очі.

– Що ви верзете? Це бісів Фелікс! Як це він опинився коло Вінтер?

Тепер уже справа справді швидко з'ясувалася: зниклий освітлювач Белмана звався Фелікс Кремпін – він, очевидно, скористався з особових даних свого приятеля Петера Глазера, щоб найнятися в «Ля Бель Фільм Продукцйон». Насправді ж, за словами Глазера, Кремпін працював директором із виробництва в компанії «Монтана Фільм».

Щойно Глазер згадав назву «Монтана», Гайнріх Белман наче осякненів. Продюсера неможливо було вгамувати, попри – а може, саме через – те, що він був добряче напідпитку. Він, не вгаваючи, торочив про шпигунство, саботаж, диверсії, а, може, й щось гірше.

– Ці кримінальники! Я мав би передбачити! Не зупиняються навіть перед убивством!

Рат покликав охоронця, щоби той випровадив Белмана. Та навіть коли за ними зачинилися двері, ще довго було чути прокляття і лайку продюсера. Тим часом Рат якомога детальніше розпитав

електрика про його приятеля. Він занотував адресу Кремпіна, а потім особисто відвіз Петера Глазера додому.

– Дякую за допомогу, – сказав йому Рат на прощання. – І не ображайтеся. Здається, ваш приятель своїми пустощами пошив у дурні і вас, і нас.

Пустощі? Белман був дещо іншої думки. На момент, коли Рат повернувся до свого кабінету, продюсер уже трохи опанував себе, але не змінив своїх тверджень. Зрештою, він мав, чим обґрунтувати свої підозри. Зокрема, він повідомив, що в «Ля Бель» часто виникали з «Монтаною» суперечки. Ці суперечки неодноразово закінчувалися судовими позовами, і звинувачення в плагіаті були найневиннішими з приводів до конфронтації. Белман також звинувачував конкурента в переманюванні виконавців, саботуванні прем'єр та безлічі інших брудних трюків, а той, своєю чергою, неодноразово позивав власника «Ля Бель» за подібними звинуваченнями – надуманими, як запевняв сам Белман. Цього разу Гайнріх Белман мав підстави включити до списку претензій саботаж зйомок і вбивство своєї найціннішої актриси.

Умисне вбивство, як засіб саботажу, видавалося Ратові деяким перебільшенням, але він міг зрозуміти гнів кінопродюсера. Зрозуміло, що не заради жарту Кремпін найнявся в «Ля Бель» під фальшивим прізвищем. Цього типа належало розшукати неодмінно.

Попри смертельну втому, у Рата прокинувся мисливський інстинкт.

Завтра з самісінького ранку він потрусить «Монтану», перш ніж Бьом знайде привід усунути Рата від справи. А цього можна було очікувати, оскільки справа виявилася цікавішою, ніж уявлялося Бульдогу.

Пошуки Фелікса Кремпіна вже почалися, коли Рат повернувся до відділу вбивств, але Бреннер із Ланґе десь завіялися. Замість них за столом сидів товстун, заглибившись у вивчення досьє.

– Пане раднику!

Товстун звів на нього очі.

– Рате! А ви що тут робите о такій порі?... Навіть не сподівайтесь! Мого ліжка ви не отримаєте – воно мені самому знадобиться!

Будда частенько залишався ночувати в Замку: поруч із його кабінетом, який більше нагадував вітальню, була маленька кімната, де стояло ліжко.

– Приємно знову бачити вас тут, пане раднику, – сказав Рат. – Щойно приїхали з Дюссельдорфа?

Геннат кивнув:

– І якимсь шлях від вокзалу завжди приводить мене просто на Алекс. Скажіть, кумедно? Я мав би одружитися, і тоді зі мною цього би не відбувалось.

– Не факт, – похитав головою Рат. – Як просувається ваше розслідування?

– Не питайте! Ви не повірите, скільки ми зібрали матеріалів, скільки свідчень дійшло до нас від дюссельдорфської людности. Ми зараз точно знаємо, як були вчинені окремі вбивства, але чи це просунуло нас хоч на крок далі?

Геннат витягнув зі шкіряного кофра свіжу «Берлінер Цайтунг» і незграбно розгорнув газету.

– Ви тим часом теж не лінувалися, як твердять газети, – сказав він, поклавши газету на стіл перед Ратом. – Цю я щойно купив на залізничному вокзалі. Можете мені щось пояснити?

Рат ошелешено дивився на першу шпальту. Спеціальний полуденний випуск. Жирний заголовок із двома світлинами.

«Смерть у студії! Бетті Вінтер убита прожектором! Саботаж?»

На одній світлині ідеальний портрет Бетті Вінтер, на другій, злегка розмитій, Ґереон Рат на тлі кіностудії. На задньому плані можна розгледіти навіть частину накритого тіла – за умови, що ви знаєте, що то тіло.

– Тут небагато випадає пояснювати, – знизав плечима Рат. – Актриса загинула, а продюсер дуже хотів потрапити в заголовки. Тіло ще не охололо, коли він влаштував там пресконференцію.

– А ви допомагали йому складати заголовки? Чи чому вас тут цитують?

– Зграя шакалів примчала на запах крові. Я наказав негайно усунути всіх репортерів із місця події, але поліція не може заборонити проводити пресконференцію. Ми з колегою Ґрефом взяли в ній участь, щоб тримати справу під контролем, – пояснив Рат. – Щоб уникнути аж надто диких спекуляцій з боку преси.

– То ви чудово з цим упоралися.

Рат пробіг очима текст і побачив, що в статті викладалася в розгорнутому вигляді Белманова теорія диверсій. На пресконференції продюсер нічого такого не казав, але журналіст, напевне, знав про малу війну з «Монтаною», хоча прямо назва компанії в статті не згадувалася.

Рат знервовано ковтнув: його власні заяви були включені в текст настільки хитро, що в читача мало скластися враження, ніби поліція офіційно підтримує версію саботажу.

– Я жодним чином цього не санкціонував, – буркнув Рат.

Ґеннат співчутливо кивнув.

– Гаразд, любий Рате, все гаразд, ніхто вам цього не закидає. Треба бути дуже обережними, маючи справу зі столичною пресою. Насправді, репортери можуть бути дуже корисними для поліції, просто не дозволяйте собі ілюзій щодо того, буцімто ви можете тримати їх під контролем.

– Іноді мені б хотілося потримати декого з них за горло.

– Це не так складно, в разі чого, – посміхнувся Ґеннат. – Розкажіть своїми словами, що сталося в тому кіноательє. Бетті Вінтер – це не абихто. Бьом щось мав на думці, довіривши вам цей фатальний випадок.

Рат розповів містко і лаконічно. Аж до історії з фальшивим освітлювачем.

– Використання чужого прізвища й утеча роблять його дуже підозрілим, – підсумував він. – Зараз насправді все свідчить на користь версії саботажу. Не факт, що Вінтер мала неодмінно

загинути, але схоже, що хтось хотів навмисне завдати акторам серйозної травми. І цей хтось вважав прийнятною чи бажаною ймовірну смерть, інакше не дозволив би, щоб такий величезний прожектор упав на людину. І наразі схоже, той хтось має ім'я Фелікс Кремпін.

Геннат кивнув:

– Звучить цікаво. І цілком схоже на правду. Однак остерігайтеся квапливих висновків! Чи, принаймні, не дозволяйте їх оприлюднювати! Бо падати носом у землю буває боляче, – показав він поглядом на газету.

– Помилок допускаються, щоб на них учитися, пане суперінтенданте.

– Звідки ви це взяли? Такого нині навчають у школі поліції?

– Так мій батько каже, пане раднику.

– Розумний чоловік ваш батько. Він, здається, служить у поліції?

– Начальник кримінальної поліції, – кивнув Рат.

– Тоді дотримуйтеся його порад і не повідомляйте пресі надміру багато. Краще діліться своїми висновками з нами. З Інспекцією А.

Геннат суворо дивився на нього. Рат знав, що Будда його цінує. І що не вірить у самоправство.

– Скільки часу ви залишатиметесь у Берліні?

– До середи. Однаково зараз у Дюссельдорфі нестерпно, – зітхнув Геннат. – Карнавал. Цьоргібель втішається тими «Гелау!», а для мене це нічого не означає.^[11]

– Начальник поліції родом із Майнца, – пояснив Рат.

– А ви? Хіба ви не рейнець?

– Я з Кельна, – відповів Рат. – У нас гукають «Алааф!», замість «Гелау!». Але цього року, завдяки поточним справам, я маю нагоду уникнути цього видовища. У Берліні все набагато спокійніше.

– Що ж, якщо відчуєте ностальгію, у Берліні цими вихідними теж більш ніж достатньо карнавальних балів.

Перш ніж Рат устиг відповісти, задзвонив телефон.

Геннат зняв слухавку.

– Так, – кивнув Будда. – Комісар Рат іще. Одну мить... – Він передав слухавку Рату. – Розшук. Схоже, ваш підозрюваний дійсно переховується.

Субота. 1 березня 1930 року

Рат почувався смертельно втомленим, коли вже нарешті на Луїзенуфер сходами піднімався до себе. З благословення Генната, він посилив пошук утікача Кремпіна – від ранку, кожен поліцейний відділ Берліна отримає його фото: нічну зміну фотолабораторії криміналістичного відділу залучили до тиражування світлини з різдвяної вечірки, що надав Белман. Фелікс Кремпін, схоже, справді переховується. Хоч би якою була причина падіння важезного прожектора на тендітну актрису, причетність керівника виробництва «Монтани» до цього випадку явно була не випадковою.

У цьому контексті підозри Белмана видавалися Ратові досить переконливими, навіть якщо продюсер убачав у цій історії, перш за все, намагання «Монтани» перешкодити зйомкам. Рат подивився на годинник. Пів на дванадцяту. Виспатися як слід він уже не зуміє – він хотів навідатися в «Монтана Фільм» завтра зранку, якомога раніше.

Він уже тримав ключ наготові, щоб відчинити двері, коли усвідомив, що чекає на нього за цими дверима.

Каті.

Рука з ключем зупинилася і навіть брелок завмер, наче хто зупинив час.

Він не міг отак просто вкластися поруч і вдавати, що все йде як завжди! На якусь мить він подумав, чи не повернутися в машину – поїхати до Сілезьких воріт і влаштуватися в Грефа на дивані. Можна було б збрехати детективові, що загубив ключі, і попросити про тимчасовий притулок. Потім він облаяв себе боягузом і повернув ключ у замку, дивуючись, як голосно клацнуло. Він якомога тихше причинив двері і, не вмикаючи світла, прокрався по коридору до дверей вітальні. Там теж тихенько зачинив двері і навпомацки дістався до свого крісла. Торшер стояв поруч, і Герен швидко налапав вимикач. Кімнату наповнило тьмяне світло. Він кинув капелюха і пальто на сусіднє крісло. Каті келихи прибрала, але

пляшка коньяку залишилася на столі. Рат дістав із шафки чисту склянку, опустився в крісло і налив собі. Який же ти дурень, подумав він, скрадатись отак у власній квартирі, наче хтось чужий, наче злодій! Ці прикрі думки він запив коньяком. Стало легше. Ще одна склянка. Він не пішов би спати з Каті, не відчувши, що хильнув достатньо.

Його візаві – нечітка, розмита постать у теплому, жовтавому дзеркалі віконної шибки – теж підніс свою склянку.

– Будьмо! – пробурмотів Ґереон відображенню, єдиному, чиє товариство він здатен був зараз витерпіти.

...Він здригнувся, сонний, у своєму кріслі, чимсь наче стривожений. Він спав чи тільки на мить закуняв? У будь-якому випадку, він щось почув. Склянка, мабуть, випала з руки – вона лежала на килимі поруч із кріслом, на щастя, він осушив її до дна. Насправді він, мабуть, спав деякий час: язик у роті був наче ряднина.

Рат підвівся й наштовхнувся на двері. Йому треба було вгамувати спрагу. Тільки вже йдучи на кухню, він зрозумів, що, мабуть, багато випив. На кухні, намагаючись не здіймати зайвого шуму, дістав склянку з буфету і підставив її під кран. Він дозволив холодній воді деякий час бігти по руках, перш ніж повернути кран. Це було приємно. Він випив воду за одним духом, і знову підставив склянку під кран.

Ґереон побачив листа аж тоді, коли зі склянкою води йшов до дверей. Посередині столу лежав невеличкий аркуш паперу з блокнота – з того, в якому вона, зокрема, робила списки покупок. Рат здивувався, взяв листа і прочитав.

«Вибач, кохання моє, – прочитав він і відчув, як щось наче стиснулось у шлунку від цих слів, – але я більше не витримувала.

Я відчуваюся такою самотньою в цій квартирі, коли тебе немає. Любити поліцейського насправді непросто, але я майже звикла до цього. Майже. Сьогодні вже, мабуть, ми не побачимось.

Я викликала таксі, щоб їхати до сестри, якій потрібен хтось, щоб її потішити.

З тобою ми побачимося завтра на балі. Спробую повернутися до тебе о пів на шосту, тоді ми могли б поїхати туди разом.

З любов'ю,

Каті.

PS: На плиті ще є м'ясне рагу. Ти в курсі: найкраще смакує підігрітим.»

Рат поклав листа на стіл.

З одного боку, він відчув величезне полегшення, з іншого – тепер, коли він узнав, що її в квартирі немає, його огорнула така самотність, від якої йому майже фізично боліло. Його били дрижаки, попри те, що вона залишила увімкненим обігрівач. Щойно він уникав її, втік від неї в своє крісло з коньяком, ладен був відіслати її до дідька. А тепер йому аж до туги, до болю її бракувало.

Що ж, принаймні, тепер можна вкладатися. Адже він цього хотів?

Раптом, від гострого відчуття страху, йому перехопило в горлі. Ніч іще не закінчилася. Вона тільки починалася.

Він повернувся до вітальні, поставив платівку Коулмена Гокінса і відкоркував пляшку коньяку.

Він дивиться на заголовок і намагається переконати себе, що то тільки літери. Жирні чорні літери на дешевому газетному папері.

«Смерть у студії! Бетті Вінтер убита прожектором!»

Це тільки літери.

Літери – це не реальність.

За якийсь день він дізнається, що вони брешуть. Смерть не могла її здобути, смерть безсила проти неї, бо вона вже давно стала безсмертною.

Він кидає газету. Пахощі свіжозвареної кави пливуть до нього і раптом вони здаються йому ще менш реальним, ніж літери на папері, ніж те, про що говорять літери на папері, і дедалі відчутнішою стає знемога, відчуття, якого він не знав уже віддавна, роками.

Він був звільнений від цієї знемоги.

– Має ласкавий пан інші побажання?

Альберт стоїть собі там, як завжди стояв, усі роки – навіть у ті темні холодні роки. Ті роки, які він хотів би стерти з пам'яті, стерти зі свого життя.

Альберт завжди є, завжди присутній. Щодня, що-божого-дня.

Того дня, коли світ...

Того дня, коли світ прощається зі своїм життям. Альберт стоїть коло вікна, запинає важкі штори зеленого оксамиту. У кімнаті лише тьмяне газове світло. Западає напівморок.

У них стурбовані обличчя, суворі обличчя, і дивляться на нього так, ніби своїми поглядами хочуть навічно припечатати його в цій кімнаті.

Вони його упіймали.

У коморі.

Що вони собі думали? Чого вони очікували від п'ятнадцятирічного хлопчика?

Від п'ятнадцятирічного хлопчика, що геть знесилений і голодує! Він голодує в одному з найбагатших будинків міста, де на кухні працюють шестеро кухарів! Де комора може посперечатися з коморами найдорожчих ресторанів!

Він робив це тижнями. Він знав, коли в кухні нікого немає і шлях до неї вільний. Він стояв перед усіма тими ласощами, в животі йому бурчало, і він потроху куштував від кожного з усіх тих смаколиків, які йому не дозволяли їсти.

Від солодощів.

Хоч би скільки він того з'їдав, він не гладшав – так було від того часу, коли ця недуга вразила його.

Однак вони таки помітили.

Батько влаштував йому цю підступну пастку. Власному синові!

Соромно стояти з вимазаним червоним ротом, у коморі, з пляшкою соку в руці, під їхніми очима. Якби ж вони хоч дорікали йому. Але в їхніх очах саме тільки розчарування. Вони стоять і мовчки дивляться на нього.

– Ричарде, він ще дитина, – каже мати. У неї сльози в очах.

– Ми зобов'язані захистити його від самого себе, – каже батько. – Інакше він ніколи не виросте.

Слуги мовчать.

Альберт зачиняє важкі двері, ключ дзвінко обертається в замку, відтак це починається. Полон почався, від зовнішнього світу він відрізаний.

Звісно, його ще пускають за двері – але тільки під наглядом двох охоронців, які постійно біля нього. Ні, від цього він радше відмовиться.

Він кориться своїй долі.

Мириться з тим, що більше не має друзів.

Що не знайде більше любові в цьому світі.

П'ятнадцять років, над якими тяжіє суцільна темна завіса.

Не допускай цього! Створи свою власну реальність!

Без болю. Без голоду. Без недуги.

– Має ласкавий пан інші побажання?

Альберт так само стоїть там – єдина константа в його житті, єдине, що залишається. Він заперечно хитає головою, і старий слуга мовчки виходить із кімнати.

Він складає газету, як робить завжди.

На мить, лише на коротку мить, він може стати геть іншим, опинитися в іншому світі, як довгими вечорами перед екраном, але реальність не відпускає його, не цього разу, ні.

Можливо, то просто сон? Хто вирішує, що є реальність, а що є сон?

Біль крає йому серце, а сон це чи реальність, давно вже не має значення.

«Бетті Вінтер убита прожектором!»

А тоді він бачить одне слово, одне дуже велике слово зі знаком питання.

«Саботаж?»

Його біль перетворюється на гнів, безмежний гнів, який не знаходить виходу. Він тягнеться до ретельно складеної газети і дере її на клапті, на крихітні шматочки, і жбурляє їх у повітря. Вони кружляють навколо нього, як неприродно великі сніжинки.

Хто заподіяв це йому?

Хто?

Він так любив її!

Бюро компанії «Монтана Фільм» розташувалося в престижному дорогому відтинку Кантштрассе. Білявка, що впустила Рата – не припиняючи базікати по телефону без ком і крапок, – помахом руки запросила його сісти і гостинно підморгувала, не міняючи виразу обличчя.

Рат опустився в одне з модерних шкіряних крісел, розставлених перед столом у невеликій зоні відпочинку, і змушений був слухати її розмову.

– ...безперечно, ви також можете демонструвати наші звукові фільми на американському обладнанні, однак маєте сплатити невеличку ліцензійну комісію, яку ви, звісно...

Її співрозмовник, очевидно, зумів нарешті вставити кілька слів. Білявка, не стуляючи рота, вислухала, чекаючи на зручну нагоду, і знову перехопила ініціативу.

– Безперечно! Тоді ми вам надішлемо копії, разом з усіма необхідними паперами, вам залишається тільки підписати, це аж ніяк не проблема. Решта запуститься автоматично, я зроблю все необхідне, і ми негайно знову з вами зв'яжемося!

Вона поклала слухавку і всміхнулася Рату.

– Що я можу зробити для вас? – запитала вона.

Рат зачекав, побоюючись чергового сплеску балаканини, але білявка цього разу обмежилася шістьма словами ввічливого запитання.

– Я хочу поговорити з керівником вашої компанії, – почав він.

– З якого питання?

Рат витягнув свій жетон.

– Кримінальна поліція.

– Відділ розшуку зниклих осіб?

– Ні, відділ розслідування вбивств.

Вона підняла брови.

– Перепрошую, але пана Оппенберґа на місці ще немає.
– Коли на нього можна очікувати?
– Це може забрати деякий час, – знизала вона плечима. – Цими днями він, зазвичай їде одразу на знімальний майданчик. Нині щодня виникає стільки справ, які потребують негайного врегулювання, і графік зйомок доводиться змінювати щодня, бо чудова фройляйн Франк...

– Да відбуваються зйомки? – перервав білявку Рат.
– У Нойбабельсберзі. Але ви туди зараз не можете поїхати.
– У мене своя машина.
– Ні, ні, там знімають звукове кіно, їх не можна турбувати.
– Всім, крім поліції.
– Можливо, я могла б вам допомогти?
– Дуже люб'язно з вашого боку, але мені треба особисто поговорити з вашим керівником, – відрубав Рат. – Де саме його можна знайти в Бабельсберзі?

– У студії УФА. У великому павільйоні. Норд Ательє. Просто біля будівлі Тонкройц.

– «Монтана» є частиною концерну УФА?

Вона засміялася.

– Боронь Боже! Але УФА, у своїй величі, настільки люб'язна, що дозволяє нам орендувати її студії. Тепер, коли Поммер зняв новий фільм із Яннінгсом, деякі павільйони стоять порожні. Але, як я вже сказала, ви не можете перешкоджати зйомкам!

– Ви, я думаю, будете настільки добрі, що вчасно повідомите керівництву про мій візит, – відповів Рат, – і таким чином, я не перешкоджатиму.

Було помітно, що білявка невдоволена, проте вона знову всміхнулася йому і підняла слухавку.

– Побачимо, – сказала вона. – Можливо, пан Оппенберґ зможе приділити вам п'ять хвилин. Але я нічого не обіцяю.

Рат підвівся з крісла, надів капелюха і коротко постукав по його крисах.

– Не треба нічого мені обіцяти, – всміхнувся він їй, ідучи геть. – Скажіть панові Оппенберґу, що я буду десь за пів години.

У машині він опустил бічне скло і дозволив вітру обдмухувати обличчя. Рат жадібно вдихав свіже повітря, як наркотик, вітер вдував життя в його втомлені кістки. Він уночі майже не спав і багато випив. Коли в голові дзвіночок задзеленчав тривогу, він відчув певне полегшення. Бо в такий спосіб, він міг залишити позаду жахливу ніч.

Одна з тих ночей.

Одна з тих ночей, коли уві сні він зазнавав панічного страху. Бо знав, що ті сни повернуться. Сни, що не припиняли переслідувати його. Тобто, бували тижні, коли він майже забував їх, ночі, коли він спав міцно й тихо, але потім, неминуче й упевнено, як пори року, ті сни поверталися. Він завжди знав наперед, коли знову випаде така ніч. Коли він бував настільки збуджений, що не міг спати, не хотів спати. Бо йому варто було заплющити очі, щоб побачити їх: демонів, що переслідували його, мертвих людей, людей, яких він знав, людей, яких пізнав. Смертельно бліді люди, з продірявленими грудьми, з порожніми очними ямами, з пошматованою шкірою, що звисала з тіла, як поїдений міллю плащ. Знову й знову він підхоплювався в холодному поту, намагався відволіктися, читав, випивав чергову порцію спиртного... То якоїсь миті він нарешті заснув, віддавшись на милість своїх демонів.

І вони переслідували. Скільки живими ці люди уникали його і, здавалося, рятувалися від нього знову й знову, стільки мерці бігали за ним і не давали звести дух.

Потім, прокинувшись від жаху, з калатанням серця, у просоченій потом піжамі, він був вдячний за це пробудження, хоч почувався в тисячу разів більш втомленим і виснаженим, ніж до сну. Тільки холодний душ і міцна кава повернули дух життєвої сили назад у його тіло.

А тоді білява секретарка назвала йому це прізвище.

Оппенберґ.

Рат не показав, наскільки це прізвище налякало його.

Манфред Оппенберг.

Людина, що затягнула його в нелегальний ресторан на Східному Вокзалі. Кінопродюсер у компанії німфоманки. Відтоді не минуло й року. Ніч, коли все вийшло з-під контролю. І в кінці якої мав постати ще один мертвяк, що відтоді переслідує його в нічних жахах.

Оппенберг був тим знайомим, якого Ґереон радий був би забути. І треба ж було в цій справі знову з ним зіткнутися!

Принаймні, Рат сьогодні в дорозі сам. Сьогодні він не показувався в Замку на Алексі, щоб не потрапити на очі Бьому, який, переглядаючи за сніданком ранкові газети, либонь, виявив уже, що випадково доручив Ратові видовищну справу. Тому Ґереон скористався телефоном і, сидячи у власному кріслі у вітальні, передсвітом підняв своїх людей із ліжок і дав усім доручення, вирядивши Геннінга й Червінські до Марієнфельде – опитати решту працівників Белмана, усіх, від продюсерів до прибиральниці в туалеті, а Ґрефа – до доктора Шварца, на Гановершештрассе. Сам він, після такої ночі, не був готовий до присутності на розтині. Вигляд закривавленого тіла Бетті Вінтер на прозекторському столі... Рат навряд чи зміг би витримати сьогодні морг, запах крові й дезінфікуючих засобів і ще дещо гірше. І точно не чорний гумор доктора Шварца.

Попри втому, він почувався добре. Самостійно йому працювалося найкраще! Він згадав слова Ґенната: «Краще діліться своїми висновками з нами».

Авжеж, неодмінно. Згодом.

Вулиці на заході міста зручні, він міг натиснути на газ, виїхавши на Кайзералее. На Шльосштрассе рух став щільнішим, але що далі він виїжджав за межі міста, то більшу міг дозволити собі швидкість. Рат був зачарований: там, де Берлін «врізався» в живі ландшафти, місто ставало майже ідилічним – навіть у такий тоскний день, як сьогодні, коли краплі дощу падали з голих гілок і стукали по даху машини. Просто канікули на селі.

На Ванзее він повернув ліворуч від Райхштрассе і через Кольгасенбрюк виїхав до Нойбабельсберга.

Рат припаркував «Б'юїк» на Штансдорферштрассе і роззирнувся. Вхід на територію студії був схожий на прохідну великої фабрики: ворота з шлагбаумом і будками охорони обабіч і будиночок воротаря. Набагато солідніше, ніж «Терра» в Марієнфельде. Охоронець в однострої уважно придивився до фото Ґереона в службовому посвідченні. Рат запитав дорогу до павільйону.

Охоронець показав рукою кудись углиб території.

– Пройдете повз скляний будинок отам і далі, через майстерні, і вийдете просто до великого павільйону. Там зараз знімають для «Монтани».

– Великий павільйон?

– Еге. Повз не проскочите.

Будівля одразу за воротами, вся заклена, нагадувала кіноательє в Марієнфельде, за нею тяглися будинки казарменого типу, з яких долинали удари молота й вищання циркулярної пилки. Рат на якусь мить втратив уважність і раптом опинився в лабіринті східного базару, що, наче примарна картина з «Тисячі й однієї ночі», розкинувся серед зимового ландшафту Бранденбурґа. Попетлявши алеями ринку, він вийшов назовні через великий портал мечеті і побачив її зворотний бік – грубу дерев'яну конструкцію, що утримувала східне диво, не даючи йому розвалитися. Рат трохи відхилився від стежки, але, глянувши ліворуч, одразу зрозумів, що мав на увазі охоронець, кажучи, що павільйон «не проскочиш повз». У нічим не декорованому цегляному ангарі, що височів за бараками майстерень, можна було без проблем умістити дирижабль.

Споруда здавалася розташованою доволі близько, але Ратові знадобився певний час, щоб дістатися його. Поруч із ним цегляними стінами без вікон стриміла в небо нова будівля.

– Тут великий павільйон? – запитав Рат у прусського стрільця часів семирічної війни, який курих цигарку і читав газету, притулившись до муру.

– А ти десь бачиш більший? – зиркнув на нього спідлоба чоловігa. – Що, теж статист?

– На кшталт того. Мені треба «Монтану».

– За рогом побачиш, великі двері – такі, що повз не проскочиш. Норд Ательє.

Зворот «не проскочиш повз» був тут, схоже, загальнопоширеним. І цього разу теж виявився цілком виправданим. Проти величезних сталевих розсувних дверей комірні ворота видались би скромною хвірткою. Інші сталеві двері, звичайного розміру, вбудовані в основні, у порівнянні з ними нагадували котячу лазівку. Вони з легким вищанням відчинилися, і Рат ступив усередину.

За котячою лазівкою на нього чекав охоронець.

– Хальт! – собакою гаркнув він. – Сюди не можна! Триває зйомка!

– Саме тому я тут, – зауважив Рат.

На охоронцеві був такий самий хвацький однострій, як на його колезі коло воріт студії. Він дивився згори вниз на непроханого гостя, ніби намагаючись оцінити його поважність і, здається, не зміг дійти чіткого висновку.

– Зйомки звукового кіно, – показав він на сталеві двері, чорні літери над якими склалися в напис «Середня Зала II Норд», а поруч із написом горіла червона лампочка. – Сюди не можна аби кому отак вламуватися!

– Я не хочу вламуватися. Хочу поговорити з містером Оппенбергом.

– Зараз? Просто посеред зйомки?

Вискочка в уніформі. Він починав дратувати Ґереона.

– Що, якби ви прогулялися туди і запитали в Оппенберга? – нетерпляче запропонував він.

– Хіба що ви мені назветесь, бо інакше я не знаю, про кого повідомити, – пробурчав охоронець.

– Рат. Кримінальна поліція.

Чоловігa негайно виструнчився.

– Чому ж одразу не сказати? Ви не схожі на нишп... на співробітника поліції. Зачекайте, будь ласка.

Охоронець зник у дверях, над якими враз згасло червоне світло. Рат розважував, чи не піти просто за ним, але зрештою утримався і став чекати, коли двері знову відчиняться. Охоронець, розчахнувши двері, притримав їх для чоловіка, якого Рат побачив спершу зі спини і сріблясто-сивої потилиці, бо той, обернувшись, гукав щось у павільйон:

– ...тоді ви просто граєте далі сцену тридцять дев'ять, ясно?! Ми маємо раціонально використати час, навіть якщо це означає більше сцен. Отже, почніть репетирувати тридцять дев'яту: майстерня Шредера, барон Суец і Шредер. Черні може переодягатися. Даю вам півгодини. Коли я повернусь, я хочу, щоб ми одразу почали!

Оппенберг здивувався, упізнавши Рата.

– Мій любий друже, – він радісно потиснув Ґереонові руку, – це ви! Що я можу зробити для вас?

Рат реагував на дружні вияви кіношника підкреслено стримано:

– Йдеться про вбивство.

Усмішка на обличчі Оппенберга вмить поступилася крижаному заціпенінню.

– Вівіан? Вона...

Вівіан. Рат пригадав вродливу супутницю Оппенберґа в «Півничці Венери».

– Я шукаю вашого директора з виробництва, Фелікса Кремпіна, – повідомив він, залишаючись привітним, як старший кельнер, що не отримав на чай.

– Я не розумію, а кого вбили?

– Ви не читаєте газет? Бетті Вінтер.

– Хіба то не був нещасний випадок? Я подумав, ви приїхали з приводу Вівіан.

– З якого б це дива?

Продюсер невдоволено скосив очі на охоронця, що дивився нібито просто себе, і відтягнув Рата вбік.

– Обговорімо це десь конфіденційно. У мене тут немає свого кабінету, але ми могли б зайти в гримерну – там ми будемо наодинці.

Відтак Оппенберґ завів комісара в темну кімнату без вікон. Стіни завішані кіноафішами; величезне видовжене горизонтально дзеркало, обрамлене лампочками.

– На жаль, тут я не можу нічого вам запропонувати, – вибачився Оппенберґ. – Мені приємніше було б вас приймати в своєму офісі, але наразі я навряд чи можу бодай на годину залишити студію. Треба перебудувати весь знімальний графік, без мене вони не впораються. Якщо сам про все не подбаєш, на гарну роботу не сподівайся... А втім... так, – похопився він раптом, – оцього, я тобі, звісно, можу трохи запропо- нувати.

Продюсер витягнув із кишені піджака плоский срібний футляр. Рат на мить перелякався, що кіношник запропонує йому кокаїн, та коли Оппенберґ відкинув кришечку, у футлярі виявилися тільки акуратно напаковані, незаймано білі цигарки.

– Дякую, – похитав головою Рат, – але я вже два місяці...

– А, розумію! Від Нового року – нове життя? Але ви дозволите?

Рат кивнув.

– Тоді скажіть мені, – повів Оппенберґ, запалюючи цигарку, – навіщо ви приїхали до мене, якщо не з приводу зникнення людини, про яке я позавчора заявив вашим колегам?

– Відділ розшуку зниклих осіб?

– Вівіан пропала. Я не сказав? Ми почали зйомки в понеділок, і відтоді її ніде немає. Ось чому тут такий безлад.

Рат подумав про молодицю, чиїх мацаків він тоді, у «Пивничці Венери», насилу зміг уникнути. Те, що вона втекла від такого типа, як Оппенберґ, його нітрохи не дивувало.

– Змушений вас розчарувати, – мовив він уголос. – Як я вже казав, я тут із приводу іншої особи. Фелікс Кремпін. Адже такий працює на вас?

Оппенберг відреагував цілком спокійно – ні цікавості, ні здивування, не кажучи вже про почуття тривоги, не відбилося в виразі його обличчя.

– Боюся, я теж змушений вас розчарувати, – похитав він головою. – Кремпін був моїм директором із виробництва. Але він пішов із посади три чи чотири місяці тому. Я не знаю, чим він займається відтоді. Від того часу я не зустрічав у нашій сфері.

– Навіть у «Ля Бель Фільм»?

– У Белмана? З ним у мене не так багато спільного.

Рат зважився на лобову атаку.

– Пане Оппенберг, обличмо гру в хованки, дозвольте висловити відверте припущення: ви заслали Фелікса Кремпіна під фальшивим іменем своєму конкурентові Белману. І він там спричинив аварію, яка коштувала життя Бетті Вінтер.

– Про що ви говорите? Це Белман такого наплів? На вашому місці, я б не повірив людині з надміру буйною уявою.

– Не вдавайте невинне ягня! Ваш Кремпін диверсант! Він із цієї справи сам не викараскається; і, відповідно, вас теж покривати не зможе, це я вам гарантую!

– Він не мій Кремпін, шановний пане Рат. Фелікс Кремпін вільний агент, який змінив свого роботодавця. Тепер дозвольте висловитися відверто мені! І вислухай мене уважно!

Рат таки витягнув Оппенберга з мушлі його незворушності, і чоловіка «поплив».

– Перш за все, – почав продюсер, знервовано гасячи навіть наполовину не викурену цигарку, – вам не варто аж так надуживати моїм дотеперішнім благородством. Не думаю, що ваше начальство буде в захваті щодо вашої схильності до вживання кокаїну, навіть якщо ви того разу робили це у вільний від служби час!

– Кокаїном ви мене й частували!

– Я можу жити зі своїми вадливими звичками, – знизав плечима Оппенберг. – Як, можливо, ви і з вашими. Але начальнику поліції останнє точно не сподобається.

– Ви намагаєтесь мене шантажувати в такий нікчемний спосіб?

– Я просто хочу, щоб ми повернулися до основ нашої дружби. Я залюбки співпрацюватиму з вами, якщо ви пообіцяєте не застосовувати проти мене інформацію, яку я сам проти себе вам даватиму.

– Такої обіцянки я дати вам не можу, – відрізав Рат. – На справі про вбивство дружба закінчується.

– А я кажу, що мова не йде про вбивство.

Оппенберг запалив іще одну цигарку. Він глибоко затягнувся, перш, ніж почати знову.

– Ви маєте слушність щодо одного: Фелікс Кремпін справді найнявся до Белмана за моїм дорученням. Але ніколи не йшлося про диверсію чи, тим паче, вбивство! Дозвольте, я коротко поясню...

– Я слухаю.

– Ви, либонь, знаєте, що наша галузь зараз зазнає кардинальних перетворень. Хто хоче залишитися в бізнесі, має знімати звукові фільми; а це задоволення не з дешевих. І знайдете небагато компаній настільки фінансово потужних, як гігант УФА. Більшість – це невеличкі творчі підприємства, для яких перехід з одного типу виробництва до іншого створює величезні проблеми.

– Як вам.

– Виробництво звукового фільму набагато складніше і дорожче, ніж виробництво звичайного, німого. І тут ми наближаємося до суті справи. Нехай я не надто високої думки про Белмана і його фільми, в одному треба віддати йому належне – він знімає значно дешевше, ніж будь-хто. Ось чому Фелікс мав покрутитися там, у них, розкрити кілька виробничих секретів і застосувати їх у «Монтані». Оце й усе. – Оппенберг знову глибоко затягнувся. – Можливо, я не мав права провокувати його: я закидав йому недбалість, як керівникові виробництва.

– Тож мова йде про шпигунство.

– Називайте це, як вам до вподоби. Ситуація, звісно, не кошерна, пане Рате, проте не така, щоб покласти край нашій дружбі.

– Чому ти мені допомагаєш? Твого працівника підозрюють у вбивстві і переховуванні...

– Саме тому! Я сам його шукаю. Не знаю, що саме сталося в Белмана, однак можу сказати одне – Фелікс Кремпін не вбивця! І йому точно не ставилося за мету зривати зйомки в Белмана. А надто – комусь завдавати шкоди чи вбивати!

– Чому я маю вам вірити?

– Поставте питання навпаки: навіщо мені брехати? – посміхнувся Оппенберґ. – Коли я знаю, що мені нема чого боятися з вашого боку, любий друже.

– Я вам не друг.

– Тоді діловий партнер.

– Я б не називав шантаж партнерством!

– Облиште повторювати це слово! Але якщо справа дійсно для вас важлива, ми можемо облаштувати партнерство належним чином. Я роблю вам пропозицію: працюйте на мене! Я добре плачу.

– Заради вас я точно не підроблятиму результати розслідування!

– Хто про таке говорить? Ні, нормальна робота, за яку кожен приватний детектив облизував би пальчики.

– Тоді я не зовсім розумію...

– Ми вже згадували про це, – Оппенберґ загасив цигарку. – Вівіан. Допоможіть мені знайти її.

– Це радше компетенція колег із відділу розшуку зниклих осіб.

– На жаль, вони й пальцем не ворухнули.

– Ймовірно, вони мають на те свої причини. Ви впевнені, що Вівіан просто не пішла від вас?

– То ви хочете працювати на мене? Чи хочете просто з мене збиткувати, як ваші колеги?

– Якщо я працюватиму на вас, я повинен мати можливість ставити питання. То чому ви так впевнені, що вона просто не пішла собі?

– Тому що не така вона дурна. Новий фільм знімається спеціально для неї. «Вражений блискавкою» буде її першим повнометражним звуковим фільмом, це буде її прорив. Хто від такого тікатиме? Ваші

колеги цього не второпали, та я думав, що ви б мали більше розумітися...

Рат міг зрозуміти колег. Він бачив перед собою старого пердуна, який не хотів визнати, що юна вродливиця банально втекла від нього. Однак чому не поставитися до Оппенберґа прихильно і, принагідно, рознюхати, що й до чого в цій історії? Можливо, через продюсера він міг би дотягтися й до Кремпіна.

– То ви знімаєте з понеділка? – уточнив він, і Оппенберґ посміхнувся.

– Атож. Вівторок мав бути її першим днем зйомок, і вона не з'явилася.

– Ви самі її шукали?

– Ясна річ. Я не кинувся відразу в поліцію заявляти!

– І?...

– Ми перевірили все, всіх родичів і знайомих, усі бари й ресторани, в яких вона виступає. Нічогосінько. Ніхто її не бачив, відколи вона поїхала в гори.

– Поїхала в гори?

– Вона влаштувала собі зимові канікули. Після зйомок останньої картини. Вівіан любить кататися на лижах.

– То, може, вона зламала ногу і зараз десь у лікарні?

– Якби з нею щось таке сталося, ми б давно про це дізналися. Вона не чужа людина!

– Куди саме вона поїхала?

– Я не знаю, – розвів руками Оппенберґ. – Вівіан любить незалежність, і не терпить, щоб її контролювали.

– То насправді, як ви можете знімати без провідної актриси?

– Ми змінили графік зйомок. Поки що в роботі сцени, в яких вона не грає.

– Тоді все буде добре.

– Легко вам казати! А ми змушені безнастанно міняти інтер'єри, декорації... Ви здогадуєтеся, скільки це коштує? Часу і грошей! А головне, ми поволі вичерпуємо резерв сцен без Вівіан – у цьому

фільмі їх не так багато. Зо дня на день вони закінчаться, і я не матиму, що знімати, а оренда дорога як холера!

– Іншими словами, ви хочете, щоб я чимшвидше сказав вам, чи треба вам шукати нову провідну актрису...

– Ні, – Оппенберг подивився йому просто у вічі, вигляд він мав дуже серйозний. – Я хочу, щоб ви повернули мені мою провідну актрису.

Коли цього разу Рат зайшов до офісу на Кантштрассе, білявка так само базікала по телефону. Особова справа Кремпіна лежала на столі – секретарка несамовито замахала вказівним пальцем, показуючи на неї. Чи не видалила вона кілька сторінок із теки, за вказівкою свого шефа? Рат не знав, чи може він довіряти продюсеру. Втім, чим він ризикує? У будь-якому разі, Оппенберґ чимало розповів про свого колишнього співробітника. За його словами, Кремпін був одержимий кінематографом, він, як ніхто, захоплено сприйняв появу звукового кіно. Оппенберґ також стверджував, що то була його, Кремпіна, власна ідея – найнятися до Белмана, щоб розкрити виробничі секрети компанії-конкурента. Востаннє, коли Кремпін з Оппенберґом бачилися, з тиждень тому, шпигун не так багато зміг розповісти про Белмана, а про жодні диверсії навіть мови не було. А тепер Оппенберґ не мав жодного уявлення, де може перебувати його людина. Рат подумав, що варто поміркувати над різдвяною світлиною від Белмана: Кремпін поруч із Бетті Вінтер. Може, у красеня це таке захоплення – затьмарювати голови юним кінозіркам? Що, як він закрутив роман із Вівіан Франк, і вони разом десь завіялися? Рат цілком міг уявити, що вони в такій ситуації більше не хочуть стикатися зі своїм старим роботодавцем.

Білява секретарка Оппенберґа дещо здивувалася, коли Рат, узявши з письмового столу досьє Кремпіна, замість іти геть, влаштувався в одному з шкіряних крісел. Однак це не змусило її припинити телефонну розмову. Рат скористався з часу балачки, щоб переглянути папери. Нічого особливого. Кремпін здавався технічно обдарованим молодиком. Перше, ніж стати директором із виробництва, він працював у того ж Оппенберґа техніком з освітлення й кінооператором. Офіційне працевлаштування закінчилось у грудні 1929 року, коли його фактично звільнили: тепер між Феліксом Кремпіном і Манфредом Оппенберґом більше

не було жодного зв'язку. Рат не міг визначити, чи справді це так, чи Оппенберг щойно подбав про появу такого запису. Чорнило на паперах було сухим, і білявка, що вже нарешті поклала слухавку, ніяк себе наче не виказувала. Однак документи про звільнення Кремпіна однаково видавалися підозрілими.

– Я ще щось можу для вас зробити? – запитала секретарка.

В її голосі було набагато більше щирої цікавості, ніж щирої привітності.

Рат кивнув:

– Мені треба зробити телефонний дзвінок. Одна чи дві хвилини. Сподіваюся, ви зумієте стільки часу перебути без апарату.

Вона знизала плечима.

– Чом би й ні? У мене й інших справ не бракує.

Вона пересунула по столу до нього чорний телефонний апарат, повернулася до машинки і почала передруковувати рукопис – очевидно, якогось сценарію.

Рат зняв слухавку і найперше зв'язався з кабінетом судово-медичної експертизи на Гановершештрассе, але Греф уже звідти виїхав. Рат додзвонився до детектива в Замку – той уже сидів за своїм столом.

– Швидко ти впорався! Що казав патолог?

– Вульгарні дотепи.

Рат ясно уявив собі, якими жартами цинічний експерт розважав молодого детектива. Початківці у священних залах смерті завжди мали відбутися в доктора Шварца іспит на стійкість, незалежно від того, ким вони були – студентами чи молодими поліціантами.

– Шварц міг одразу віддати мені протокол – він давно був написаний. Натомість, він... Мені досі робиться зле, як подумаю про це.

– Але він, мабуть, сказав щось про причину смерті...

– Він підтвердив те, що ми підозрювали: зупинка серця від ураження електричним струмом. Попри опіки й зламані кістки вона здатна була вижити, але сплатила б за це тяжку ціну.

– Подібність до Макса Шрека?^[12]

– Це теж. Втім, ні, ще гірше: Бетті Вінтер приречена була б, імовірно, на все життя лишатись в інвалідному візку – прожектор перебив їй хребет.

– Холера.

– Прожектор також міг її вбити. Доктор Шварц каже, питання вирішували лічені сантиметри. Якби прожектор упав їй на голову, то вбив би на місці.

– Що ж, їй пощастило.

Слова злетіли з язика, перш ніж Рат збагнув, що каже.

– Ти вживаєш майже ті слова, що доктор Шварц, – зауважив Ґреф. – Але, з усією повагою, я вважаю ваш цинізм недоречним. Ми тут обговорюємо трагічну смерть.

– Таке з нами роблять роки служби. Цього не уникнути. Та, щойно тебе перестане нудити в моргу, ти будеш подібним до нас.

– Дякую. Тоді нехай краще завжди нудить, – відказав Ґреф. – Ґереоне, ти коли повертаєшся до Замку? Бьом тебе хоче бачити.

– Звісна річ! Бо має намір зняти зі справи.

– Він просто хоче взяти на себе керівництво.

– Ти чудово знаєш, що це означає: ми вдвох виконуватимемо поточну роботу, а він привласнить весь успіх...

– Якщо вже згадали про поточну роботу: Геннінг і Червінські досі балакають із кіношниками. Як завжди, не квапляться.

– Ти тримай там оборону.

– А що я маю сказати Бьому?

– Що я наступаю на п'яти Кремпіну. Що ж іще?

– Скільки часу ти наміряєшся Бьому дурити голову?

– Доки Бьом не може мене відкликати, справа залишається в нас.

А нам трішечки фортуни, і ми її швиденько розв'яжемо.

– То кому тоді вся слава?

– Ти гадаєш, наскільки я егоїстичний? Ти вже забув, кому завдячуєш своїм просуванням?

Ґреф мовчав.

– Ну ж бо! Протримайся тільки один день! Хіба я так багато прошу? Я підібрався до Кремпіна дуже близько, – переконував його Рат. – Можливо, я ще сьогодні його впіймаю. А документацією не переймайся: з чим не впораєшся сьогодні, ми зробимо разом у понеділок. Якщо Бьом захоче нам тоді допомогти, я не опиратимусь!

– У понеділок увечері за рахунком у «Трикутнику» сплачуватимеш ти.

– Можливо, нам на той час уже буде що відзначити. Я перетелефоную тобі пізніше. Скажімо, о першій. Бьом тоді буде в їдальні. І Фосс теж.

Він поклав слухавку і пересунув телефон по столу назад, до Оппенбергової білявки. Та не піднімала голови від рукопису.

– Дякую, – озвався Рат до неї, машинка знай стукотіла. – Я можу проставити вам ще кілька запитань?

Стукотіння припинилося.

– Я не знаю. Спробуйте – мо' й зможете.

Вона в такий спосіб фліртувала? Чи просто ввічливо демонструвала своє роздратування? Майже рік пропрацювавши в столиці, Рат досі плутався в тонкощах берлінського мовного етикету.

– Кілька питань про Вівіан Франк, – усміхнувся він білявці.

Та знизала плечима:

– Якщо я в курсі.

– Давно ви знайомі з фройляйн Франк?

– Відколи вони прийшла до нас за контрактом – близько двох із половиною років.

– І що? Надійна особа?

– Професійно, так. Приватно... таке...

– Тобто вона, що, недостатньо віддана Манфредові Оппенбергу?

Білявка знову потиснула плечима.

– Найкраще запитати в Руді, який її знає майже так само добре, як бос. Можливо, навіть краще. Якщо ви розумієте, що я маю на увазі.

– Руді...?

– Черні. Наш інший герой-коханець. Ви його не бачили? Він теж зараз знімається там, у Бабельсберзі.

– Можливо, ви дасте мені його адресу. І фото.

– Ви не повірите, як багато я можу зробити, – сказала вона, не дивлячись на нього і без сліду посмішки на обличчі, і написала адресу на бланку «Монтани».

Рудольф Черні мешкав у Шарлоттенбурзі, так само як його зникла колега Вівіан Франк. Та перш ніж братися до винюхування на користь Манфреда Оппенберґа, Рат заїхав на Герікештрасе, сподіваючись застукати там Фелікса Кремпіна. Той мешкав на півночі Шарлоттенбурґа – у кількох кварталах від свого приятеля Петера Глазера. Зелений «Опель» стояв припаркований через дорогу по діагоналі від будинку Кремпіна. Рат припаркував свій «Б'юїк» одразу за «Опелем» і вийшов. Він підійшов до машини і постукав у вікно, яке одразу опустилося.

– Доброго полуденка, Мертенсе, – привітався Рат. – Щось тут відбувається?

– Щодо полуденка, пане комісарє, то це ви правильно вгадали, – відгукнувся чоловік із водійського сидіння. – Єдине, що відбувається, то це в Грабовські в череві бурчить дедалі гучніше.

– Нічого підозрілого?

Мертенс похитав головою.

– Нічого, крім занепокоєних поглядів. Я думаю, дехто з тутешніх мешканців підозрює, що ми двоє гомиків. Я не дивуватимуся, якщо найближчим часом нас відвідають колеги з відділу громадської моралі.

– То припини дивитися на мене закоханими очима, – озвався чоловік із пасажирського сидіння.

Рат усміхнувся. Настрій у машині здавався цілком бадьорим, хоча стеження належить до найнудніших заходів, які щодня випадають працівникам кримінальної поліції. Мертенса і Грабовські, двох новачків, щойно прибулих зі школи поліції Айхе, порекомендував йому Геннат. Зрештою, Рата влаштовували будь-які працівники, що

не входили до кола Вільгельма Бьома, а з усіх таких ці двоє здавалося чи не кращими.

– На Берлінерштрасе є «Ашинґер», – порекомендував він. – Поїдьте на пів години. Поїсте й зігрієтеся, а я на цей час вас підміню.

Хлопці вийшли з машини. Рат знав, що заробляє бали в очах підлеглих. У Замку не часто траплялося, щоб начальник піклувався про своїх співробітників, а надто, якщо заради цього треба було братись до чорнової роботи. «Несолідно» це.

– Вам щось узяти, пане комісарє?

– Дякую, не треба.

– Тоді ми пішли, – сказав Мертенс.

І вони неквапом рушили. Рат сів за кермо «Б'юїка» і дочекався, коли молоді колеги завернули за ріг. Потім перейшов вулицю і зник у під'їзді. Всередині панував спокій, на сходах нікого. Рат не мав великого досвіду з відмичками, тож неабияк упрів, доки спромігся відімкнути замок. Він тихо зачинив за собою двері. Тієї ночі колеги вже побували тут, аби переконатися, що Кремпін не спить у своєму ліжку чи не лежить мертвий на дивані; але Рат бажав перевірити все на власні очі. А чекати ордеру на обшук не хотів.

Квартира давала не так багато підказок. Типове холостяцьке житло, просте і чисте – можливо, трохи надміру чисте. Ліжко застелене, стіл прибраний: не схоже на раптову втечу. Радше наводить на думку про регулярні відвідини економки. Оппенберґ, здається, добре платив своєму директорові з виробництва, про що свідчив, зокрема, програвач платівок у вітальні. Рат мимоволі свиснув, упізнавши модель. Деякі з платівок він би залюбки позичив. На столі навіть стояв телефон.

На книжкових полицях переважала технічна література, видання з електротехніки й техніки фотографії, і тільки лічені художні книжки. На столі припадала пилом друкарська машинка, поруч із нею стояв у підставці паяльник і кілька ящиків із викрутками й іншими інструментами й електричним приладдям – вимикачами, лампами, запобіжниками. Рат прочитав застереження на упаковці з лампами:

«Для звукової кіноапаратури застосовувати лампи (підсилювачі, випрямлячі й перетворювачі) винятково з маркуванням «ЗВУКОВА» на колбі й упаковці. Використання інших ламп може спричинити пошкодження і перешкоди. Використання інших ламп заборонено також із патентних причин».

Рат зазирнув до шафи і почув грукотіння деревини – більшість вішаків порожніми гойдалися на перекладині. Шухляди в комоді також були майже порожні, тільки якийсь дріб'язок. Кремпін тихо й акуратно все спакував і спокійно залишив квартиру.

Такий стан речей дозволяв зробити тільки два ймовірних висновки: або Кремпін мав достатньо часу, відколи покинув студію, або він завчасно все підготував.

Невідомим у цій задачі виступав час. Коли саме Кремпін зник зі студії?

Хрипко задзеленчав дзвінок, і Рат здригнувся. Не дзвінок.

Телефон!

Він підійшов до чорного апарату, але завагався і на мить невпевнено завмер. Перш ніж зняти слухавку, він витягнув хусточку з кишені. Бракувало ще лишити відбитки своїх пальців на телефоні підозрюваного!

– Так, – проказав він якомога нейтральнішим тоном.

На іншому кінці ніхто не відповів, але Рат почув, як хтось дихає.

– Прошу! Хто там? – Запитав він.

Жодної відповіді. Ще дві чи три секунди він не чув нічого, крім тихого дихання.

Клац. Слухавку поклали.

Дивно.

Рат далі оглядав квартиру, але нічого істотного так і не знайшов. За десять хвилин він знову був у машині. Мертенс і Грабовські були ще в дорозі і не помітили конспіративну виправу свого шефа.

То хто телефонував на квартиру Кремпіна? Спочатку Рат побоювався, що це міг бути хтось із його колег, залучених до пошуків, однак розважив, що всі вони знали: квартира під

спостереженням, тож телефонувати туди немає сенсу. Крім того, співробітник поліції відповів би щось – можливо не став би розкривати себе, називатись, але щось би сказав. Неодмінно б намагався з'ясувати, з ким розмовляє. Як, зрештою, намагався сам Ґереон. От тільки його спроба не була успішною.

Рат почувався неспокійно. Раніше, впродовж нудних годин стеження, у квартирі чи машині, він принаймні міг курити, але тепер мав при звичаюватися, як перебуватись без цигарок. Здається, він помітив жерстяну коробку «Муратті Фореввер» у Грабовскі, коли той пішов із Мертенсом.

Де вони взагалі валандаються! Рат глянув на годинник. Минуло майже півгодини. Їм би вже час повернутися, адже Ґереону належить перевірити ще дві адреси. Чого вони, звісно, не могли знати. Нарешті він побачив сіре зимове пальто Грабовскі в дзеркалі заднього огляду, і вийшов із машини.

Квартира Вівіан Франк була сучаснішою, ніж навіть офіс Оппенберґа. Три кімнати з садом на даху високо над Кайзердамом. Величезне ліжко, накрите золотистою атласною ковдрою, до нескінченности відтворювалося двома дзеркалами. Простора спальня, безсумнівно, була найважливішою кімнатою в цій квартирі, хоча Рат почувався набагато комфортніше в порівняно невеликій вітальні, крізь панорамне вікно якої можна було бачити Берлінську радіовежу.

Меблі видавали смак Манфреда Оппенберґа – прості, сучасні, елегантні і, звісно, дорогі. Дерево цінних порід, багато шкіри, багато хрому, без надмірності. Очевидно було, що Вівіан Франк не сама обладнала цю квартиру. І не сама, напевне, за неї сплачує. Жінка, яку Манфред Оппенберґ називав Янголом, не могла так багато заробляти, граючи в фільмах. Якщо тільки вона не походила з багатой родини – у той час, коли Рат познайомився з нею, вона поводитися, як розбещена дочка шляхетних батьків. Пропаша принцеса, якій Манфред Оппенберґ запропонував розкішне життя, щоб утримати коло себе? Рат не міг уявити, що б іще пов'язувало таку життєлюбну молоду жінку, як Вівіан Франк, із таким стариганом, як Оппенберґ, крім, можливо, обіцянки зробити її безсмертною на екрані.

Квартира справляла таке враження, наче тут ніколи не мешкали, вона мала вигляд так само бездоганний і неживий, як декорації на знімальному майданчику; тільки велика скляна попільничка на низькому столику у вітальні і вбудований у шафу – тобто, стримано прихований – бар із чималим вибором спиртного натякали на можливі гріховні слабкості.

Рат ретельно обшукав усі шухляди й шафи, однак ніде не надібав кокаїну. Він зауважив, що думка про білий порошок викликає в нього пожадливе бажання, хоча після того прикрого досвіду Ґереон

давав собі обіцянку триматися від нього якнайдалі. Йому пригадалася Вівіан Франк, її змучений вираз обличчя, мертві очі, які почали світитися тільки тоді, коли вона взяла дозу «снігу». Ні, крім спальні, ця квартира виказувала не так багато звичок мешканки. Єдине, що Рат зауважив, це кілька несподівано порожніх вішаків у, в цілому, щільно наповненій шафі. Оппенберґ уже повідомив, що бракує з десяток суконь, дві валізи і дорожній кофр.

Куди поїхала Вівіан Франк?

І чому не повернулася?

Рат ретельно замкнув двері і спустився ліфтом. Порт'є в мармуровому холі – чоловіча, на вигляд такий старий, наче він тут стоїть на варті ще з часів Старого Фріца^[13], – заговорив лише тоді, коли побачив жетон прусської кримінальної поліції.

– То пан Оппенберґ таки звернувся до поліції, – прорипів він, знімаючи окуляри. – Так воно ліпше. Бо, бувало, по двадцять разів на день телефонував, щоб запитати про Франк.

– Коли ви востаннє бачили фройляйн Франк?

Він потиснув вузькими плечима.

– Ну, коли вона поїхала.

– А трішечки конкретніше?

– Це мало бути три чи чотири тижні тому, коли вона викликала таксі. Водій допомагав їй із валізами, тож минув якийсь час, доки вони нарешті поїхали.

– А далі що?

– Я ж кажу, далі вони собі поїхали.

Дотепник! Рат злегка посміхнувся.

– Куди саме?

– Хіба я знаю? На будь-який із вокзалів, я б сказав. Чи в аеропорт. Куди б ви поїхали з двома великими валізами?

– Хіба вона нічого не сказала?

– Кому сказала, мені? Франк на мене навіть не дивилася! Хоча прожила тут два роки! Ми, звичайні смертні, для них не існуємо.

Рат кивнув.

– Ви більше нічого не помітили?

Чолові́га похитав головою:

– Не.

– А по тому вже її не бачили?

– Ні. – Портє замислився. – Хіба що... Так, раз іще тільки...

– Де?

– ...у «Люті», її останньому фільмі.

Портє, здається, вважав це дотепом. Він розреготався.

Рат, навіть не посміхнувшись, повернувся й пішов до виходу. Регіт позаду нього раптом урвався.

– Зачекайте! – гукнув швейцар.

Рат зупинився біля дверей і обернувся:

– Моя потреба в жартах на сьогодні цілковито задоволена!

– Ні, я не жартую. Серйозно, було щось того дня, коли вона поїхала.

– Що? – Рат так і стояв біля дверей.

– Близько полудня хтось зателефонував і питав її. Насправді нічого особливого, але...

– Хто? – запитав Рат.

– Він не назвався, – сказав швейцар. – Але я однаково його впізнав! – посміхнувся він, пишаючись такою своєю проникливістю.

– То хто ж?

– Він ніколи до того не телефонував, а завжди приходив особисто. Напевне, навіть у дуже особистих справах...

Швейцар підморгнув. Він починав діяти Ратові на нерви. Комісар підвищив голос.

– Хто?

– Я не знаю, як його на ім'я, проте голос його я впізнав. Хоча він, мабуть, телефонував із залізничного вокзалу чи на кшталт того – там було дуже галасно.

Тепер Рат відступив від дверей. Він підійшов до портє, витяг фото, яке взяв у секретарки Оппенберґа, і поклав його на конторку.

– Просто скажіть, то був цей чоловік?

Швейцар придивився до глянсової світлини усміхненого Руді Черні і аж рота роззявив.

– Честь-хвала! – проголосив він, на мить забувши свою верхньонімецьку вимову. – Пруссська поліція знає свою справу! Ніколи б не подумав!

Рудольфа Черні не було вдома. Ясна річ. Актор мешкав неподалік, на Рейхсканцлерплац, і тому Рат поїхав туди, хоча знав, що Черні ще на зйомках у Бабельсберзі. Попри те, комісар тричі подзвонив і голосно постукав у двері квартири, аж доки цілковито впевнився, що вдома справді нікого немає. Лише тоді він витягнув із кишені відмичку. Він поступово набував практики. Довелося пригадувати, як Бруно Волтер, його перший начальник у Берліні, показав, як поводитися з таким інструментом. Рат попервах опирався – нечувано! Поліціант із грабіжницьким знаряддям! Життя довело, що крадійський інструмент для нишпорок буває дуже помічним.

Рудольф Черні жив набагато скромніше за свою кохану. Його не утримував Манфред Оппенберґ, тож акторові належало за все сплачувати з власної зарплатні.

Рат, обережно, щоб не наробити безладу, обшукував квартиру. Він не знав точно, що шукати, не сподівався знайти Вівіан Франк у шафі чи в ліжку – але, можливо, якийсь доказ любовного зв'язку між нею і Черні, можливо, якусь ознаку її перебування. Цілком імовірно, що вона втекла. А Черні? Має намір згодом із нею зустрітися в умовленому місці? Чи вона грала з ним так само, як своїм покровителем Оппенберґом? Якщо історія у викладі швейцара є правдивою, вона поїхала без нього три тижні тому. Або він без неї.

Тому що Черні й сам начебто був у горах. На столі у вітальні Рат надібав кілька туристичних проспектів, що рекламували відпочинок у швейцарських Альпах, у шафі висіло нещодавно вимите лижне спорядження, і нарешті Рат знайшов у ванній кімнаті рушник із вишитим логотипом «Готель Шац-Альп, Давос». Рудольф Черні, здається, за сучасною манерою, сувеніри з відпустки вибирав передусім серед готельного майна.

Рат дивився у вікно на широке коло Райхсканцлерплац і на Радіовежу. Потроху сутеніло, спалахнули перші неонові вивіски.

І тоді він вирішив просто зачекати на Руді Черні.

Рат підійшов до телефону і зателефонував у Замок. Йому одразу відповів Ґреф.

– Ти наче хотів ще о першій зателефонувати?

– Не було як – за клопатами нема коли дихнути. Бьом після того не озивався?

– «Після того»? Він що п'ять хвилин озивається. Зараз знову навідається, бо лінія зайнята.

Рат прочистив горло.

– Слухай! Я знаю, що зараз кінець дня і тижня... але ти однаково ще маєш зробити щось важливе.

– Гм...

– О п'ятій годині похорон отого Весселя. Бьомового мертвого нациста. На Ніколаї Фрідгоф.

– Так?

– Сходи, подивися, що там і як.

– До чого це?

– Бьом призначив нас спостерігачами.

– Відколи ти так ревно виконуєш його накази?

– Хтось із нас має піти. А я поки що не можу залишити справу. Я тобі детальніше розповім у понеділок вранці.

– Як накажеш, шефе.

Рат, уже не маючи нагоди побажати Ґрефу приємних вихідних, поклав слухавку. Безперечно, Рат зіпсував суботній вечір своєму детективові, але й сам не надто втішався, сидючи в чужій холодній квартирі на Рейхсканцлерплац.

Ключове слово «втішатися» повернуло його до думок про бал у «Резі», до якого він ще не мав костюма. Він більше не міг ухилитися від запрошення – бо проґавив цей шанс, і тепер змушений буде піти; Каті перевернула гори, щоб роздобути квитки. Рат усвідомлював, що

вона це зробила винятково для того, щоб йому було приємно, але це нічого не міняло в їхніх стосунках.

Якщо Черні не з'явився найближчим часом, іти на бал разом із Каті уже не складається. Але йому й потім іти не хотілося. Він на службі, у нього справи, вона це зрозуміє. Як, зрештою, вона завжди все розуміла. Тоді йому доведеться таки навідатись у «Резі» – у пристойній машкарі й не надто пізно. Він іще не знав, як поводитися з Каті.

Черні звільнив його від очікування незабаром, о пів на п'яту. Зручно сидячи в одному з крісел, Рат почув, як обертається ключ у замку. Він залишився сидіти, щоб достатньо драматично розіграти сцену. Адже Рудольф Черні актор...

Двері відчинилися, світло в передпокої засвітилося. З безпечно зануреної в сутінки вітальні Рат крізь щілину трохи прочинених дверей бачив, як невисокий стрункий чоловік скидає і вішає в гардеробну пальто карамельного кольору і коричневий капелюх.

Двері вітальні широко відчинилися, і господар увімкнув світло. Тепер Рат не був захищений напівмороком. Він дивився на Рудольфа Черні, але той його ще не помітив – переглядаючи якийсь сценарій, він навпомацки наблизився до бару. Рат прочитав на титульній сторінці назву «Вражений блискавкою».

– Добрий вечір, пане Черні.

Актор поморщився.

– Як ви потрапили в мою квартиру?

У голосі, яким він це запитав, не було переляку – скоріше, обурення і агресія. Цей чоловік знав, як відбити напад. Ратові треба було діяти обачно.

– Через двері, – сказав він, показуючи посвідчення. – Не хвилюйтеся. Я тільки хочу вам поставити кілька запитань.

– І для цього треба мене спершу на смерть налякати? Це частина поліційної роботи, вламуватися в чужу квартиру? Я називаю це порушенням закону!

– Насправді, я прийшов цього разу не як поліціант, – запевнив його Рат. – Цього разу ми маємо спільного роботодавця...

– Я актор...

– ...і працюєте на Манфреда Оппенберґа.

Черні кивнув.

– От бачите: я теж, – вів своєї Рат. – Принаймні тимчасово.

– Що це має означати?

– Ваш шеф хоче, щоб я повернув йому його провідну актрису, В...

Черні ніяк не відреагував, коли Рат ніби вагався, чи говорити далі, але було зрозуміло, що він наміряється вимовити ім'я Вівіан.

– ...вашу коханку.

Актор пополотнів, ніби Рат щойно оголосив йому смертний вирок.

– Тому Оппенберґ підсилає вас до мене? – спитав він, трохи оговтавшись. – Тому що я лягаю з Вівіан? Я бачився з ним півгодини тому. Чому він сам мені нічого не каже?

– Тому що суть справи не в тому, – похитав головою Рат. – Пан Оппенберґ розуміє, що Вівіан вряди-годи тулиться до молодших коханців...

– «Вряди-годи»? – скривився Черні. – Це він так висловився? Авжеж, продюсеру подобається роль ліберального джентльмена, який дозволяє улюбленій іграшці бігати на довгій шворці. Але повірте, його ліберальність має межі! Звісно, його не надто зачіпають її інтрижки, доки вона залишається його іграшкою. Але він би виставив мене на вулицю просто зараз, якби я бодай торкнув її поза тим, що передбачає сценарій.

– Але сталося так, що саме це ви зробили?

– Я не думаю, що це треба обговорювати!

– Не хвилюйтесь, панові Оппенберґу немає потреби щось від мене дізнаватися. Принаймні, я не бачу причин для цього, доки ви готові співпрацювати...

– Як благородно з вашого боку, – криво посміхнувся Черні, – але я не дозволю себе шантажувати. І крім того, я не єдиний, з ким Вівіан...

– Я знаю, – перервав йому Рат, – я теж з нею знався.

Черні спантеличено витріщився на нього: Рат бачив, як ревності заповзають бідоласі в серце і шукають виходу. Він не став розповідати акторові, що сам того разу дав відкоша Вівіан. Черні побуряковів, ладний вибухнути.

– Насправді ніхто не знає Вівіан! – вигукнув він. – Усі вважають, буцімто знають її, але це ілюзія – всі бачать тільки позірне в ній, але не те, яка...

– Ніхто не знає, крім вас, – знову перервав йому Рат.

Черні пильно подивився на нього.

– Я так вважав якийсь час, – повів він далі, вже тихіше. – Я бачив такі її риси, що нікому більше не були відомі, які їй ніхто навіть у сценарії не здогадувався приписати. Зрештою, в цьому взагалі проблема: більшість людей плутає її з ролями в фільмах!

– А ви?

– Я кохав її.

Мабуть, він відчув, що фраза прозвучала, як репліка однієї з його ролей.

– Я знаю, це звучить патетично і наївно. Зрештою, на те воно й вийшло.

– Як це?

– Вона зацурала мене. Я чекав її зі спакованими валізами на вокзалі Ангальтер, а вона так і не прийшла. Ми хотіли разом поїхати в Давос, на два безтурботних тижні серед снігів. Ласкаво просимо! Ніколи ще я не почувався в горах так паскудно.

– Тепер візьміть собі чогось випити і сідайте, – запропонував йому Рат. – А тоді спокійно розповісте мені, що сталося.

Черні, здається, змирився з думкою про те, що в його кріслі сидить непроханий гість. Він кивнув, дістав із шафи дві склянки і пляшку віскі і поставив усе це на стіл.

– Мені зараз треба випити, – сказав він, наливаючи.

– А мені, дякую, краще звичайної води, – попросив Рат.

Черні пішов на кухню і повернувся з глечиком.

– Прошу, наливайте собі, – припросив він, сідаючи.

– Дякую. Відтак, до справи. То ви однаково поїхали до Швейцарії? Без неї?

– А що я мав робити? Все було наперед заброньовано. Коли вона не з'явилася, і я не зміг ніде її розшукати, то просто сів у наступний потяг. Я знав від швейцара в її будинку, що вона сіла в таксі зі своїми валізами; я подумав, може, вона сіла на інший поїзд і вже десь на місці. Або приїде пізніше.

– Але вона не приїхала?

Черні похитав головою.

– Я не бачив Вівіан ось уже майже чотири тижні. І від неї жодної звістки.

– Ви не були занепокоєні?

Черні знизав плечима.

– Що ви називаєте занепокоєнням? Треба приймати правду такою, яка вона є. Почекавши три чи чотири дні серед снігів, я змирився з тим, що Вівіан банально кинула мене.

Рат задумливо кивнув.

– Якщо це так, ви не єдиний. Манфред Оппенберґ, у такому разі, теж знехтуваний. Однак він у це не вірить.

– Те, що вона не з'явилася на зйомки – це справді не є в її стилі. Вівіан надійніша, ніж ви собі уявляєте.

– У професійному сенсі, я так розумію?

– Я знаю небагатьох наших колег, які б так важко працювали, як вона.

– Крім того, вона пропускає зйомки фільму, який Оппенберґ робить спеціально для того, щоб побудувати їй золотий міст у майбутнє? Чому? Тільки щоб не стикатися з вами і її покровителем Оппенберґом? Ні, це не тримається купи! Вона таким чином ставить під загрозу свою кар'єру!

– Вона б так не вчинила. «Вражений блискавкою» – це її другий звуковий фільм! Вона до цього вже показала в «Люті», що не

належить до когорти примадонн німого кіно, які бояться звуку, бо він розкриває їхні мовні ганджі й акторські вади.

– Як ви гадаєте, де Вівіан?

– Звідки мені знати? – стенив плечима Черні.

– А ви просто розкажіть мені все, що знаєте. – Рат відчув, що актор щось замовчує. – І все, що ви думаєте, що, можливо, знаєте.

Черні вагався лише коротку мить.

– Було таке, що... Гаразд, вона мені сама сказала якийсь час тому, що когось зустріла.

– Коханець?

– Ні, тоді вона б мені не сказала. Продюсер.

– Ви маєте на увазі, Вівіан могла зрадити Оппенберґа в тому, що йому насправді дошкульне?

Черні знизав плечима.

– Думаю, це вразить його більше, ніж якби вона втекла з молодим коханцем. Він зробив ставку на неї. Чимало вклав у неї, і сподівається, що невдовзі його інвестиції відплатяться.

– Тоді навіщо б їй тікати?

– Завжди є щось краще за те, що маєш зараз.

– Оппенберґ, схоже, геть не передбачає такої ймовірності.

– У Вівіан контракт з Оппенберґом, він знає, що вона не може так легко відійти від нього.

– Однак, ви вважаєте, що це можливо?

– Якщо вона десь, де жоден німецький юрист не зможе до неї дотягтися...

– У Голлівуді, наприклад...

– Я не знаю. Однак її англійська достатньо хороша.

Рат задумливо кивнув головою і відпив води.

– Гаразд, – мовив він по невеличкій паузі.

– Що ви маєте на увазі? – Черні підлив собі трохи віскі. – Ви знайдете Вівіан?

Рат знизав плечима.

– Якщо ви відповісте на вирішальне для мене питання: куди вона поїхала після того, як сіла в те таксі?

– В усякому разі, не на вокзал Ангальтер, – ствердив Черні.

– Тоді ми повинні запитати в таксиста. Маєте номер телефону Вівіан?

– Так, але...

– Зателефонуйте туди, мені треба поговорити з порт'є в її будинку.

Невдовзі Рат мав на лінії старого з мармурового фойє на Штріппе. Той виявив непогану пам'ять.

– Таксі, яким поїхала пані Франк? – перепитав він. – То був великий таксомотор, з подвійною бубною стрічкою.

– Це мало бути восьмого лютого, – підказав йому Рат.

– Ви впевнені? Зачекайте, я швиденько гляну...

Рат почув у слухавці глухий гуркіт – то порт'є висував шухляду своєї конторки, – потім зашурхотіли аркуші.

– Гм... тут справді щось є. Атож: трест Панске, гаразд?

Рат намагався зберігати спокій.

– То ви все записували? – лагідно запитав він.

– А що я кажу! Ясна річ. Я замовив машину о дев'ятій, і вона стояла під дверима вже за пів години.

– Водія зможете пригадати?

– Не так щоб дуже виразно. Бо він сам був не дуже показний. Ті важкі валізи ледве пхав, бідолашний!

Дама в диспетчерській таксі видавала інформацію не так охоче.

– Звісно, ми можемо перевірити, – заявила вона, – якщо ви назвете точний час і адресу. Але як мені знати, що ви справді з поліції? Я можу, наприклад перетелефонувати до вас у комісаріат?

– На жаль, це неможливо. Я зараз на оперативному виїзді.

– Тоді я нічого не можу вам повідомляти. Ви маєте звернутись особисто. Бель-Альянс штрассе, шістнадцять.

– Будь ласка, розшукайте для мене інформацію. Я за хвилину приїду особисто.

- Так хто завгодно може заявитися.
- Ви мене впізнаєте. Я покажу поліційне посвідчення.
- Приходьте, покажіть своє посвідчення, і я побачу, що я можу зробити для вас. Але не раніше. Ви вважаєте, нам бракує іншої роботи?

Рат поклав слухавку.

- Є надія, – сказав він Черні. – Я думаю, ми знайдемо водія.
- Ви мене триматимете в курсі? Я маю на увазі, якщо ви почуєте щось нове про Вівіан?

Рат ствердно кивнув.

- Все це ще не розв'язує моєї найбільшої проблеми цього вечора, – пожалівся він. – Мене запросили на Карнавал. Костюмований бал. Ви маєте якесь уявлення, де я зараз можу знайти машкару?

Черні спершу зиркнув на нього здивовано, тоді посміхнувся.

- Чого б я не знав? Я ж таки актор. Але нам доведеться знову повернутися в Бабельсберг.

12

– Гляньте лишень на гауптмана Кепеніка!^[14] Ви хочете конфіскувати касу?

Чоловік біля входу явно був великим дотепником – інакше він би не здогадався доповнити баварський костюм зі шкіряними шортами матроською шапочкою.

– Моє прізвище Рат. Для мене має бути запрошення.

– Яволь, гер гауптман! – клацнув підборами і виструнчився жартівник. – Подивись там, Ліссі, – гукнув він до Раушґольєненґель^[15], що сиділа за касою. Та швидко знайшла і передала баварцеві вхідний квиток, який той надірвав і простягнув Ратові, зауваживши:

– Ви запізналися.

– Це я сам знаю.

– Але вільних дам лишилось достатньо, – підморгнув баварський моряк.

– У мене побачення.

– Ну, тоді скажу просто: поринь у розваги!

Повітря в залі було насичене нікотинном. У сіро-блакитному серпанку блукали тонкі промені світла від десятків обертових дзеркальних куль, і їхні відблиски ковзали по стінах і головах. Простір був щільно наповнений людською масою. Гомін голосів майже заглушав музику. Якийсь співак пародіював найостанніші шлягери. Кілька гостей за своїми столами підспівували йому, погойдуючись у такт, але решта, як здалося Ратові, геть його не слухала. Більшість присутніх розмовляла, танцювала або цілувалася. Він насилу виокремив гостей у справді тематичній машкарі: було, щоправда, чимало піратів або пристрасних іспанців, кілька моряків, кілька ковбоїв і лічені індіанці, однак більшість обмежилися

барвистим капелюхом або тоненькою пів маскою. Вбрання всіх жінок мало спільну особливість – його було якомога менше.

Рат більше знав «Резі» як міщанський осередок легкого флірту з перспективою шлюбу, але сьогодні буржуазія, здається, вирішила побавитися в дикі пристрасті.

Він почувався безнадійно старим, простуючи між рядами столів у пошуках свого місця. Однострій прусського гауптмана, позичений за допомоги Рудольфа Черні з колекції костюмів Бабельсберґа, стискав його тіло наче корсет, роблячи відчуття кожного руху таким жорстким, ніби він проковтнув тротуар. Крім того, він постійно чіпляв шаблею ніжки столів, стільців чи ноги гостей. Вечір обіцяв ті ще веселощі! Добре, що половина його вже минула. Було майже пів на десяту.

Йому довелося ще раз зазирнути у свій квиток. Стіл 28. Осьде він, просто біля бару. Проте Каті за столом не було. Насправді за столом 28 сиділа тільки пара, що самозабутньо цілувалася, нічого й нічого навколо себе не помічаючи. Рат оглянув постаті на танцполі – там панувала неймовірна тиснява, тож не випадало надто багато розгледіти. Він помітив двох циганок, але з лиця жодна з них не була схожа на Каті.

Він влаштувався за столом із парою, яка, здається, й досі нічого не помічала. Врешті-решт тут має з'явитися Каті. Тепер він, принаймні, змушений трохи на неї зачекати, й це певною мірою заспокоїть його провинне сумління. Спочатку, натомість, з'явився кельнер. Рат замовив пляшку «Мозель-Рислінгу» – єдиний алкогольний напій, щодо якого вони з Каті могли дійти згоди, як уже показав досвід Нового року. Кельнер приніс вино і два келихи, а вона й досі не показалася. Вона сидить за іншим столом і спостерігає за ним? Тут, у «Резі», є можливість зателефонувати зі свого столика на інший або скористатися пневматичною поштою. Мекка для сором'язливих і «для тих, хто має потребу», як колись визначив це Ґреф, згадуючи Червінські, що регулярно ходить до «Резі». За допомогою пневматичної пошти особливо обережні відвідувачі навіть

обмінювалися своїми світлинами, перш ніж узяти участь у першому танці.

Кельнер поставив келихи і заходився наливати. Рат прикрив долонею келих Каті, кельнер поклав пляшку у відерце з льодом і щезнув. Цілувальники нарешті перервалися. Дівчина встала, розгладила на собі зім'ятий костюм наложниці з гарему і пішла геть. Чолов'яга вдоволено відповів на її усмішку і поправив на голові лискучого барвистого капелюха. Теж один із тих, «хто має потребу», подумав Рат, глянувши в закаляне губною помадою розпашіле обличчя сусіда.

Той потягнувся по своє витхле пиво і випростав спину.

– Доброго здоров'я, гер гауптман! Коли ви окупували наш стіл? А я й не помітив, що мене переможено!

Він розреготався власному жарту, Рат у відповідь криво посміхнувся:

– Я щойно сюди дістався.

– Ви, бачу, оптиміст? – показав сусід на порожній келих. – Одразу приготували приманку...

– У мене побачення, – відказав Рат: сусід був йому неприємним із першої миті. – Втім, наразі, за столом мало що відбувається.

– Вам треба було прийти з годину тому – оце атмосфера у нас тут панувала! Тут сидів один пірат – ото жартівник, скажу я вам! Дотепами сипав без упину. А циганка, що тут сиділа, від келишка до келишка робилася дедалі веселішою. Класна така кі...

– Циганка?

Чолов'яга замовк на пів слові й подивився на Рата. Тоді ніби щось збагнув.

– Бачу, циганка була твоя, – сказав він, голосно сміючись. – То не ображайся, але ти трохи запізнився.

– Я знаю, – сухо мовив Рат.

– В усіх сенсах запізнився, якщо можна так сказати. Боюсь, ти сьогодні циганку більше не побачиш. Вона пішла з піратом десь пів

години тому. Разом з іншою парою. Думаю, вони хотіли продовжити в якомусь іншому місці.

Рат змушений був це проковтнути. Він чекав чого завгодно, але не цього. Каті прип'яла йому роги. Чи як це назвати? Це було так вульгарно! Новина його приголомшила, незважаючи ні на що. У своїй безглуздій уніформі він почувався особливо паскудно.

– Не журись, приятелю! – весело поплескав його по плечу сусід. – Не роби з цього трагедії. Тут достатньо дівчат. І настільні телефони, – сміявся він. – Я саме так зі своєю познайомився. Приємно, що тут парочка місць звільнилася. Принаймні, є, куди нам своїх кізочок припнути.

– Я, насправді, не козопас, – скривив рота Ґереон.

– Гаразд, гаразд! Ми не такі, ми норд-дойчі, німецькі лорди!

На щастя, повернулася дама з гарему і потягла свою красунчика до танцполу. Рат хотів був розпитати власника лискучого капелюха, куди саме пішла Каті зі своїм супутником, але, мабуть, запізно схаменувся, бо парочка вже зникла з його поля зору.

Зрештою, бігати за Каті не дуже й хотілося. Якщо судилося саме в такий спосіб її здихатися, що ж... Якщо Каті сама так вирішила – тим краще! Якби вона хотіла! Принаймні, коли її немає поруч, йому похватніше буде набратися. Навіть набагато краще. Рат спорожнив свій келих і підвівся. Витяг пляшку вина з відерця і пішов до бару.

Він знайшов вільний барний стілець і побачив, що навіть у барі є настільний телефон і пневматична пошта. Наливши собі черговий келих вина, він покликав до себе дівчину, що продавала цигарки.

– Одну «Оферштольц»^[16] шістку, будь ласка.

– Ми продаємо тільки десятки.

– Теж добре. І сірники, будь ласка.

Пальці дівчини швидко виловили з лотка потрібний крам.

– П'ятдесят пфенігів, – сказала вона.

Рат поклав марку в її долоню й кинув:

– Решти не треба.

На подяку отримав приголомшену посмішку, яка дещо його розвеселила. Власник лисучого капелюха міг бути огидним, але щодо одного він мав слухність: жіноцтва на балу не бракувало! Навіть якби цієї-таки миті їх усіх у нього викрали. Рат одразу розпакував коробочку і взяв цигарку в рот. Він намагався зробити це якомога більш невимушено, але помітив, що навіть руки йому трохи трусяться з хвилювання. Навіть коли відірвав сірник. Він контролював себе цілий день, і тим більше втіхи відчував зараз від своєї поразки. Так, він хотів знову курити! К лихій годині всіх некурящих! К лихій годині Каті! Перша затяжка вдарила ніотином по мізках, наче обухом по голові, й приємна, хоч злегка й болісна, хвиля розійшлася з легень по всьому тілу. Він почувався зараз майже, як тоді – у свої дванадцять чи тринадцять, – коли поцупив кілька цигарок і викупив їх разом із приятелями в їхньому сховищі в Клеттенберзі. Він тоді теж гарно почувався. Щоправда, тільки на початку. Потім усі четверо пішли до котловану і вишикувалися навпочіпки на краю, як чемпіони з бігу на старті. Рат усміхнувся, згадуючи про те, як Пауль, який тримався найкраще з усіх, допоміг йому повернутися додому.

– Фрау комісарше, я думаю, у Ґереона зі шлунком негаразд. Що у вас було сьогодні на обід?

Занепокоєне обличчя матері. Батька, на щастя, не було вдома – той би вмить розкрив брехню. За рекомендацією Пауля, Ґереон боровся з тютюновим запахом, жуючи щавель, що, зрештою, викликало новий напад блювоти.

Хто міг би передбачити, що за кілька років, попри ту науку, він таки почне курити завдяки службі в прусському війську.

Рат обережно витягнув цигарку з рота – йому, насправді, треба було тепер знову потроху звикати до тютюну. Втім, час у нього є – щоб набратися як слід, поміркувати собі на втіху; а додому він може поїхати на таксі. Правильна доза алкоголю відіганяє демонів і забезпечує спокійний сон.

Він витяг наступну цигарку і помахав барменові. Замовив коньяк, а тим часом притїма спорожнив усю пляшку вина. Якщо розважити, день минув гарно, розмірковував Рат. Він успішно уникнув Бьома і зробив чималий поступ у справі Вінтер. Щойно вони злапають Кремпіна – що було суто питанням часу, – все з'ясується. А Оппенберґ давав йому вихід на Фелікса Кремпіна надійніший за всі поліційні розшуки. Тож справа дійсно посувається досить добре.

І схоже, він сьогодні навіть здихався Каті. Принаймні, на один вечір.

Рат вихилив коньяк одним ковтком і замовив іще один. Бармен поставив келишок на шинквас, і тієї таки миті щось задзеленчало і замиготів вогник: прибуло відправлення на пневматичну пошту 51. Усі зацікавлено дивилися на пакет, що бармен витягнув із комірки; тільки Рату було байдуже, хто там кому надіслав квіти чи солодощі – він потягнувся по свій келишок і випив. Бармен прочитав супровідну нотатку, і простягнув невеличкий пакет Ратові.

– Гер гауптман? Ось, це для вас.

Гер гауптман мало не впустив келишок. Знизавши плечима, він узяв пакуночок і прочитав супровідну нотатку. «Для гауптмана з Кепеніка». Невже Каті ще тут? Рат озирнувся. За столом 28 знову цілувалася ота парочка, більше нікого.

Він розірвав пакет, під цікавими поглядами інших костюмованих відвідувачів бару. В середині виявилось світло-зелене перо і аркушик паперу.

Рат прикрив текст від сторонніх очей обабіч і прочитав: «Сьогодні вже танцювали? Якби гер гауптман хотів поплакатися на грудях у ніжної курочки...».

– Звідки це надійшло? – запитав він у бармена.

Той показав на дальній кінець бару:

– Столик п'ятдесят два.

Рат озирнувся, але навряд чи можливо було щось до ладу розгледіти в тьмяному світлі, серед такої кількості людей. Він поклав у кишеню лист і зелене перо, взяв свій келишок коньяку і

пішов на танцмайданчик, де стовпище було, як удень на Потсдамплац.

Він одразу її побачив. Світло-зелена курка в короткій спідниці й пір'яному боа справді пострибувала на паркеті. Вона мала доволі привабливі сідниці й ніжки, але обличчя – незалежно від костюму – аж надто нагадувало куряче. Рат швидко сховався за однією з колон. Курка за своїм танцем не встигла його помітити.

«Що ти тут загубив? – сказав він собі. – Ще один коньяк, і додому». За колоною він почувався безпечно і стежив звідти за прихильною до прусського королівського офіцерства стрибучою куркою, яка, ймовірно, чекала, коли з'явиться і аплодуватиме їй бравий гер гауптман. Раптом йому здалося, що він побачив певне обличчя, якому тут не належало бути.

Дарма, подумав він, ти знову бачиш привидів.

Однак те обличчя промайнуло знову. Обличчя в облямуванні індіанського пір'яного убору.

Що, в біса, їй тут треба? У крамничці, що торгує компанією для тих, хто не хоче лишитися на самоті? Він перехилив коньяк. Тепер у нього було дві причини, щоб чимшвидше піти звідси. Однак він не міг відвести очей. І коли побачив, як вона всміхається своєму партнерові, Рата пойняв такий біль, що він одразу забув свій гнів щодо Каті.

Що то за гібон у ковбойському костюмі з торочками, що наважився милуватися усмішкою Шарлі?

Шарлотти Ріттер.

Він не бачив її кілька місяців. Фройляйн Ріттер мала подбати про свій іспит, сказали колеги з Алекса, і Рат побачив у цьому знак долі, нагоду нарешті забути Шарлі. Але навіть маючи Каті поруч із собою в ліжку, досі не спромігся.

То за яким лихом вона зараз прийшла сюди?

Лише почувши знайомий голос, він зрозумів, що він увесь час п'яв на неї очі, як дурний.

– Шефе? Оце діло! Тебе підвищили до гауптмана?

Він обернувся і побачив гладуна Червінські, що стояв позаду й шкірив зуби. Машкара в'язня, у яку вбрався детектив, не робила його привабливішим.

– Очам не вірю: ти, і без Геннінга?

– Він не має нічого спільного з Фашінгом.

– Як і я.

– Гарний жарт! – Червінські штурхнув його під бік.

Рат лаштувався вже пояснювати різницю між кельнським Фастеловендом і берлінським Фашінгом, коли з мороку вигулькнув другий каторжанин з двома кухлями пива в руці. Комісар Франк Бреннер, упізнавши колегу в уніформі гауптмана, глянув на нього менш привітно. Не мовивши ані слова, він подав Червінські його пиво, вони цокнулися кухлями і почали цмулити.

– Гляньте лишень, що робиться, – озвався натомість Рат. – Тепер ти ще й після роботи відволікаєш моїх людей.

– З якого дива вони твої люди? – пирхнув Бреннер. – Якщо ми комусь належимо, то хіба що Вільгельмові Бьому – всі, включаючи тебе. З нетерпінням чекаємо понеділка. Шеф на тебе розлючений!

– Недоділка я ніколи не любив.

– Гей! – Червінські показав своїм кухлем на танцпол. – Чи то не Ріттер там утинає?

Рат не відповів.

– Справді, вона, – підтвердив Бреннер. – Одначе, з неї вийшов пікантний Ільчі! Правильно кажу?

– Ільчі звати коня, [\[17\]](#) жлоб ти рогатий, – буркнув Рат.

Бреннер не зважав.

– Гостра штучка, ця мала, – гнув він своєї. – Пружна дупка, маленькі цицьки – саме на мій смак. Як вона в ліжку?

Рат промовчав. Він відчув, як у ньому наростає гнів, який він уже ледве стримував.

– Подейкують, що вона тобі давала, – явно намагався його спровокувати Бреннер. – То як вона була? У рот теж брала?

Рат блискавично вхопив товстуна за барки, згрібши його каторжанську робу. Пивний кухоль упав на підлогу, з мокрим дзвяком розлетівшись на скалки і змусивши Червінські відскочити вбік.

– Стули свій паскудний писок, доки не сталося гірше, – просипів Рат Бреннеру просто в пику.

Його обличчя було в кількох міліметрах від обличчя Бреннера.

– Агов! Це що має означати? – прохрипів товстун, задихаючись. – Пожартувати вже не можна? Думаєш, ти єдиний, хто пер цю сучку?

Рат вклав весь свій гнів у точний несамовитий удар Бреннеру під дих. Комісар у костюмі в'язня склався навпіл, і Рат підкинув його вгору лівим гуком, і аж тоді ззаду хтось вхопив його зап'ястя. То був Червінські. Він міцно тримав його, тим часом як Бреннер стогнав і цідив прокляття. Опасистому комісарові кров бігла і з носа, і з рота.

– У своїх друзів гангстерів навчився? – проскавучав він люто.

Тільки зараз Рат усвідомив, скільки людей дивиться на нього: на танцполі деякі пари зупинилися – серед решти, індіанець із ковбоєм.

Шарлі з жахом дивилася на нього, і він відвернувся. Сподіваймось, вона не впізнала його!

– Усе гаразд, – сказав Рат Червінські, пручаючись у його напрочуд чіпких лапах. – Усе гаразд, відпусти мене, Поле, я більше його не займатиму.

Той попустив хватку і ґереон вивільнився. Не озираючись, він вийшов із зали.

13

Він усе підготував, встановив світло, заправив плівку в камеру, розклав по місцях інструменти, наповнив шприц, усе напохваті. Коли він бачить в подробицях оці свої точні приготування, його знову вражає млосне відчуття цілковитої знемоги, це відчуття, від якого підламуються коліна, а в шлунку неприємним холодком озивається порожнеча – як у мить вільного падіння: він знає це тривожне відчуття порожнечі лише зі снів; це почуття, яке дозволяє відчуті власне нутро, і – що найгірше – відчуті, що твоє нутро порожнє.

Це мало відбутися тут.

Це мало відбутися зараз.

Була б вона зараз жива.

Відчуття знемоги не відпускає. Воно триває і витягує з глибин пам'яті картину, яку, здавалося, він давно забув, яку затопив у морі забуття багато років тому, щоб вона ніколи більше не виринала на поверхню. А тепер, щойно він заплющує очі, вона впливає і повільно обертається навколо власної осі, щоб він міг оглянути її з усіх боків. І ось, навіть із заплющеними очима, він бачить...

Навіть із заплющеними очима він бачить Анну.

Обличчя Анни, тендітні контури, чарівний профіль, що чітко вимальовується проти яскравого світла вікна.

Її вуста ворухнуться м'яко і тихо.

Це непогано, – чує він, вимовляють її вуста.

Її рука тягнеться, щоб пестити його, і він сахається. Сідає в ліжку. Відвертається.

Я люблю тебе, чує він її слова. – Ми подолаємо недугу.

Нічого ми не подолаємо.

Його перша фраза після неспромоги.

Нічого ми не подолаємо.

Йому слід було знати наперед. Він сподівався на диво, на кохання, на Анну, яку він так нестямно жадає. Він недооцінив хворобу. Вона

сильніша за все інше. Він не переміг її, як він міг собі таке уявити? Він ніколи її не переможе, він може тільки на деякий час її забути.

Хвороба знищила його, зробила його середнім родом, нічим, неспокійним духом, що блукає світом, безстатевим духом, що якого ніхто не здатний звільнити.

Ми все подолаємо, каже Анна, ми маємо вдосталь часу. Багато часу. Я хочу ділити з тобою життя.

Неможливо, каже він, я не нормальний. Я ніколи не зможу бути нормальним.

А хто є нормальним? Ніхто. Ми, медики, знаємо це краще за будь-кого.

Немає жодного сенсу. Я ніколи не буду тобі справжнім чоловіком. Ніколи.

Ти найбільш жаданий мій чоловік. Ти навіть не знаєш, як мені заздять однокурсниці! Не згадуючи вже про медсестер, що сохнуть за тобою?

Вона сміється. Чому вона сміється?

Я облуда, я порожня оболонка, а не чоловік.

Вона хоче взяти його в обійми, і він її відштовхує.

Її зойк, коли вона стукається головою об край нічного столика.

Її рука, кров на її руці і її здивований погляд. Сльози, що збігають їй з очей.

Цього він не хотів, він не хотів ранили її, він ніколи цього не хотів; однак він не в змозі кинутись до неї, розрадити її, вибачитися – він сидить у ліжку заціпенілий і просто дивиться на неї, і нарешті він зводить з неї погляд.

Він уже не бачить, як вона одягається – тільки чує, як грюкнули двері, коли вона вийшла з кімнати.

Її нажахане обличчя, погляд, спрямований на закривавлену руку, якою вона витерла чоло... Це було останнє, що він побачив від неї.

Він більше не повернеться в університет.

Він більше ніколи не матиме побачення з жінкою.

За кілька днів він купує свій перший кінотеатр.

Тепер він знає, де його місце – хвороба ясно показала йому.

Рай: зала кіно, у якій демонструється нескінченний фільм з образами його мрій, з голосами, які він чує в картинах, і співами. Озвучені картини, що заспокоюють його домову прикрість, що насправді є пристрастю до мандрів, тугою, що не знає напрямку і не має мети.

Неділя. 2 березня 1930 року

Демони повернулися.

Вони повернулися, хоча попервах він їх не впізнав.

Серце йому несамовито калатало. Лежачи в своєму ліжку, він не відразу зрозумів, де він – знайомі обриси спальні поволі вимальовувалися в півтемряві. Важкі штори пропускають замало світла.

Демони повернулися, проте не такі, як зазвичай. Усе було інакше, але не менш жахно. Тепер, сидючи в ліжку і важко дихаючи, з чолом, зрошеним холодним потом, і звівши очі на стелю, він бачив там картини сну виразно, як на полотні.

Ліс: дерева стоять незвично рівно, як свічки, їхніх верхів не видно, чорні, вкриті мохом стовбури що вище, що щільніше оповиває густий білий серпанок, лісовий ґрунт теж вистелений килимом туману – таке враження, ніби дерева виростають з туману і вгорі знову в нього вростають.

Він блукав цим лісом і щось шукав, але не міг пригадати, що саме. Потім, у монотонному чергуванні чорних стовбурів у білому тумані, він раптом виявив яскраву пляму. Червону. Там був хтось. Жінка в червоному пальті.

Він рушив до неї, ніби керований якоюсь магнетичною силою. Жінка повернулася до нього спиною, але він знав, що це має бути Каті – це її пальто.

– Каті, – озвався він до неї, – добре, що я нарешті знайшов тебе, мені треба поговорити з тобою.

Жінка обернулася – повільно, ніби рухаючись у якійсь липкій прозорій масі. Він побачив її обличчя, але не міг упізнати – риси були нечіткими, ніби на них конденсувалася ота глевка маса, що замінила повітря. Він бачив її обличчя ніби крізь товстий шар клейстеру, бачив, що в ньому відкрилося щось темне – певне рот. Вона заговорила, і він почув голос Каті.

– Баумґарте, – мовила жінка, – що ти тут робиш?

Це мала бути Каті, бо то був її голос, її постать вимальовувалася під пальто, її груди, її дещо заширокі стегна.

Рат хотів заперечити, хотів назвати власне ім'я, але не зміг, з горла не линував жоден звук, навіть хрипіння чи харчання, геть нічого. Натомість права рука його, ніби мимоволі, рушила вперед. Жінка (Каті?) широко розплющила очі, з жахом дивлячись на його руку. Він подивився вбік і побачив довгий ніж у правій руці, він намагався зупинити рух або принаймні скерувати його інакше, але не спромігся, хоча рука рухалася так повільно, як у відтворенні з кіноплівки, на яку знімали з більшою швидкістю.

– Не займайте мене! – кричала Каті, бо то справді була Каті, і він дедалі чіткіше бачив її риси під клейстером, що поступово розчинявся і ставав прозорішим. – Проби! Порятунку!

Ніж рухався своєю траєкторією безжально, повільно, але нестримно. Так само повільно й потужно, з огидним чвяканням, він увійшов у груди Каті. Негайно, ніби все повітря враз вийшло з легень, крики Каті припинилися, але на цьому все не скінчилося – ніж колов знову і знову, нестерпно повільно і невблаганно. Нарешті він зупинився. Рат побачив зламане лезо в своїй руці, потім закривавлене тіло Каті, яке повільно сповзало по стовбуру дерева, темно-волого забарвлюючи його кору.

Рат блукав, заглиблюючись в ліс, і раптом, десь над хмарою туману, один по одному, з електричним гудінням, стали спалахувати прожектори, яскраво освітлюючи весь ліс. Тільки тепер він зрозумів, що вбраний в уніформу гауптмана – королівського прусського капітана. Його шинель була заляпана кров'ю, але принаймні ножа не було, і він відчув величезне полегшення.

– Ти мене шукаєш? – почув він жіночий голос, який ніби кружляв навколо нього.

Перед ним стояла Вівіан Франк, якою Рат запам'ятав її з «Півнички Венери». Вона посміхнулася, посміхнулася саме так, як тоді, коли намагалася його спокусити.

– У нас іще є курка, яку ми обскубемо вдвох. Тож почнімо, бо в нас не так багато часу!

З цими словами Вівіан оголила торс і показала йому красиві груди. Вона поманила Рата вказівним пальцем, показуючи, щоб ішов за нею, і повернулася спиною.

Коли вона повернулася, Рат побачив ніж у неї спині, вся її розкішна танцювальна сукня ззаду була просочена кров'ю.

Рат упізнав ножа за колодкою – той самий, що він мав у руці. Він хотів піти за актрисою і витягнути ножа з її спини, але не спромігся зрушитися з місця. Ґереон безпорадно спостерігав, як Вівіан Франк спершу хитнулася – раз, двічі, – утрималась на ногах, а тоді, зробивши ще кілька кроків, нарешті впала на землю і залишилася лежати.

Чорні фігури сновигали лісом, заледве впізнавані крізь густий туман, вони схилялися над тілом і роздирали його, тягнучи в різні боки. Рат намагався втрутитися, але ноги йому неначе приросли до землі.

– Не бійтеся! Ви лише подбайте про неї! Все буде гаразд.

Ще до того, як він обернувся, Рат уже знав, хто до нього говорить, бо відчув її запах.

Вона повернулася.

Шарлі стояла, притулившись до дерева, і всміхалася йому, біла як сніг, червона як кров, чорна як чорне дерево. Шарлі. Вона схилила голову набік, ніби трохи соромилася сама себе.

Всі негаразди раптово забулися: всі турботи про мертвих Вівіан і Каті, про його провину, а також страх.

– Все буде гаразд, – сказала вона, і це було правдою.

Шарлі була з ним, а отже все було добре.

– Ти повернулася, – сказав він, повільно наближаючи своє обличчя до її обличчя. Вона просто кивнула. Як приємно вона пахне!

– Ти досі кохаєш мене? – запитала вона, глянувши йому просто у вічі.

Рат хотів відповісти, але побачивши, яка спотворена пика дивиться на нього, сахнувся від неї. Її до цього прихована половина обличчя становила одну жахливу, обпалену рану, волосся вилізло, риси обличчя були не до впізнання.

Саме цієї миті він прокинувся: серце гупало молотом, із грудей виривалося хрипіння, а ніс іще відчував той запах. Проте Ґереон швидко отямився, упізнавши обриси своєї спальні. А картини сну вже танули, наче дим на вітру.

Задзвонив телефон.

Рат подивився на нічний столик. Будильник перекинувся, тож визначити час не було як. Телефон знай дзвонив.

Ні, йому зараз не треба ні до чого терміново братися.

Телефон задзеленчав іще двічі, а тоді замовк. Ґереон сів. У голові трохи загуло, нили кісточки на правій кисті. На стільці лежала уніформа гауптмана, складена не така акуратно, як було заведено в прусських казармах. Він сперся на праву руку й відчув у ній різкий біль. Нехай тобі! Поволі пригадались останні події вчорашнього вечора. Кулак в обличчя Бреннеру. Він віддухопелив гівнюка.

Нажахане обличчя Шарлі на танцполі. Як вона дивилася на нього.

І ковбой поруч із нею.

Ратові в серце знову вп'ялося те жало, яке він ледве витримав того вечора.

Прокляття!

Уперше він побачив її з іншим чоловіком. Він не думав, що таке станеться з ним.

Їхній короткий роман почався і скінчився кілька місяців тому. Чому він усе перепаскудив? Він зрадив їй, брехав їй і експлуатував її – насправді він не хотів нічого з цього робити, але вийшло саме так. І вона не змогла йому це пробачити. Так само, як він ніколи не міг цього пробачити собі.

Що, звісно, нітрохи не тішило. Навпаки.

Влітку він зробив спробу повернути її і зазнав жахливої невдачі. Вона розмовляла з ним, поводитись дружньо, можливо, навіть була

доброзичлива, але це не змінило того, що вона з ним порвала. Без жодних «якщо» чи «але».

Уникати на роботі її було не так просто, оскільки Шарлі, поза своїми юридичними студіями, працювала стенографісткою в Замку. І саме у відділі розслідування вбивств. Попри те, Рат доволі успішно впорався з неминучими зустрічами. Холодні ділові стосунки. А якщо в них траплялися суперечки, то винятково через Вільгельма Бьома, якого Шарлі обожнювала і який хотів би запроторити Рата в пекло.

Він бачив її в Замку з різними чоловіками, завжди в професійних відносинах, і це його не турбувало; проте вчора ввечері було інакше.

Вперше він побачив, щоб вона дивилася на чоловіка так, як колись дивилася на нього. Так, як, хотів би, щоб вона знову дивилася на нього.

Він мусив викинути її з голови!

Він пішов до ванної, босими ногами відчуючи холод дощаної підлоги. Він подзюрив і увімкнув водонагрівач, потім зайшов у вітальню і поставив платівку з джазом. На столі досі стояв коньячний келих. Рат відніс його на кухню і поставив у мийку. Кухонний годинник показав пів на дев'яту. Доки Рат варив каву, йому до рук трапила нотатка на бланку спілки берлінських перевізників – адреса таксиста, яку він учора лишив на кухонному столі, перш ніж перевдягтися в однострій. Так, уніформа! Він має сьогодні її повернути. Ось уже щонайменше дві причини вийти сьогодні з дому!

Після кави Рат повернувся до ванної, почистив зуби і увімкнув душ. Вода насправді не дуже нагрілася, залишилася ще достатньо прохолодною, щоб привести його до тями.

Таксист мав на ім'я Фрідгельм Зільке, і мешкав десь під Шенеберзьким газометром^[18]. Коли Рат дістався туди, був уже полудень – поїздка в Бабельсберг забрала більше часу, ніж очікувалося, бо маса охочих виїхати в неділю за місто заповнили вулиці, утворюючи затори. А він же хотів лише повернути на студію дурну уніформу. На щастя, на зворотному шляху рух був не таким щільним. Вулиця перед будинком Зільке взагалі виглядала

безлюдною. На сходах відгонило капустою. Рат піднявся на четвертий поверх і подзвонив у двері. За якусь мить йому відчинила, жуячи дорогою, жінка в брудному фартуху. З квартири тягло капустою, а на додачу – смаженою цибулею і печінкою. Рат терпіти не міг печінку.

– Що вам треба? – невдоволено глипнула на нього жінка. – Ми саме обідаємо!

Рат показав своє посвідчення.

Жінці мало очі з орбіт не вискочили, коли вона побачила значок кримінальної поліції.

– От падлючий шмаркач, – прошипіла вона. – А казав же, в кіно з подружкою!

Вона повернула голову в квартиру.

– Еріху! – гукнула роздратовано. – Тут поліція. Що ти знову наколобродив?

Рат заспокійливо підняв руки:

– Облиште, не треба. Мені треба лише якусь хвилину поговорити з вашим чоловіком. Він удома?

– Хто, мій чоловік?

Вона вирячилася на нього спантеличено. Перш ніж жінка збагнула, що відповісти, з якогось кутка вигулькнув хлопчина, років, може, сімнадцяти чи вісімнадцяти. Встромивши руки в кишені, він зухвало зиркнув на Рата і озвався до матері.

– Я в кіно й був! Якого біса?!

– Еге, гаразд, – сказала жінка вже тихше, насторожено придивляючись до Рата. – У пана поліціянта розмова до батька.

У неї був такий вигляд, ніби здійснився наяву її найгірший нічний жах.

Еріх зник у глибині квартири.

– Нічого поганого, – квапливо запевнив Рат його матір. – Лише кілька запитань. Адже ваш чоловік водій таксі?

Вираз її обличчя погіднішав.

– Авжеж, – підтвердила вона. – Заходьте!

Рат скинув капелюха і увійшов. Він почув дзенькіт столового накриття, запах печінки став нестерпним. Сім'я Зільке сиділа за обіднім столом у просторій кухні – поруч із батьком і старшим, Еріхом, іще троє синів. Фрідгельм Зільке був єдиним, хто мав коло своєї тарілки пляшку пива.

– Фрідгельме, – сказала його дружина, – пан із поліції, тож...

Зільке поправив шлейки на плечах і підвівся.

– Це нові методи в поліції, щоб діяти людей у неділю після полудня? – запитав він.

– Мені шкода, якщо я прийшов у недоречний час, – сказав Рат, – але справа невідкладна. Лише кілька запитань, і я піду геть.

– Не знаю, чим я маю вам допомогти. Про що йдеться?

– Ми можемо десь поговорити наодинці...

Зільке знизав плечима, відчинив двері і провів Рата до спальні. Три ліжка – одне велике й два малих – та величезна шафа залишили небагато вільного місця. Попри те, у кімнаті було також два крісла, одне з яких – перед столом біля вікна. У цій кімнаті пахло не набагато краще, ніж на кухні.

– Прошу, – запросив Зільке сідати, показуючи Ратові на крісло. – Нічого ліпшого запропонувати вам не можу.

– Дякую, – зупинився Рат посеред кімнати і витяг із кишені нотатник.

– Ви керуєте таксомотором номер два-чотири-вісім-два? – запитав він.

– Все так. А з цим щось негаразд?

– Ні, ні. Йдеться про пасажирку, яку ви обслуговували восьмого лютого... видатну особу, актрису...

– Та їх таких у цьому місті достобіса.

– Вівіан Франк.

– Франк! Авжеж! Її я добре пам'ятаю. То це було восьмого?

– Мені треба знати, куди ви їх завезли.

Зільке замислився, пригадуючи.

– Десь до Вільмерсдорфа, я думаю... А втім, зачекайте! Я ж усе тут маю... – Він витягнув із шафи темну шоферську куртку і встромив руку у внутрішню кишеню.

– Осьде! – показав він Рату невеличкий коричневий блокнот.

– Що ж, – повів він далі, погортавши записник, – субота, восьме лютого, дев'ять тридцять, із Шарлоттенбурга, Кайзердамм. Поїздка до Вільмерсдорфа. Гогенцоллерндамм. На розі з Рурштрассе.

– А далі?

– Далі, що?

– Ви чекали на неї? Куди далі поїхали? Може, до якогось залізничного вокзалу? Чи в аеропорт?

Зільке заперечно похитав головою.

– Ні, там знайшовся якийсь, що її зустрів, а потім...

– Хтось на неї чекав?

Таксист кивнув.

– Стояв там на розі і чекав. Навіть із квітами, з розкішним букетом. На вигляд був теж, як актор.

– Ви упізнали його?

– Нє. Ніколи до того не бачив.

– Але думаєте, він актор?

Зільке знизав плечима.

– Ну, з вигляду, міг би бути. Дуже елегантний. З вигляду хіба скажеш? Тому що це виглядало так... От Вівіан Франк – то актриса, якщо я не помиляюся.

Рат витягнув з кишені світлину Рудольфа Черні.

– Може, оцей був?

– Черні? Та ні, цього я знаю. А того я в жодному кінофільмі не бачив.

Рат сховав фото.

– Ви пам'ятаєте, куди вони пішли?

– Цього я не бачив. Я поїхав одразу на стоянку таксі і чекав на чергових пасажирів. – Він знову погортав свій блокнот. –

Райнікендорф. Три чверті одинадцята. Правильно, я довго там простовбичив.

– І більше ніколи не бачили Вівіан Франк? Щоб вона знову показалася десь на вулиці? Вона, чи її супутник?

– Франк можна скрізь побачити – на кіноафішах. А у реальному житті, ні, я більше за тією адресою замовлень не мав. А що сталося, чому ви про те все розпитуєте? Це якось пов'язано з наркотою? То знайте, що я у своїй машині нічого такого не допускаю, вже ж можете мені повірити!

Рат у відповідь багатозначно посміхнувся і розпрощався з таксистом.

На вулиці він закупив і, сівши в машину, одразу опустил скло. Йому треба було чимшвидше позбутися запаху, що зачепився в носі. Він із дитинства ненавидів смажену печінку, якою регулярно напихала його мати. Її улюблена страва. Навіть після героїчної смерті старшого, вона й далі подавала її на стіл...

Він завів машину і рушив.

У неділю вдень вулиці в місті були майже безлюдними. Рат припаркував «Б'юїк» перед винною крамничкою. Перехрестя на розі з Рурштрассе мало цілком звичайний вигляд – вулиця як вулиця. В одному будинку тут на першому поверсі розташувався ресторан, в іншому – салон чоловічого одягу, а поза тим, будинки нічим не вирізнялися серед решти. Рат вийшов із машини і роззирнувся довкола. Що, у біса, могло привабити сюди Вівіан Франк? Приватні вивіски на будинках заявляли про юристів, лікарів і податкових консультантів – жодного кінопродюсера. Імена на поштових скриньках теж нічого Ратові не підказали. Хоча, з іншого боку, кінозірки, мабуть, не вказують на поштових скриньках своїх справжніх імен. Тут навіть не було туристичної агенції, з якої вона могла б забрати свій квиток на поїзд чи літак. Ресторан, однак, мав певну особливість – то був китайський ресторан. «Янгтао» повідомляла неонові вивіски, хоч би що це означало. У будь-якому разі Рат не знайшов тут відповіді на свої запитання. Чому восьмого

лютого Вівіан Франк взяла таксі до Гогенцоллердама, а не до вокзалу Ангальтер, де чекав на неї Рудольф Черні? І що вона робила після того, як вийшла з таксі? Йому належало з'ясувати, що їй треба було на цьому розі. Показувати фото акторки можливим свідкам було б справою не надто перспективною – у неділю в цьому кварталі майже не було людей. Можливо, йому варто розпитати Оппенберґа, чи підказує йому щось ця адреса. Якби десь тут мешкав інший кінопродюсер, це був би великий крок до розкриття загадки. Рат повернувся до машини і сів за кермо. Подивився на годинник. Пів на першу. Порожній шлунок нагадував про голод. Однак апетиту не було – і не тільки через відвідини квартири таксиста. Він сердито вдарив долонею по керму. Холера! Він уже був майже забув про неї. Принаймні, траплялося, що по кілька днів поспіль навіть не згадував про неї.

Хто, на бога, той персонаж? Той засранець! Чоловік, якому спало на думку перевертатися на карнавал ковбоєм, просто нікчема! Либонь, який адвокат.

Він не хоче повертатися думками до Шарлі, але що він може вдіяти?

Не зупинятися ні на мить, перебувати в постійному русі! Мчати, мчати, мчати. Рат запустив мотор і помчав.

Він не мав конкретного пункту призначення, він просто колував містом, повертаючи там, де трапиться, як йому здавалося. Кінець кінцем, він потрапив у район Моабіт. І майже автоматично виїхав на Шпенерштрассе.

Він повільно прокотив повз її будинок. Що він собі надумав, на що сподівався, що боявся побачити?

Він зробив коло навкруги усієї кам'яниці, потім повернув праворуч і зупинив машину через дорогу, акурат навпроти дверей до її будинку. Вимкнув мотор і закурих. Останню вже цигарку з коробки. Те, за що він іще вчора лаяв би себе як некурящий, сьогодні було йому знову на розраду.

Доки, сидячи в машині, кутив, він спостерігав за вхідними дверима, з яких ніхто не виходив, і раз у раз зиркав на вікна, у яких ніхто не показувався. Проте йому здалося, що він бачить слабе світло за шибками. Він замислився, чи не варто йому просто перейти вулицю і подзвонити в двері.

А далі?

Влаштувати ще одну бійку, якщо відчинить ковбой?

Рат викинув недопалок у вікно і запустив мотор.

Через півгодини, з новою коробкою «Оферштольц» у кишені, він піднімався кам'яними сходами поліційного управління. Він припаркував машину на Клоштерштрассе, а далі попрямував пішки: в освітленому дворі Замку його «Б'юік» могли помітити, якщо не сам Бьом, то один із людей Бьома. Однаково машиною складно було тут проїхати через велетенський будівельний майданчик на Алексі, що знай розростався. «Ашинґер» і кілька інших будівель, у сподіванні уникнути знесення, з'юрмилися перед Управлінням, як засуджені до страти на ешафоті. «Ашинґер» наче обіцяно помилувати – для нього знайшлося місце в новому плані площі, так було сказано в офіційному повідомленні. Що чекає на «Льойзер і Вольф» іще невідомо, але Рат наразі зміг розжитися в них цигарками. Зрештою, доки шеф поліції курить сигари, на Алексі, мабуть, тютюнова торгівля не припиниться.

У Замку в неділю здебільшого тиша, у відділах і кабінетах тільки чергові співробітники. Рат сподівався, що ні з ким не випадє вітатися, та коли він повертав зі сходів на свій поверх, великі скляні двері до відділу розслідування вбивств прочинилися...

– Добрий день, Ланґе, – торкнувся Рат, крисів свого капелюха.

Новачок із Ганновера мав здивований вигляд.

– Комісарє! У вас на вихідні немає чергування.

– У вас, натомість, є.

Ланґе кивнув.

– Разом із моїм колегою Бреннером. Але він повідомив про хворобу.

– Он як.

Запала напружена пауза. Тоді Ланґе таки зважився:

– Він натякнув... буцім, ну... це правда, що ви його набили?

Рат стенив плечима.

– Скажімо, я дав йому гарну науку. Не варто робити з цього велику справу.

– Боюся, що справа вже є, – притишив голос Ланґе. – Я не знаю, що у вас сталося вчора, але схоже, колега Бреннер заводить неабияку історію. З дисциплінарними процедурами і детальними розправами. Готуйтеся до неприємностей, комісаре. Вчора шеф був лютий на вас, бо ніде не міг вас знайти.

– Дякую, що застерегли, – сказав Рат.

Ланґе коротко кивнув і пішов у своїх справах.

Бреннер ще той свині товариш! Звісно, побіг Бьомові плакатися. Не слід було втрачати контроль над собою. З іншого боку, Бреннер заслужив на прочухан. Попри збиті кісточки, біль у плечі й передбачувані неприємності в Замку, Рат мав рідкісне відчуття впевненості в тому, що вчора в «Резі» він вчинив правильно.

У кабінеті знову було холодно. Можливо, йому слід частіше залишатися тут у звичайні робочі години, подумав Ґереон, тоді принаймні буде опалення. Нині він працював не злагоджено з ритмом Замку, щоб максимально уникати Бьома. Працював над своїми особистими завданнями в робочий час і приходив до управління лише по завершенні робочого дня. Все, що він хотів переглянути, лежало на столі Ґрефа. Протокол розтину від доктора Шварца і перші оцінки слідів, які зібрали люди Кронберґа. Ґреф підтвердив свою ефективність. Детектив навіть переконав Пліша і Плюма скласти письмовий рапорт про їхнє опитування свідків.

Як був, у капелюсі й пальті, Рат сів за стіл Ґрефа і розгорнув судово-медичний протокол. З досвіду він уже знав, як Шварц пише свої звіти, тож якісь частини лише пробігав очима, а якісь читав уважніше.

Щодо причини смерті в експерта сумнівів не було: зупинка серця внаслідок дії електричного струму. Жодних внутрішніх травм, але сильні опіки в області голови, надпліч'я і плечей, п'ять переломів – ключиці, надпліччя і ліктьового суглоба – і серйозна травма хребта. Поза сумнівом, якби Бетті Вінтер вижила, вона залишалась би приреченою до інвалідного візка до кінця життя.

Шварц дослідив тіло також на наркотики, але Бетті Вінтер, схоже, була зіркою іншого калібру, ніж Вівіан Франк – жодних слідів опіатів, кокаїну чи гашишу. Натомість, стан печінки свідчив про часте вживання алкоголю.

Розділ про вміст шлунку загиблої Рат намірявся пропустити, але око зачепилося за несподіване слово в тексті, яке змусило прочитати абзац уважніше.

«Янгтао».

Сторонній елемент у цьому тексті, зрозумілий ще менше, ніж медичні терміни, це екзотичне слово, як на те, викликало в Рата свіжі асоціації: чи не так називався китайський ресторан у Вільмерсдорфі? Чи, може, він сплутав два подібних між собою азіатських слова?

Однак слово, в будь-якому разі, китайське. Доктор Шварц, схильний похизуватися ерудицією та космополітизмом, скористався з нагоди і зробив супровідну нотатку до свого відкриття. Янгтао, зазначав він – це китайський плід, розміром із куряче яйце, з коричневою, тонкою, волосистою і шорсткою шкіркою, зеленою м'якоттю і темно-коричневим, дрібним і твердим насінням.^[19] Смачний і добре засвоюється, додавав доктор Шварц, напевне, щоб показати, що він описує те, що вже перетравлено. І що сам він уже куштував таке янгтао. У шлунку Бетті Вінтер він виявив сліди екзотичного фрукту в поєднанні з такими повсякденними харчами, як гриби, рис і курка і запропонував цікавий висновок, згідно з яким загинула в день своєї смерті вживала китайську страву.

Доктор Шварц, як завжди, у своєму амплуа: замість обмежитись фактами судово-медичного дослідження, він робить висновки. В

принципі, Рат вітав схильність допоміжних підрозділів кримінальної поліції обмірковувати справу, але Шварц іноді бував нестерпним у цьому розумінні. Втім, доки випадало тільки читати його звіти, а не слухати розлогі докторові просторікування, Рата все влаштовувало.

Криміналісти вже дослідили кріплення злочасного прожектора. Технічна експертиза засвідчила відсутність істотних дефектів. Нарізь ніде не пошкоджена, знайдений Ґрефом болт – як новий. Отже, хтось навмисне мав його відкрутити.

І цього когось вони мали знайти.

Рат зняв слухавку і зв'язався з пошуковцями. Жодного поступу. Жодних ознак Кремпіна. На заклик газети зголошувалися деякі громадяни, що нібито бачили чоловіка з надрукованої світлини, але наразі всі заяви виявлялися помилковими.

Рат повернувся до теки з матеріалами криміналістичної експертизи. У пошуках слідів колеги оглянули одяг загиблої, спалену шовкову сукню, навіть взуття, панчохи й білизну. Пруський педантизм людей Кронберґа навіть трохи лякав. Вони працювали суворо за протоколом, не пропускаючи жодного кроку, вони знайшли кров на сукні Бетті Вінтер (звісно ж, її власну) й кілька волосинок, що не їй належали (ймовірно, з її гардеробної чи від партнера). Якої додаткової інформації міг вимагати цей випадок? Смерть, яку навіть зняли на кіноплівку!

Потім Рат розгорнув теку з рапортами Пліша і Плюма. Ті ретельно опитали свідків. Рат порівняв свідчення різних осіб і не виявив суперечностей. Усі, хто бачив смерть Бетті Вінтер, описували її саме так, як найпершим змалював її Джо Дреслер. Цікавішими були особисті висловлювання про небіжчицю. Адже, якщо це справді вбивство, мав бути якийсь мотив.

Проблема, як з'ясував Рат, прочитавши перші свідчення, полягала не в тому, щоб знайти мотив, а, скоріше, в тому, щоб обрати найімовірніший з усіх наявних мотивів.

Бетті Вінтер, очевидно, була справжнім драконом. І хоча опитувані, наступного дня після жахливої смерті актриси,

висловлювалися дуже обережно, між рядками можна було чітко прочитати, що Бетті Вінтер не мала шансів зажити багатьох друзів серед своїх колег. Її поважали, але за нею не побивалися. Деякі делікатно обмежилися твердженням, що всі – за винятком них самих, звісно – ненавиділи Вінтер. Інші переповідали певні плітки, які не випадало брати за щире золото, тож завжди доводилося питати, хто міг бажати небіжчиці зла. Відкрилася ціла мережа інтриг і наклепів. Невеличка родина, як визначав свою компанію Белман...

Геннінг навіть надиктував Фосс коротку характеристику небіжчиці. Виходило на те, що Бетті Вінтер народилася як Беттіна Зима 17 липня 1904 року в Фрайєнвальде. Вона ніколи не здобувала класичної акторської підготовки, але численні колеги свідчили, що вона мала природний хист. У роки інфляції доля привела її в Берлін, де вона шукала щастя на естраді, успішно проходячи різні відбори й кастинги, а незабаром стала отримувати невеличкі ролі в розважальних виставах. У 1925 році вона зіграла свою першу роль у кіно, на той час маючи за партнера на чотири роки за неї старшого Віктора Майснера. Саме він привів її в кіно, а не Белман, як підозрював Рат. Майснерові тоді вже добре велося, як героєві пригодницьких і кримінальних фільмів, а поряд із Беттіною Зимою, яка від самого початку своєї кінокар'єри стала називатися Бетті Вінтер, він успішно ввійшов також у царину романтичної комедії. За останні п'ять років вони знялися разом у дюжині фільмів і зробилися однією з найпопулярніших пар на екрані, а також у приватному житті – від часу свого другого фільму (тут Гереон не втримався від посмішки) «Пастка жадань».

Ця інформація не надходила винятково з колективу «Ля Бель»: Геннінг доповнив досьє численними посиланнями на журнали про кіно й жовту пресу – очевидно, що помічник детектива не на жарт залюбився у світ кіно. За його даними, Бетті Вінтер і Віктор Майснер, які одружилися в 1927 році, але зберегли свої сценічні імена, були найщасливішою парою в німецькій кіноіндустрії. В усякому разі, вони не розлучилися через три місяці по весіллі.

Так чи інакше, схоже, Віктор Майснер був єдиним, для кого смерть Бетті Вінтер справді означала особисту трагедію. Що до Белмана, Рат від самого початку мав враження, що той, якщо взагалі переймається смертю своєї примадонни, то суто з фінансових причин.

Віктора Майснера, актора і вдівця, у списку опитаних не було, він, схоже, вчора на студію не повертався, і було б дивом, якби Пліш і Плюм виявили ініціативу і відвідали його вдома. Проте вони опитали всіх решту в студії, де Дреслер уже знову знімав, попри смерть своєї головної актриси. Час – це гроші, пригадалися Ратові слова Белмана. Чи то Оппенберг це сказав? Продюсер навіть не дав своїм людям день на жалобу, і вони, либонь, сьогодні теж знімають, використовуючи кожен день, за який ательє «Терри» сплачено оренду. Час – це гроші...

Думки Рата мимоволі перекинулися до батька з його девізом. Знання – це сила. Гідна заздрощів здатність усе на світі зводити до таких простих формул, які забезпечують лад у житті. Він так не вмів. Та й не хотів уміти, зрештою. Рат боявся, що це могло б якоїсь миті перешкодити йому ясно бачити реальність. А його робота полягала саме в цьому: висвітлення того, що сталося насправді – складного, хаотичного й нелогічного, яким, насправді, здебільшого й бувало життя, складне, хаотичне й нелогічне.

Рат подивився на годинник, позгортав усі течки і акуратно склав їх у стос, на своє місце. Час іти геть.

15

Вона не здатна приховати свій захват. Він чудово бачить, яке враження справляє на неї це помешкання. Не стільки помпезний стиль, з картинами на стінах і рештою антикваріату, скільки розміри просторої кімнати й розкішний краєвид, що відкривається з вікон на парк і озеро. Вона ніколи такого не бачила, він це відчуває.

Та й не дивно: більшість кінопродюсерів занадто скупі. Якщо взагалі запросять актрису до себе додому, то щонайбільше – у якусь неприбрану квартирку, в печеру кохання, але ніколи у своє справжнє житло, у своє реальне життя. Альберт тримається непомітно, на задньому плані, лише в доречний момент підливає вино і поступово подає на стіл нові страви з витонченого меню.

Сьогодні прислужує тільки Альберт, сьогодні не він не хоче навколо себе іншої прислуги. Як завжди, коли в нього такі гості, як вона.

Величезний стіл – тільки для них двох.

Він підносить келих:

– За твоє майбутнє, Жанет.

Вона всміхається і відповідає на тост:

– За наше майбутнє.

– Отже, ми дійшли згоди?

– Ви пропонуєте мені великі гроші. Але також це мистецький виклик; нині, у часи, коли всі просто знімають звукові фільми. Як би я могла відмовитися?

Їй ідеться тільки про гроші, він це бачить в її очах – до мистецтва їй байдужісінько. Вона мовчить, коли Альберт подає фруктовий салат. Вона підчеплює десертною виделкою невеликий шматочок зеленого плоду, обережно кладе його в рот, робить захоплений вираз обличчя.

– М-м! Що це?

– Янгтао. З тих фруктів, що можна придбати в китайців на Кантштрассе.

– Дуже смачно.

– І корисно.

Він теж бере виделку.

– Ви не пошкодуєте, якщо підпишете зі мною контракт, – запевняє він. – Я фінансово незалежний і можу цілковито присвятити себе мистецтву кіно.

– А звукове кіно для вас не мистецтво?

– Яким боком воно може пасувати до мистецтва? – вигукує він так голосно, що вона трохи аж зіщулюється, і він опановує себе. – Звуковий фільм убиває мистецтво. Технічна мода перетворює кіно з того мистецького явища, у яке воно розквітло, на ярмаркове видовисько, подібне до того, яким воно було на початку, коли фільми показували як цікавинку, суто для розваги. Але ви належите мистецтву, а не ярмарку, вам слід зректись пустого видовиська!

– Ну... зректись... Я не знаю. Я хочу зніматися також у інших. Я кабальний контракт підписувати не стану.

– Про таке ніхто вас не просить, – посміхається він.

– Не зрозумійте мене хибно, – гне вона своє. – Я надзвичайно вам вдячна за те, що ви запропонували мені таку можливість, що сприймаєте мене серйозно, як мисткиню. Але я не можу ігнорувати поступ, нові тенденції, ви маєте це зрозуміти. А щодо ярмаркового видовиська... я не знаю, чи ви не перебільшуєте трішечки?

Він анітрохи не здивований, він очікував такої відповіді ще до того, як побачив жадобу до грошей у її очах.

– Я вас дуже добре розумію, – запевняє він. – Звичайно, ви хочете виступати також в інших стрічках. Якщо дозволите мені бути цілковито щирим, особисто я ціную ваші давніші картини більше, ніж ваші ролі в звукових фільмах. Тож я хочу знову робити з вами картини, подібні до тих.

Він підносить келих і знову всміхається їй, ніби вибачаючись. Він може цілковито покладатись на дію своєї усмішки й свого голосу.

– Вибачте, будь ласка, за те, що я був настільки самовпевненим з цього приводу. Але кіно... кіно – це моє життя.

І це тільки половина правди. Без кіно він був би небіжчиком, він би давно помер.

День, коли він розбив дзеркало...

Бите скло зарипіло під ногою матері. Вона зупиняється посеред осяйного острівця дзеркальних скалок і дивиться на сліпу раму, в якій лише по краях стирчать блискучі гострі зубці – вінок застиглого полум'я. Її голос долинає наче здалеку, а однак – дуже зблизька.

– Що сталося? – питає вона.

Він не відповідає, він дивиться на неї мертвими очима, тими мертвими очима, яких він більше не може витерпіти і які він прогнав масивною склянкою води, скалки якої змішалися з уламками дзеркала, разом із краплями води, що спалахнула блискітками поміж скляними дрізками, перш ніж просочитися в килим.

Він назавжди вигнав примару, якою він став у цій кімнаті.

Мати, здається, зрозуміла, вона більше не ставить жодних питань. Кроки: чути як хрупає скло під її ногами, вона наближається до його ліжка.

Він, мабуть, спав, він не помітив, як вона увійшла до кімнати. Він лежить і читає від п'ятої ранку. Частини доби, на які вони поділяють свій вихідний, для нього більше нічого не означають. Дні тижня нічого більше для нього не означають.

Чого вона хоче від нього так рано? Либонь, не запросити на сніданок? Це навряд. Вона ніколи не змушує його їсти – вона це полишає на Альберта, а її самої ніколи немає, коли він заковтує кілька куснів, що падають у його голодний шлунок.

Або дозволяє кожному куснику полежати кілька хвилин у роті, чекає, доки слина не розчинить його цілковито, а потім ковтає теплу кашку, насолоджуючись солодкуватим присмаком.

Він випробував обидва методи – пожадливе заковтування і повільне жування, – але жоден із двох не спроможний притлумити його голод, його вічний голод, вічне тло його життя, що пригноблює

все інше. Життя, що не заслуговує так називатися. Його життя полягає в тому, щоб якось перетривати від книжки до книжки, від сну до сну, якось витримати проміжок часу між ними – часу, в якому тільки дихання, очікування і голод. Час – його ворог, він уже затямив це. Він зможе бути щасливим, тільки якщо він вирветься поза час.

Саме за це він сердиться на матір – за те, що вона повернула його в час.

Він чує її голос і дивиться горі, вчепившись у свою книжку, наче то скарб, який вона погрожує вирвати в нього з рук.

– Доброго ранку, мій милий хлопчику. А ти знаєш, який сьогодні день? – простягає вона до нього руку. – Твій батько приготував для тебе сюрприз! Ходімо!

Він встає. Нерішуче – надто часто вони його заманювали облудними обіцянками і, зрештою, він завжди потрапляв у їхню пастку.

Але він не наважується суперечити.

– Обережно!

Вона допомагає йому взутися, щоб не поранив собі ступні, і накидає на нього халат. Він іде слідом за нею крізь довгу анфіладу кімнат – свою величезну розкішну в'язницю, де панують вічні сутінки. Вони спускаються по сходах і заходять у велику залу, в якій навіть його мати видається маленькою і заблуканою. Її підбори голосно стукають по кам'яній підлозі, а його кроки такі нечутні, ніби він уже мертвий, ніби він уже настільки мертвий, наскільки відчувається.

Він здивований, коли вона відчиняє двері підвалу, які, зазвичай ніколи не відмикають. То його дідусь, розбагатівши на торгівлі акціями, звів у районі Ванзее вигадливий середньовічний замок у темному готичному стилі, популярному в передвоєнну добу. Двері підвалу нагадують двері підземелля.

Що вони там для нього наготували?

– Не бійся!

Помітивши його вагання, мати усміхається і бере його за руку; вона повільно веде його, крок за кроком, додолу по кам'яних сходах у темряву. Тут немає затхлого спертого духу, але підземелля йому не подобається – він боїться, як завжди, боїться свого батька, його строгости, його невблаганности. Чи не хочуть вони заманити його в нову в'язницю? У вузькому темному підземеллі стежити за ним, либонь, іще зручніше? Так, що вже й мати більше не зможе потай дати йому якийсь коржик, щоб полегшити його страждання.

– Не бійся, – каже вона зараз, і його страх посилиться.

Опинившись перед ним на самісінькому долі, вона відчиняє двері – двері в темну кімнату, де мерехтить якийсь промінь.

Мати бере його за плечі і підштовхує крізь двері; у напівмороці він упізнає батькове обличчя. Те обличчя, на якому вже ніколи не буде усмішки.

– З днем народження, мій милий! – каже мати, обнімаючи його. – Подивись лишень, що в нас для тебе є.

Він заплющує очі. Він не хоче нагадувань, про час, що минає. Про його час, що минає. Треба забути про день народження, забути про час!

– Поглянь, осьде, – каже батько, – це тобі подарунок на день народження.

І він розплющує очі. Він чує м'яке гудіння в темряві, а потім бачить оце і раптом він уже знає, заради чого йому лишатися живим.

У темному просторі кімнати виростає яскравий острів, що магнітом притягує погляд, що вабить його і, здається, цілковито засмоктує в себе. Сяйні картини, пронизаний сонцем сад, гілки дерев танцюють на вітрі. А потім приходять люди. Щасливі люди в тому саду. Він ще не знає, що станеться, але знає, що не зможе відвести очей.

І він чує, як вони гомонять, як листя шелестить на вітрі, хоча він знає, що немає іншого звуку, крім гудіння проєктора.

Тепер він знає, чого воно варте. Чому агонія, яку він переживає просто заради продовження життя в агонії, кінець кінцем, може бути

чогось варта.

Він знайшов його. Своє нове життя.

Ще на сходах він почув, як дзвонить телефон. Дзвінок міг долинати тільки з його квартири, бо в Рата єдиного в цьому блоці був телефон. Коли він відчиняв двері квартири, чорний апарат продзеленчав востаннє і замовк. Скинувши в передпокої капелюха і пальто, Ґереон зайшов просто у вітальню, поставив платівку і опустився в крісло. Саксофон Коулмана Ґокінса вимальовував піруети красиві й непередбачувані, як листочок на вітрі. Рат заплющив очі, музика відразу заспокоїла його.

Що б він робив, якби не платівки, що їх регулярно надсилав йому Северин? Імовірно, не би витримав у цьому місті більше трьох тижнів. Попри всі зусилля, які докладав для того, щоб знову взяти під контроль своє життя, він цього не домігся. Професійно він зайшов у глухий кут – крутиться, як муха в окропі. Чи зможе він коли-небудь доп'ястися до такої посади, як його батько? Ґереон вірив у це зараз менше, ніж будь-коли. А його особисте життя? Коло його друзів у Берліні обмежувалося Рейнгольдом Ґрефом, з яким він час від часу випивав у «Мокрому трикутнику», і Бертольдом Вайнертом, разом із яким він час від часу виходив поїсти й обмінятися інформацією. З кельнських друзів, Пауль був єдиним, хто залишився з ним, єдиним, хто не повернувся до нього спиною навіть після фатального пострілу в Аґнесфіртелі^[20]. На відміну від його вірної нареченої Доріс, жінки, з якою він хотів створити сім'ю. Та від нього відринула, як від чумного.

Переїзд у Берлін він бачив, як можливість почати тут наново – зокрема також із жінками. А що має в підсумку? Відповідно до свого нинішнього статусу, він, мабуть, залишиться вічним холостяком. Як Будда. Ну, доки він не став схожим на Бреннера чи Червінські. На одного з тих, хто кристується пневматичною поштою в «Резі».

Він закурив «Оверштольц». Принаймні, тепер він міг знову курити в своїй квартирі, не наражаючись на нарікання. Він не дуже тужив за

Каті. Якщо вона схотіла залишитися з циганом^[21], з яким заізналась у «Резі», то нехай! Чом би й ні? Ні, він нітрохи не тужив за Каті.

Він тужив за Шарлі.

Знову йому не йде з гадки той її погляд. Той нажаханий погляд учора. Чи впізнала вона його?

А що б це змінило? Він однаково все зіпсував іще тоді, давно, багато місяців тому. Іноді йому уявлялося, що його життя з Шарлі могло піти в іншому напрямку, що, ймовірно, то була одна з рідкісних можливостей, які ми отримуємо в житті, і від нас залежить, чи скористаємося ми з неї. А що він? Своєю клятою брехливістю він пустив цей шанс за вітром, і ось знову крутиться, як муха в окропі, наполегливо працює, ані на міліметр не посуваючись вперед.

Чи, може, тепер, коли він віддухопелив Бреннера, щось таки зрушилося? Але, напевно, у хибному напрямі.

Знову задзвонив телефон.

Він вагався, чи варто зняти слухавку. Хто б то міг бути? Каті, яка бажає повідомити йому, що між ними все скінчилося? Бреннер, з наміром викликати його на дуель? Або Бьом, який хоче забрати в нього справу? Рат підніс чорну слухавку і відповів невинним «Так?».

– Осьде ти нарешті! Бо я вже думав, ти взагалі не повернешся додому.

– Батьку?

– Слухай, хлопче, – одразу перейшов до справи Енгельберт Рат, – у мене обмаль часу, ми з мамою зараз поїдемо до Клефішів. Завтра я побачу бурмістра на трибуні на Цугвег^[22], ти в курсі. Чи можу я йому щось переказати?

Якби ж то! У справі Аденауера він за холодну воду не брався.

– Сьогодні неділя. Заводи Форда сьогодні не працюють. А вчора я не встиг нічого зробити.

– Ти геть нічого не зробив? – з жахом перепитав Енгельберт Рат. – Хлопче, ти усвідомлюєш, наскільки нагальна ця справа? І яка вона важлива? Я ставлю на карту своє добре ім'я, щоб не зганьбили честь нашого міста і нашого мера!

«Що аж такого станеться, коли трішечки зганьбиться твоя честь і твоє ім'я?..» – подумав Ґереон.

– Я найближчими днями придивлюся до заводу Форда, – сказав він вголос, – шантажист, найімовірніше, крутиться десь там.

– Ти в цьому впевнений?

– А хто ще зацікавлений у тому, щоб за будь-яку ціну затримати виробництва Форда в Берліні?

– Можливо, вимога як така – це тільки хитрість, щоб збити нас на манівці. Політичні опоненти Конрада мають неабиякий інтерес у тому, щоб назавжди виперти одного з найбільш здібних лідерів нашої партії з політичної арени – можливо, навіть у завданні чимбільшої шкоди всій католицькій справі.

– З чого ти робиш такі припущення?

– Я серйозно! Як працівник заводу – нехай це навіть менеджер чи керівний директор – може отримати таку таємну інформацію з «Дойче Банку»? Ці обставини вказують на геть іншу групу людей.

– Можливо. Перш за все, нам треба встановити джерело витoku. Аденауер міг би, наприклад, перерахувати всіх тих, хто знав про таємні угоди між ним і банком.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

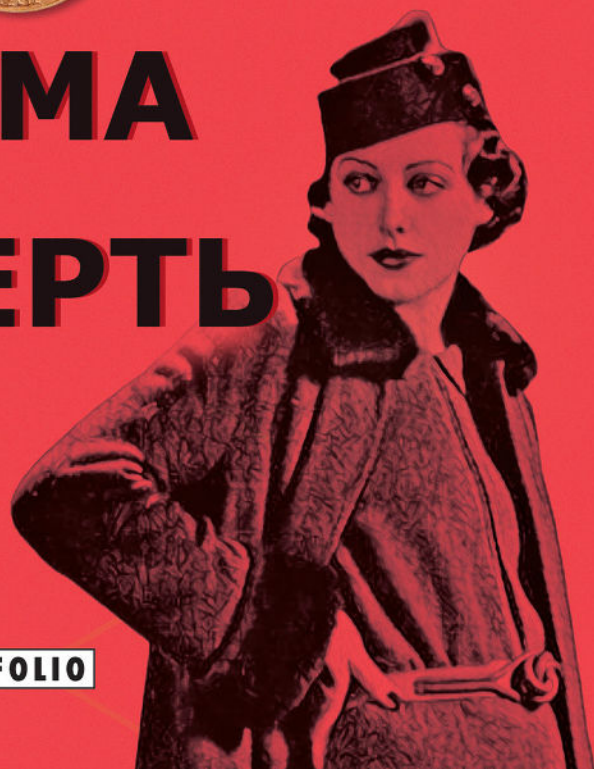
ФОЛЬКЕР КУЧЕР

НИМА СМЕРТЬ

CF FOLIO

Примечания

1

«Резі» – неформальна назва суперрозкішної танцювальної зали і кабаре (Residenz-Casino) неподалік від Александерплац, однією з принад якого була можливість флірту між столиками за через телефон і обмін частуваннями і подарунками через пневматичні трубки. Заклад було закрито на початку Другої світової і відновлено у 1950-і за новою адресою. *(Тут і далі прим. перекл.)*.

[Повернутися](#)

2

Розмовна назва бульвару Курфюрстендамм у Берліні.

[Повернутися](#)

3

Тобто на (площі) Александерплац.

[Повернутися](#)

4

Пліш і Плюм – два бешкетних і доволі незграбних собаки, персонажі серії коміксів і казок блискучого автора XIX ст. Вільгельма Буша.

[Повернутися](#)

5

«Ашинґер» – мережа закладів швидкого харчування, що славилася, перш за все, своїми пивничками.

[Повернутися](#)

6

Кіноконцерн УФА (UFA: Universum-Film Aktiengesellschaft), фінансований найбільшими промисловцями і «Дойче Банком», ставлячи собі за мету гегемонію на європейському кіноринку, побудував у Берліні найсучасніші в Європі кіностудії, а по всій країні – розкішні глядацькі зали.

[Повернутися](#)

7

Крижане вино (айсвайн) виготовляють із примороженого винограду, і воно відзначається високим вмістом цукру.

[Повернутися](#)

8

Ідеться, звісно, не про гральний заклад, а про «казино» як міський клуб.

[Повернутися](#)

9

На названій на честь Фридриха Вільгельма I берлінській вулиці, що біжить районами Мітте і Кройцберг, розташовувалися урядові установи Пруссії і Німецької імперії до 1918 р.

[Повернутися](#)

10

Карл Фрідріх Цоргібель, відомий насамперед кривавим придушенням першотравневої демонстрації 1929 р. («Блутмай»), у часи Веймарської республіки був спочатку начальником поліції Кельна, а потім – Берліна.

[Повернутися](#)

11

«Гелау!», «Алааф!» (див. далі), «*Harri-Harro!*» – т. зв. «крики дурнів», що лунають по всій Німеччині у дні карнавалу; зокр. «Гелау!» – традиційний вигук на карнавалах Дюссельдорфа і Майнца.

[Повернутися](#)

12

Актор Макс (Фрідріх Густав Максиміліан) Шрек мав цілком нормальну зовнішність, але його ім'я асоціювали з роллю потворного графа Орлока у фільмі «Носферату. Симфонія жаху» Ф. В. Мурнау.

[Повернутися](#)

13

Прізвисько Старий Фріц застосовували до короля Пруссії Фрідріха II (XVIII ст.) і до Фрідріха III, що пробув німецьким імператором і королем Пруссії дев'яносто дев'ять днів у 1888 році, «Році трьох імператорів».

[Повернутися](#)

14

Фрідріх Вільгельм Фогт, швець родом зі Східної Пруссії, зажив слави як «Гауптман (капітан) із Кепеніка», після того як у 1906 році, надівши військову форму, обманом узяв під свою команду загін гвардійців, захопив ратушу Кепеніка (нині один з районів Берліна), арештував бурмістра і, під розписку, «конфіскував» міську казну. Був помилуваний кайзером Вільгельмом II «за геніальність».

[Повернутися](#)

15

Янгол у постаті дівчинки з крилами у сукні з сухозлітки – образ із легенди, що побутує у Нюрнберзі.

[Повернутися](#)

16

Надрейнець Рат замовляє кельнську марку цигарок (тютюновий бренд «Оферштольц» названий так за прізвищем кельнських патриційів).

[Повернутися](#)

17

Книжки Карла Мая про вигаданого ним індіанця Віннету були надзвичайно популярними у Німеччині. Неодмінними атрибутами Віннету були його «срібна рушниця» і кінь на ім'я Ільчі.

[Повернутися](#)

18

Шенеберзький газометр – телескопічне газосховище 78 метрів заввишки, уведене в експлуатацію в 1913 році й виведене з експлуатації у 1995, на колишньому майданчику GASAG у районі Берлін-Шенеберзі (т. зв. «Червоний острів»). Нині пам'ятка архітектури й місце розташування «Бундестаг Арени».

[Повернутися](#)

19

Ідеться, ясна річ, про плоди актинідії, одним з різновидів якої є добре відома ківі – на час описуваних подій для Німеччини іще дуже екзотична рослина.

[Повернутися](#)

20

Агнесфіртель – частина (-*viertel* – «чверть») району Нойштадт-Норд у Кельні, названа на честь парафіяльної церкви святої Агнеси.

[Повернутися](#)

21

Так у автора.

[Повернутися](#)

22

Ідеться про Кельнську «Ходу з трояндами», найбільший карнавальний парад у Німеччині, що відбувається щорічно у Карнавальний понеділок з 1823 року.

[Повернутися](#)